

bokselskap.no/Bergen Offentlige Bibliotek, 2016

Nordahl Grieg: *De unge døde*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1932 (Oslo, Gyldendal), konvertert og tilrettelagt av Bergen Offentlige Bibliotek som en del av prosjektet [Ånd eies av alle – Nordahl Grieg digitalisert](#). Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket.

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Nordahl Grieg

De unge døde

bokselskap.no/Bergen Offentlige Bibliotek

2016

[Forord](#)

[I. Keats – Shelley – Byron](#)

[II. Brooke – Sorley – Owen](#)

FORORD

Mest mulig har jeg forsøkt å bygge denne fremstilling på dikternes egne arbeider, deres diktning, brever og dagbøker. For første dels vedkommende har det biografiske materiale vært uhyre rikt. Men de diktere som tilhører vår egen tid, eies ennu i meget av mennesker som lever.

Charles Sorleys brever er utgitt av hans foreldre; men av Rupert Brooke finnes bare et utvalg, samlet av hans venn Edward Marsh i hans «Memoir», i samarbeide med den dødes mor; Wilfred Owens korrespondanse er bare tilgjengelig i bruddstykker, som hans mor og Siegfried Sassoon har stillet til Edmund Blundens rådighet. Dette er det som for øieblikket ansees riktig å offentliggjøre.

Under utarbeidelsen av denne bok er jeg kommet i dyp takknemlighetsgjeld

til Edward Thomson og Edmund Blunden, begge fremragende diktere, kritikere, Oxford dons. Stor takk skylder jeg også min lærer og venn ved Wadham College, Reginald Lennard.

N. G.

I. KEATS – SHELLEY – BYRON

Det britiske verdensrike blev skapt i et stormvær av genialitet. Det var elizabethanernes tid, deres ville lidenskapelige krefter kjente ingen hindring, det samme vågemotet som seilte Atlanterhavet, styrer op mot stormen i deres dramaer; dåden og diktningen var som to brødre kjempende ved hverandres side, undertiden byttet de leende roller, disse mennesker kunde alt. Slik er den engelske renessanse, erobringer på vidt forskjellige felter, og allikevel bare én triumferende sang.

Ennu den dag idag reiser deres diktning sig i en velde, ikke som ord, men som et landskap over England.

Men selve folkets lynne har måttet betale prisen for å eie et verdensrike. Eventyret skulde administreres, drømmen var blitt en besiddelse. Det blev ikke lenger villskapen, fantasien, frodigheten som fikk utfolde sig, makten krevet ansvarligere egenskaper, likevekt, ro, besluttsomhet. Den engelske mentalitet lukket sig langsomt, den blev defensiv.

I begynnelsen av det nittende århundre hendte det som er kalt «den annen renessanse». Det er tre av dens diktere som skal skildres her. Nu var ikke lenger selve virkeligheten i genial utfoldelse, skaperkraften måtte bryte sig vei, eruptivt, som lava gjennom jordskorpen. Forstøtt døde alle tre i et fremmed land.

Den tid de levet og forbrente i, var preget av Napoleonskrigene. Soldatene vendte hjem til arbeidsløshet, maskinene syntes å ta makten fra menneskene, der var nød, sult, fortvilelse; i de rikes hus gikk dansen. Revolusjonstanker kunde hentes ikke langt borte; kongedømmet, kristendommen, ekteskapet føltes av mange som døde, uten mening.

Det kan ha sin interesse å se hvorledes disse tre diktere, gjennom slike år, forsøkte å fullbyrde sig selv. To av dem brukte sin tid, de gikk inn i den, skapte, kjempet; og én drømte mot dens stormfulle bakgrunn, stille som mot en mørk gobelin.

I

I et av sine brever skriver John Keats: «En nogenlunde verdifull manns liv er en evig lignelse, og meget få mennesker kan se mysteriet i hans liv, – et liv som skriftstedene billedlig ... Lord Byron er malerisk, men ikke billedlig. Shakespeares liv var en lignelse; hans verker er kommentarene til den.»

Et slikt liv, allegoriens liv, levde også Keats. Det inneholder ikke store hendelser; hans ungdom var et liv på fattigslige hybler, litt flakking omkring i England, en ufullbyrdet kjærlighet. Men under gråheten skjer en reise, virkeligere, farligere enn verdensdelene kan gi, fra strålende ung demring til fortvilelsens mørke.

Han er født 31. oktober 1795.

Hans far var en bondegutt som var kommet inn fra landet til London. Han blev stallkar i en vognmannsforretning, og arbeidet sig traust opover, endog til eierens datter.

I deres hjem over stallen blev John født. Senere kom der til to gutter og en pike.

Det var et lykkelig hjem, en sterk, glad manns fremferd med sig og sine. Barnene skulde ha alt; der var store planer om å sende John til en av Englands berømteste skoler, til Harrow; der hvor den unge Byron nogen år før hadde dratt sin klumpfot over lekeplassen. Det blev for dyrt, de måtte nøie sig med en billigere skole i nærheten.

Like efter døde faren. Han styrtet med hesten mot et kirkegårdsgjerde, blev spiddet på spydene.

Moren giftet sig fort igjen; hun var full av ømhet, livshunger, latter; hun tok den nærmeste, en ny mann fra stallen. Det gikk ille denne gang; senere lot hun sig strigle av mere tilfeldige elskere, før hun syk flyttet hjem til foreldrene.

Imens bodde guttene ute på skolen. De holdt meget av hverandre. George, den næsteldste, var den trauste av dem; Tom var snild og vek. John hadde morens brus i årene, han sydet av liv. Strålende mørke øine, håret tett, brungyllent, trekkene levende og lattermilde. Han vilde gå til sjøs, han hadde en morbror som var fregattkaptein, det var Nelsons tid.

Men da han var fjorten år, stod en ny drøm som en stormflod innover ham, bøker, vers.

Det er en krise som hender ofte i engelske gutters liv. Kostskolen er en hård aktiv verden, de er lukket inne i et larmende kameratskap. Da kan de søke til verset som til en hemmelig stillhet, et møte med lengselen; en strofe kan stryke dem som noget kvinnelig mildt. Og John gikk til møtet med hele sitt sinns hunger. Hans store kjærlighet var Spenser, elizabethaneren, med sin blide, berusende musikk.

Da han var femten år døde moren. Tæringen tok henne, hun varslet inn skjebnen i brødrenes liv.

John hadde elsket henne, han satt ved sengen hele den bitre siste tiden, kokte all maten hun skulde ha, ingen andre fikk stelle henne. Da hun døde, sørget han grenseløst. I timevis satt han dag etter dag, i et tomt klasseværelse, krøpet sammen under katetret.

Barnene fikk en formynder; det blev bestemt at John skulde slutte skolen og bli apoteker. Han blev lærling hos en læge utenfor London, hans plikter var å selge piller og holde hesten når doktoren var inne og tappet blod. Det var uglade år. Senere reiste han til London og gjorde hospitalstjeneste. En og tyve år gammel tok han apotekereksamen; men bare for å bestemme sig til ikke å bruke den. Han vilde bli dikter.

Han var kommet sammen med en krets av unge journalister og forfattere; de var unge og uberømte, de hørte ennu på hverandre. De likte «Vesle Keats», leste hans første vers og trodde på ham. Der er et slikt lykkelig, blussende varmt skjær over denne tiden, han nød å være innenfor livet igjen, ikke stå i regnen ved det lutende hestehodet. Han elsket deres sammenkomster rundt på hyblene, og var stolt over å innvies i deres jargon; å drikke het: farve skarlaget; å få et barn; slå ut et eple. Hvor livet var godt.

De var radikale alle mann; dønningen av den franske revolusjon gikk ennu i engelsk ungdom. Flere av dem kjente Leigh Hunt som var fengslet for majestetsforbrytelse; ivrig drøftet de en annen oprører, Byron; mørk, smertelig, foraktfull skimtet de ham langt borte, i en hvirvel av vers og utskeielser.

I vinduskarmen på hybelen satt Keats, der holdt han til bestandig, det var «Keats' plass». Også han vilde være med på en ny tid, gi verden et annet hjerte. Men meninger, frisinn, oprør vinket han til side; det var ikke det egentlige. Det var skjønnheten som skulde frelse menneskene; å vise skjønnhetens idé i alle ting var hans mål; da vilde hat og undertrykkelse synke ned døde, meningsløse. Hans gjerning var bare å skape; å gi jordens liv rikere tilbake i sine ord.

Tydelig ser vi grunntonen i de tre unge dikterne, Keats, Shelley, Byron i deres møte med den dømte Leigh Hunt; hans celle blir selve prøvestenen på deres dikteriske karakter.

Leigh Hunt stod i brennpunktet av sin tid, kjent som journalist, forfatter og frihetsmann. Han satt to år i fengsel for et angrep på prinsregenten; artikkelen gir et godt bilde av tidens stormfulle journalistikk: en fet mann på femti, en krenker av sitt ord, en libertiner opover ørene i skjensel, en forakter av hjemmets bånd, en venn av spillere og demimonder, en mann som nettop har avsluttet et halvt århundre uten et eneste krav på sitt folks takknemlighet eller eftertidens respekt ...

Lord Byron besøkte Hunt i fengslet sammen med sin venn, den glade Tom Moore. Han gikk for å gi sin hyldest til mannen som torde trosse; men også med en følelse av sensasjonen, det selsomme ved å sette sig til bords og spise middag i en celle, han skulde nu ha gjort det også. Shelley kom, fordi der var gjort en brennende urett, den største han visste: å straffe en fri tanke. Det var et vennskap som varte livet ut; det var Leigh Hunt han besøkte da han satte ut på sin siste seilas.

For Keats var politikeren dypt uvesentlig, han uttrykte sin konvensjonelle beundring; så skjøv han friheten til side, for bestandig; der var bare én ting han gikk efter: dikteren.

De blev venner. Hunt var blitt løslatt og Keats fikk gå og komme i hans hjem. Der var vidunderlige aftener da de leste vers, og undertiden skrev dikt over

samme emne. Om natten var der redd op for Keats i biblioteket, han lå i mørket, lykkelig, med skatter rundt sig, bøker, byster, en lokk av Miltons hår.

Som dikter tilhørte Leigh Hunt den fronten som vilde tilbake til naturen. Men han hadde ikke det ene som kreves for den drømmen, en natur inne i sig, akre og hav og skyer, som lengtet hjem. Hans sjel hørte hjemme i forstaden; og han vendte tilbake til naturligheten.

Hans innflytelse er tydelig i Keats første dikt, de er beruset av lykkelig letthet, de er ikke trukket op med smerte, der er ikke skygger nok til at vi kan elske lyset.

Som rimelig kan være er de spinkle i sin følelse. For det synes å være en evig paradoksal lov at den første stormende ungdom næsten bestandig uttrykker sig som spedhet. Der kreves kanskje forfall i ens indre for å fatte livsprakten som så bitterlig snart skal dø, en skygge av fordervelse for å skape primitivitet.

Men dypt i Keats sinn arbeidet allerede nu et veldigere forbillede, en dikter som ikke hadde et program, men som skapte en verden, han som elsket hat og kjærlighet, lys og mørke – Shakespeare.

Og som i en blendende demring var den greske diktning steget frem for ham. Der lå Hellas i luften, Parthenonfrisene var nettop bragt til England. En sommerkveld kom han over Chapman's Homeroversettelse, han blev sittende og lese hele natten; i den tidlige sommermorgen skrev han åndeløst ned disse linjer:

I gylne riker har jeg flakket om!
Tidt senket jeg mitt seil mot sofall,
ved en Apollos ø, ved kyster som
en dikter holder som hans tro vasall!
Dog aldri *dit* jeg på min vandring kom,
hvor fyrsten er Homer, den blinde skald,
før Chapman åpnet mig hans helligdom,
en marmorfryd mot luftens blå krystall.

Da blev jeg astronomen som en kveld
får se en ny planet i himlens rum!
Da blev jeg Cortez da han hvit og stum
var nådd til alle drømmes grenseskjell,
og blikket fløi som ørnens, fra hans fjell,
mot Stillehavets blå mysterium!

Slik står han på selve ungdommens forbjerg og stirrer med lysende øine til

havs.

Hans første bok kom ut våren 1817. Det var grunn til å ha forventninger, det var versets tid. Det var diktsamlingene som kom i kjempemessige oplag, og det var dem forleggerne tjente sine formuer på. Nettop i dette året forhandlet Byron om honoraret for Childe Harold, 3dje sang, det er ikke mange sidene, en pjes å regne. Han blev budt 1 500 guineas, en formue i den tids penger.

Jeg tar det ikke, skriver han til forleggeren. Jeg vil ha 2 500 ...

Og han avskjærer enhver diskusjon, det er en prestisjesak for ham, han har god greie på hvad både den ene og den annen har fått ...

Men det var i skyggen av slike blendende, sensasjonelle begavelser, at Keats bok kom ut og blev glemmt.

Brødrene George og Tom var dypt skuffet; de syntes det var den beste bok de hadde lest. Sammen skrev de et bittert brev til forleggeren og sa sin mening om ham.

Men John selv var ikke skuffet. Leigh Hunts blad roste ham, og flere provinsaviser. Han leste anmeldelsene til han kunde dem utenat, han var begynt, han var dikter. Den tanken fylte ham med ydmyk, strålende henrykkelse: Jeg har spurt mig selv ofte, – skriver han, like efter boken var utkommet – hvorfor jeg skulde være dikter mere enn andre menn, jeg ser jo hvor stort det er, og hvad stort som kan vinnes ved det, og hvad det er å være på berømmelsens leber ...

En venn av ham, maleren Haydon, har malt ham i denne tiden, han har brukt ham som modell i sitt store billede, Kristi inntog i Jerusalem; blandt mengden ser vi Keats, Voltaire og Wordsworth. Der er en veldig kraft over det unge ansiktet, han har hodet slengt tilbake, og han skriker.

Nu dirret han utålmodig efter å gå videre. Ute hos Hunt hadde han truffet Shelley. Han stod usikker overfor ham. Shelley kom ham hjertelig i møte, han var den minst stolte, minst reserverte av dem; for han var baronettens sønn, Keats var stallkarens. Men motsetningen mellom dem gikk til selve dypet av deres vesen. Keats var så nær livet, hans slekt hadde slitt med jorden, hans første åndedrag hadde drukket inn den varme, dampende lukten av dyr. Han så Shelley som fantasten, prekeren; hans hender gestikulerte, de formet ikke.

Men disse to blev enige om samtidig å sette ut på hver sitt stordikt; Shelley gikk i gang med «Laon og Cythna», et emne av brennende, trossig oprør; Keats begynte på «Endymion», hentet fra stillheten i den greske mytologi.

Brødrene fulgte ham med glad spenning. Han skriver i et brev: «Mine brødre ivrer for at jeg skal reise alene på landet – de har alltid vært forferdelig glad i mig – og nu da Haydon har pekt på hvor nødvendig det er at jeg blir alene for å arbeide på mig selv, gir de foreløpig avkall på gleden å bo sammen med mig, for det store gode som jeg håper vil følge ...»

I året som fulgte, flakket han rundt i Syd-England. Når et sted begynte å klebe sig til ham, måtte de dra videre, han og diktet.

«Det vil bli en prøve på min fantasi og særlig på min opfinnsomhet, jeg skal skape fire tusen linjer av en enkel hendelse og fylle dem med poesi ...»

Hans sinn var lykkelig, bristeferdig fylt. «Jeg finner jeg kan ikke eksistere uten – poesi uten evig poesi, halve dagen strekker ikke til – hele dagen – jeg begynte med lite, men vanen har gjort mig til Leviathan ...»

Hans lesning var Shakespeare, han levde og åndet i hans verden; han syntes undertiden det var som den store udødelige våket over ham. En tid bodde han ved havet; han kjente det fra før: han hadde følt det mørke brusset av sjøen i «Kong Lear».

Han avsluttet diktet våren 1818 i Devonshire, nedråtnet i regnvær. Han oppsummerer bittert den engelske vår: primlene springer ut, men da må en selv springe inn ...

Mellem hvert arbeidsrykk var han hjemme på Hampstead; Tom og George renskrev.

Han hadde valgt et vidunderlig emne, sagnet om Endymion, den unge hyrden som var elsket av månegudinnen. I evig ungdom lar gudene ham ligge sovende på fjellet Latmos, hvor hans elskede hver natt stiger ned og streifer ham med sitt kyss. Det er et blendende, blåhvitt lys over denne myten, drømmen om en kjærlighet som stråler med marmorets klare, ujordiske skjønnhet. Det er som selve navnet, Endymion, til slutt er blitt gjennomtrukket av måneskinn.

Keats' angrep på stoffet forteller meget om ham selv; glubsk springer hans

heftige, jordiske ungdom løs på urørligheten. For en ung mann på to og tyve er det ikke evigheten som er det største ved å elske; det er nøyaktig det motsatte, oppbruddet, den åndeløse drømmen om bestandig nye muligheter. Slik er det at Keats, brennende og utålmodig, smadrer marmoret, splintrer evigheten. Hans Endymion gjør det meningsløse: å våkne. Han savner sin elskede og drar ut for å finne henne.

Det blir en lang fantastisk reise, det myldrer av bilder, det er som Endymion kjemper sig frem gjennom en het dampende jungel av ord, innfallene vikler sig grådig omkring ham. Der finnes ikke måneskinn.

Det er sin egen rastløse vandring etter skjønnheten som Keats skildrer her.

Der er veldige krefter i dette diktet; men der er ikke strid strøm som bærer oss gjennom dets fire bøker; hans fantasi flommer utover som veldige, oversvømmede marker.

Han hadde ennu ikke forstått loven, skjønnhetens energi. Farvespillet hos en leopard er skjønt fordi det er vevet sammen med bevegelsen, det lyser som en flamme over spente, dirrende nerver. Slik er skjønnheten i Shakespeares diktning, den er ett med handlingen, den funkler i spranget.

Hans felle i kappestriden, den evig rettferdige og edelmodige Shelley så meget som var stort i diktet; men han måtte undertiden undres om det hadde vært Keats' mening at ikke en levende sjel skulde komme igjennom dets fire tusen linjer ...

Og det *var* akkurat Keats' mening. «Poesien skal overraske ved en fin overdådighet,» sier han etsteds. Han ønsket at menneskene skulde gå sig vill i diktet, finne bestandig nye stier, nye landskaper. Han uttalte sig med overveldende forakt om dem som drev sin diktning med strikt økonomi, jammerlige husmødre som gnicket på messingen og holdt regnskap med hvert strå som de feiet fra sin dør.

Han var blitt sig sine krefter bevisst, han var begynt å eie sig selv.

Vennskapet med Leigh Hunt stryker med denne tiden, det kunde ikke være anderledes, han var vokset, næsten hatefullt krever han plass omkring sig. Det syntes ham som Hunt aldri glemte at han i deres samvær hadde vært lederen, veiviseren. Han smittet av sin personlighet på ting som skulde stå ensomme, rene

og ueiede, han tok prosenter av skjønnheten. For Keats stod frihetsmannen plutselig som undertrykkeren; men det skulde ikke skje.

«Han forstår meget som er vakkert,» skriver Keats, – «men istedenfor å tro at andre sinn har den samme grad av erkjennelse som han selv, begynner han å forklare på en så underlig måte at vår smak og selvfølelse krenkes uophørlig ... Gjennom ham er jeg blitt likegyldig for Mozart, jeg bryr mig ikke om hvite byster, og meget som er skjønt, blir i forbindelse med ham til intet ...»

Han var vokset dette året. Mens han arbeidet med diktet, hadde diktet arbeidet med ham. Og livet var begynt å dra sine smertelige plogfurer i hans sinn.

Hans beste venner, søskenflokket, syntes å måtte gå fra hverandre. Det hadde vært hans største lykke å dele med dem alt stort og skjønt han nådde frem til.

Søsteren, den femtenårige Fanny, bodde hos formynderen, som Keats var uvenner med, hun levde som i fiendeland. George var blitt arbeidsløs og vilde dra til Amerika med sin unge hustru for å ta land. Han hadde vært den praktiske av dem og verget John på mange måter. Men Tom, skjønte de, skulde ut på en mørkere reise; han hadde fått tæring som moren.

Nu står ikke Keats lenger strålende på forbjerget, han sitter med senket panne i et mørkere landskap, lyttende.

Han taler i et brev om menneskelivet som et hus med mange værelser: det første rum er tankeløshetens, det annet de første tankenes, hvor vi beruses av lyset og luften og vi ser bare vidundre og ønsker å bli der bestandig. Men mens vi ånder der, blir vårt syn skjerpet for menneskets hjerte og vesen, våre nerver forstår at verden er full av nød, brutte hjerter, smerte, sykdom og undertrykkelse. Slik blir dette rum langsomt formørket, og på samme tid åpnes mange dører på alle sider – men alle mørke – alle fører til mørke ganger. Vi ser ikke likevekten mellom godt og ondt, vi er i tåken, vi er nu i den tilstand, vi føler «mysteriets byrde» ...

Keats blev i det mørket; han søkte ikke inn i en av de dunkle, anelsesfulle korridorer; han eide evnen til å stå foran dem alle, og ånde sammen med natten,

og vente på at mysteriet skulde tale til ham.

«Plutselig slo det mig hvilken egenskap der kreves for å forme en mann av høieste begavelse, særlig i litteraturen, en egenskap som Shakespeare eide så grenseløst – jeg mener *den negative evnen*, det er når en mann har evnen til å eksistere i mysterier, uvissheter, tvil, uten å måtte søke etter kjensgjerning og fornuft.» Og han summerer op sin mening: Den mann vil aldri nå en sannhet, som bestandig prøver på det.

Slik bøiet han sig ydmykt under livet. Dager og netter, muld og himmel gav sin mening til ham. Han tok imot, han skjønnte dens dype hemmelige vekst. En blek februar morgen med mild blest sitter han ved vinduet ute på Hampstead og hører en trost i trærne. «Og trosten sa jeg hadde rett, og den syntes å si:

O, du hvis ansikt har følt vintrens vind –
du som i skodden har sett snegrå skyer
og sorte almetrær blandt frosne stjerner,
for dig vil våren bli en grødens tid.

O, du hvis bok har bare vært det lys
av veldig mørke som du levde på,
natt etter natt, når solen ikke var der,
for dig vil våren bli en trefold morgen!
Søk ikke etter kunnskap! Jeg har ingen,
og dog: med varmen blir den født, min sang.
Søk ikke etter kunnskap! Jeg har ingen,
men kvelden lytter til mig ... Den som sørger
fordi han intet gjør, gjør ikke intet.
Og den er våken, som tror selv han sover.

Forsommeren 1818 utkom Endymion. I ventetiden, før kritikken, drog han på fottur til Skottland. Det skulde være «en prolog til det liv jeg akter å føre – det er å skrive, utvikle mig, se hele Europa på billigste måte ...»

Han fulgte først Amerika-farerne på båten i Liverpool, så drog han videre med Charles Brown, sin beste venn.

I årene som fulgte kom Brown til å være ham i Georges sted, han hjalp å ordne op. Han var litterat, og hadde gjort en viss lykke med et skuespill. Han var rund og glad og gikk sine egne veier. Han tilhørte den store mengden av menn, som gjerne vil ha et barn, men nødig en hustru; godt, han ordnet sig med en irsk bondejente; sammen slo de ut et eple. Senere i livet levde han med barnet i Italia.

Denne turen var Keats' siste lykkelige tid. Han følte ikke så meget for landskapet, det var goldt, mørkt, øde, og han var livets mann. Men han skriver til Tom at han har sett «nogen praktfulle ansikter og én vidunderlig munn. Jeg har aldri vært så nær den store fedrelandskjærligheten. Sånt liker jeg bedre enn natur.»

De gikk i storm og regn, slet vondt, blev kjed av hverandre som man skal; hver aften tok Brown omstendelig ut av ryggsekken først skrivepapiret, så pennen, derefter blekkhuset. Med et bittert stønn skriver Keats: Om han bare av og til vilde ta pennen ut først ...

Efter en slitsom dag følte han ondt i halsen; det er det første tegnet på sykdommen.

Da han kom tilbake til Hampstead i august, fant han Tom dødssyk. Og nu begynner prologen, ikke til livet han drømte om, men til lidelsen, og den langsomme, langsomme død.

I september skriver han: «Jeg skulde ønske jeg kunde si Tom var bedre. Hans identitet presser slik på mig hele dagen, at jeg er tvunget til å gå ut. Jeg er nødt til å skrive og styrte mig ut i abstrakte bilder for å skyve fra mig ansiktet hans, stemmen, svakheten ...»

Hans identitet presser slik på mig ... Her er vi ved selve grunnelementet i Keats vesen; hans geni som blir til hans tragedie.

Han visste at han eide «den negative evnen»; nu var den vokset i ham til smertelig fullkommenhet. Han var blitt væbnet som dikter, og forsvarsløs som menneske.

«Den poetiske karakter, skriver han i et brev – den er ikke sig selv, har intet selv, den er alt og intet ... Den har like megen fryd ved å skape Jago som Imogen. Det som forferder den rettenkende filosof gleder den kameleonaktige poet ... En poet er det mest upoetiske som eksisterer, fordi han har ingen identitet; bestandig skal han fylle et annet vesen. Solen, månen, havet, menn og kvinner som er mennesker av impuls, er poetiske og har over sig en uforanderlig egenskap, poeten har ingen, ingen identitet ...

Når jeg er i et værelse sammen med andre mennesker, og hvis jeg ikke tenker på det som min hjerne har skapt, da går ikke mitt jeg hjem til mitt jeg; men

enhver i værelset presser sin identitet på mig, så jeg er tilintetgjort efter en liten stund ...»

Det var hans geni å utslutte sig selv, å motta. I sin edleste form kan vi ane denne evnen i Vigelands Wergelandshode, dette ansiktet innånder tilværelsen, det er mottagelsens mysterium.

Det er en egenskap som i sin lyseste, ømmeste tone kvinner ofte eier. Hundre år etter Keats skriver Rupert Brooke til sin elskede:

Din kjærlighet drog *gjennem* dig,
som fuglen gjennom luftens hav,
et sus du ikke visste av,
og uten spor fløi fuglen vekk
fra himlen selv, fra dine trekk ...

Men lidelsesfullt, heroisk kan det være bestandig å måtte åpne sig; ikke som andre mennesker forvandle inntrykkene i selvforsvar. Den hårde, gode, årvåkne forfusking er det som gjør menn skikket for livskampen, og som gir motstandskraft, vilje, karakter.

Keats var vergeløs; når livet i hele sin lidelse fylte ham, tok han imot til han stupte. Slik blev han splintret, først av broren, senere av Fanny Brawne.

Han led overmenneskelig, mens han satt dag og natt ved sykesengen. Han tok den hjelpeløse, livshungrige gutten som lå der, inn i sitt eget sinn; Tom døde inn i ham. Da så slutten endelig kom, var han selv merket. Det var ikke lenge til han selv skulde begynne å dø, og det var forferdelig; for det var for annen gang.

Ved tilbakekomsten fra Skottland, fant han de første store anmeldelser av sine Dikte og Endymion. Englands to ledende tidsskrifter «Blackwood» og «The Quarterly» omtalte ham samtidig. Han hadde hatt en viss ond anelse; for han var kjent som venn av tukthusfangen Hunt. Men han hadde ikke ant nok.

Blackwood skriver: «Vi våger å gjøre en liten spådom – hans forlegger vil ikke en annen gang sette på spill 50 pund for noget han kommer til å skrive. Det er bedre og visere å være en forsulten apoteker, enn en forsulten poet. Så tilbake til butikken, John, til plaster, piller og salvekrukker ...»

The Quarterly vegrer sig ved å tro at Keats virkelig kan være forfatterens navn; «for vi tviler næsten på at nogen mann ved sans og samling kan låne sitt

navn til en slik rapsodi ...»

I sitt minnedikt over Keats har Shelley fremstillet det som disse angrepene knekket ham. Byron omtaler ham hånlige i «Don Juan» som den der blev pustet ut av en artikkel, og et annet sted skriver han: «Jeg vet av egen erfaring at en rå anmeldelse er gift for en forfatter som ennå ligger ved brystet; den mot mig slo mig til jorden; men jeg kom op igjen. I stedet for å la springe et blodkar, sprettet jeg tre flasker rødvin ...»

De hadde begge urett. Keats tok anmeldelsene med ro og visdom: «Jeg begynner å bli litt kjent med min egen styrke og svakhet,» skriver han, «Ros eller refselse har bare et øieblikks virkning på en mann hvis kjærlighet til selve skjønnhetens vesen, gjør ham til en hård dommer over sine egne arbeider. Min egen kritikk har gitt mig uendelig større smerte enn Blackwood og The Quarterly nogen gang kan tilføie mig. Likedan: når jeg føler at jeg har rett, kan ingen ros utenfra tende i mig en slik glød som min egen ensomme opfattelse og bekræftelse av hvad som er godt ...»

Han kan ikke lenger snakke om hvor stort det er å være på berømmelsens leber; men han sier det som er mer: «Jeg skal være blandt de engelske diktere efter min død.» Og han fikk rett; han er evig blandt de største.

Men om kritikken ikke kan nå en manns ånd, kan den ramme ham i hans kår. Om lykken er god, kan den hindre ham i å skape.

Her hadde anmelderne sin seir; de hadde fått ham satt utenfor som dikter; hans siste tid blev fylt av nerveslitende, fortvilende pengevanskeligheter.

Der var en liten arv efter morfaren, men den var låst uhjelpelig fast; der var evige fruktesløse kamper med boet. Han måtte leve på lån.

Byron og Shelley hadde også sine desperate situasjoner slik. Byron gikk en tid omkring i sitt hus som en tiger i bur, mens rettens folk holdt vakt natt og dag; Shelley var engang i gjeldsfengsel. Men det var vanskeligheter i den store stil, og der var tross alt veldige ressurser bak dem.

Men Keats' bekymringer var grå, ydmykende, håpløse, det var næringsssorger, tuberkulosen blandt sorgene, den som langsomt eter sig inn i selve skaperevnen.

Denne høsten, da han blev tre og tyve år, traff han Fanny Brawne.

Han hadde ikke meget tilovers for kvinnene i sin krets. «Når jeg er mellom kvinner,» skriver han til en venn, «har jeg onde tanker, bitter spott, spleen, og kan ikke snakke eller tie stille, jeg er fylt av mistenksomhet og hører derfor ikke på noget, jeg vil helst bare gå.

Du må bære over med mig og undskylde denne skakk-kjørtheten med at jeg har vært skuffet siden jeg var gutt ...»

Men det han hadde imot disse kvinner, var at de ikke var kvinner nok. De var åndelige, der fløt litteratur i deres årer, der var gått cellulose i deres kjønn. De vilde, for å bruke hans egne ord, helst gifte sig med et dikt, og bli ført til alteret av en roman.

En kvinne av natur, en skjønn kvinne tendte ham bestandig; hunpanterens lynende prakt slo ned i hver fiber av ham. Han visste at der var to slags verdier i livet, de sjelelige og de verdslige. Til de verdslige vidundere regnet han en slik kvinne, Byron og Napoleon ...

Men bindes vilde han ikke. «Jeg håper jeg aldri skal gifte mig,» skriver han til sin bror og svigerinne. «Min lykke vilde ikke være så stor som min ensomhet er sublim. Bruset av vinden er min hustru og stjernene gjennom vinduet er mine barn. Den mektige abstrakte idé jeg har av skjønnheten i alt, kveler den mere splittede og hårfine huslige lykke en kjærlig hustru og søte barn betrakter jeg som en del av den skjønnheten, men jeg må ha tusener av slike skjønne atomer for å fylle mitt hjerte. Jeg føler hver dag mer og mer, efter hvert som min fantasi blir sterkere, at jeg lever ikke i denne verden alene, men i tusen verdener.»

Efter Toms død var Keats flyttet sammen med vennen Brown; de bodde i et dobbelthus på Hampstead, i den andre delen bodde mrs. Brawne og hennes tre barn. Den eldste av dem var Fanny.

KEATS

Tegnet av Charles Brown

«Skal jeg gi dere miss Brawne?» skriver han i samme brev til familien i Amerika. «Hun er omkring min høide, med et fint ansikt av den avlange sorten, hun mangler følelse i hvert trekk, hun får håret til å se bra ut – hennes nesebor er fine, skjønt litt smertelige – hennes munn er god og dårlig, profilen er bedre enn ansiktet rett mot, som er blekt og tynt, uten å være benet. Hennes skikkelse er grasios, og det er bevegelsene også – hennes armer er gode, hendene ille, benene går an – hun er ikke fylt sytten – men hun er uvitende – forferdelig i sin opførsel, flyr ut i alle retninger, *kaller* folk, så jeg var nylig nødt til å gjøre bruk av ordet *villkatt ...*»

Slik begynte hans kjærighet, halvt en motvilje, en irritasjon; en nål som begynte å vandre rundt i blodet, og blev til skjebne.

Vennene var bekymret. Hun var kokett sa de. For det var dengang, da det ordet ennu hadde sin levende, farlige mening.

Det var den egenskapen som fikk Byron til å bryte ut i forbitret beundring, da han så Shakespeares Kleopatra: «Hun slår mig som selve essensen av sitt kjønn – svak, glad, trist, øm, ertende, ydmyk, hovmodig, skjønn – den satanen! – kokett til det siste så vel med slangen som med Antonius ...»

I vår tid er ordet livløst, det betyr i høiden noget tåpelig og tapende, et ord i falsett. Vi har fått redelige, kjønnsgreie kvinner; hvirvlende, lynende, seirende kokette er de ikke mer.

I vår egen litteratur er vel Edvarda i Pan den siste *spennende* kvinneskikkelse. Og kanskje var det nettop som Edvarda at Fanny Brawne var.

Keats var redd kjærligheten. Han hadde så meget på skuldrene fra før, dårlig helbred, pengesorger, en ukjent fremtid.

Der er vill hunger i brevene han skriver til henne, men bestandig også reservasjoner. Hans lidenskap var sønderrevet fra første stund av: hvad kunde det bli til?

«Hvor selvisk jeg enn kan føle, er jeg sikker på jeg aldri kan handle selvisk,» sier han i sitt første brev til henne. «Hvis det verste som kan hende, skjer – kommer jeg fremdeles til å elske dig, men hvor jeg jeg skal hate en annen ...»

Det var et bittert brev å få. For en kvinne er kjærligheten det enkleste på jorden, den skal fullbyrdes. Og dypt i sitt instinkt som kvinne visste hun vel, tross sine sytten år, at når en mann viker, er det næsten bestandig i uselviskhetens navn. Men Keats hadde rett til ikke å være enkel. Han vilde så meget, drømte så stort. Han kunde ikke som andre menn forsørge ved sin vilje til arbeide. Han kunde ikke gå til et kontor, en maskin, en jordflekk, hvor en oppgave ventet ham; han gikk til ingenting; ut av luften skulde han slite en ny virkelighet.

Han skulde forsørge med sin skaperevne, den som kanskje er håpløse, uvirksomme år, den som er vokset sammen med avmakt, feber og fortvilelse.

Alene var det en byrde; men en bitter, vidunderlig byrde. Med henne var det hans plikt å få feberen til å bære sig, avmakten skulde føre hus.

Hans lidenskap blev full av mørke og håpløshet. I sin sykdom skulde han hatt en kvinne med en følelse av moren i sig, men i Fannys magre, ville unge legeme var der ikke ro nok til det, ikke ømhet; hun var ikke sløvet av livet til å forstå, hun eide uskyldens friske grusomhet.

Keats har skildret sin dømte, kvalfulle kjærlighet i et dikt med motiv fra den franske middelalder; balladen om «La Belle Dame Sans Merci»:

«O, riddersmann, hvad feiler dig,

så blek, så ensom på din gang.
Alt sjøens siv er visnet bort,
stum er hver sang.

O, riddersmann, hvad feiler dig,
så herjet smerteslått og svak.
Nu er hver ekorns rede fylt;
korn under tak.

En lilje gror på pannens hvelv,
med feberdugg fra sorgens sjø.
Men på din kinn der kan jeg se
en lilje dø —»

«En kvinne møtte jeg på vang;
så skjønn hun kom, så stolt hun bar
sitt lange hår ... Men hennes blikk
så vilt det var.

Jeg bandt en krans i hennes hår
blandt gresset, duftende og bløtt.
Hun stirret som i kjærlighet,
og stønnet søtt.

Jeg satte henne på min hest
og så blott henne dagen lang.
Hun bøide sig mot mig og kvad
en alfesang.

Hun fant mig røtter til behag
og honning, manna, langs vår vei.
Og i sitt sprog så sa hun visst:
Jeg elsker dig.

Hun tok mig til sin alfehaug
og klaget der, som sår musikk.
Der lukket jeg med fire kyss
det ville blikk.

Der vugget hun mig blidt i søvn,
der dromte jeg – ve, hvad er hendt?
den siste drøm mitt liv har drømt —
på iskold skrent.

De bleke konger kom på rad,
og krigerskaren, hvit og kold.
De skrek: La Belle Dame Sans Merci
er du i vold!

De døde leber skimtet jeg

med redslens varsel, mot mig vendt.
Så våknet jeg, og fant mig her
på iskold skrent.

Og derfor må jeg flakke her,
så blek, så ensom på min gang,
skjønt sjøens siv er visnet bort,
og stum hver sang.

Fra Toms dødsleie, og i et år fremover skaper han sine vidunderligste dikte. Hans nakne, blodige nerver stod spent som fiolinstrenger, bristeferdige; musikken kom.

Han skriver «Hyperion, en visjon», en lidenskap som hugget i sort marmor; «Sankt Agnes kvelden» og «Isabella», malt i dype, glødende farver; og odenes edle, lysende skjønnhet.

Han arbeidet som i en tung bedøvelse; han følte poesien stige som en kvelende blodflom i brystet, et dikt var som en åreladning, en befrielse. Hans største lykke var den fullstendige utmattelse, når legemet tok makten over sinnet; en dyreaktig sløvhhet fylte ham.

Det var ikke lenger den svangre uvirksomhet fra et år tilbake:

«Den som sørger,
fordi han intet gjør, gjør ikke intet;
og den er våken som tror selv han sover ...»

Det var en utslettelse, dyp som dødens. Han lengtet etter den endelige, det måtte være «rikt å dø».

Selve hans form for geni bar fra første stund tragedien i sig. Skaperkraften hos de fleste, næsten alle, har et budskap, et kampelement til å falle tilbake på og bli sporet videre av. Det som i en dikters verk ser ut som fronten, er vel oftest en hvilestilling, kanskje en maskert retrett.

Keats kjente ingen slik hjelp. Hans diktning kom som en av naturens blinde, smertelige krefter – skjønt og meningsløst «som løvet til et tre».

Der er like meget håp som fortvilelse, like meget vår som høst i et sinn som skaper slik. Om naturen har sine mørke hemmelige reserver, som gjør den i stand til å bære sin byrde, har det menneskelige sinn det ikke. Et slikt geni som bare har skjønnhet til sitt mål, må bære navnløse kvaler i sig; det er dømt til

nederlag.

Diktningens egen smerte er nok til å bryte ned en dikter. Mot Keats var det som også verdens ytre bitterhet hadde samlet sig, for at undergangen skulde skje.

Han brød sig ikke lenger om sine diktes skjebne; en vårmorgen fant Brown nogen papirflak strødd omkring i haven, hvor vennen hadde sittet under et tre; det var oden til en nattergal.

Han skrev for mennesket inne i sig; de andres dom var han ferdig med:

«En trommeslagergutt som holder sin hånd familiært ut til en feltmarskalk – denne trommeslagergutten er for mig publikums velvilje og gunst ... Hvem kan ønske å være i den tarvelige flokken av småberømttheter, hvor hver enkelt er tapt i den trengselen, som de selv utgjør.»

Han visste at hans vers aldri vilde bli solgt; men kanskje et skuespill kunde redde ham.

Det blev et sorgmuntert intermezzo i hans liv, da han og Brown sommeren 1819 reiste på landet for sammen å skrive et drama, en tragedie om Otho den Store.

De to venner satt mot hverandre ved et stort bord; Brown som den kyndige teatermann skisserte op en scene. Keats skrev den ned på vers. Ingen av dem visste hvad der skulde komme siden.

Brown så ganske klart at, da som nu, vilde suksessen avhenge av om de kunde innføre et levende dyr på scenen. Han bestemte sig for en elefant.

«Da Brown nevnte det, tok jeg det først for en spøk, men han bringer så alvorlige grunner og snakker så overbevisende om den dramatiske virkning, at jeg nu tenker alvorlig på det ...»

De hadde håpet at den store Kean vilde ta Othos rolle, han var deres eneste chance. Den høsten reiste han til Amerika; arbeidet hadde vært forgjeves.

Nu var alle utveier stengt; han fikk opgi diktningen. Han bestemte sig for å prøve avisarbeide, eller gå tilbake til utgangspunktet: apoteket.

Det var en tragisk lov som Keats her måtte se i øinene. Verden har sin stigende skala for å vurdere rutine, omsetning, administrasjon, bare det egentlige, den lysende smerten, som *øker* livet, er utenfor.

Han forstod som tusen menn av ånd, før ham og etter ham, at de er ikke nyttige for samfundet uten at de gir avkall på sine høieste evner.

Han reiste til London for å søke arbeide, han skulde kjempe nu; «De bekymringer som fantasien gir en mann, nagler ham fast i lidelse som til et kors; de virkelige driver ham til handling.»

Det måtte, det skulde gå.

«Når jeg føler at jeg blir hypokonder,» skriver han i et brev, «reiser jeg mig, vasker mig, tar ren skjorte på, børster håret og klærne, binder skolissene med omhu, kort sagt forskjøner mig som jeg skulde gå ut. Derefter, ren og på stell, setter jeg mig ned for å skrive ...»

Men han klarte det ikke, han brøt sammen. Igjen fant han sig i dobbelthuset ute på Hampstead, vegg i vegg med sin skjebne.

Denne vinteren fikk han sin første blodstyrting. Han hadde nettop lagt sig da hosteanfallet kom.

«Bring lyset, Brown, og la mig se dette blodet.» Efter å ha sett rolig på det, så han op på mig, skriver vennen, med en fasthet som jeg aldri skal glemme, og sa: Jeg kjenner farven på det blodet, det er arterieblod – jeg skal dø. Og han la til hårdt, rolig: dette var uheldig. Og han skriver til Fanny Brawne: det var dig jeg tenkte på ...

Han kunde ikke arbeide mer; nu stod det bare tilbake å gjøre regnskapet op. Han hadde trodd at skjønnheten kunde frelse verden; kunde den frelse ham selv?

Hans trosbekjennelse finner vi kanskje i oden til en gresk vase:

Du stillhetens jomfruelige brud,
du barn av fred og tidens sene gang,
du sagaskriver som kan bære bud
om det du kjenner, skjønnere enn sang!
Hvad er det sagn som løvkranst går igjen
omkring din form, med guder eller menn,
i hyrdens bjerge eller dalens skjød?
Hvem er de piker her som styrter vekk?
Hvad røber jaktens lyst? Og fluktens skrekk?
Og disse fløiter? Den ekstasens glød?

De toner som vi hører, elsker vi,
men elsker dem vi bare *aner*, mer!

Spill derfor videre den melodi
som evig, blide fløiter! er oss kjær!
Du skjønne yngling, du skal aldri gå
bort fra ditt spill, og aldri skal du nå
o elsker, til ditt mål, til kyssets lønn!
Så nær ved målet! Græm dig ikke dog!
Du elsker evig. *Hun* må bli her og ...
Kan aldri falme, men er alltid skjønn!

O lykkelige trær som blomstrer nu,
og ingen gang skal visne, ingen gang!
Og lykkelige, lykkelige du,
hvis fløite alltid skjelver ny av sang!
O, mere lykke, mere kjærlighet!
Så full av løfter, mens i fryd den vet
at den er åndende og søt og ung!
Så ulik den vi andre får til del
som herjer med sin lede i vår sjel
og gjør vår panne brennende og tung!

Hvem kommer hit til dette offersted?
Til hvilket alter fører du, o prest
den kvige her som rautende går med
mens grønne kranser smykker den til fest?
Hvor er den lille by, ved flod, ved kyst,
på fjell måskje, som ligger ganske tyst
og folketom i offermorgnens skjær?
O lille by, der kommer ingen hjem
til dine gaters døde ro, av dem
som visste *hvorfor* det er øde her!

Du barn av Attika! Med evig liv
av marmormenn og piker, risset inn,
med skogens løv og stier gjennom siv!
Du stumme form! Du svimler for vårt sinn
som evigheten; kolde pastoral!
Vi skal forgå. Blandt nye slekters kval
blir du igjen, du har ditt liv, du *er*;
en venn som sier til dem disse ord:
«Alt skjønt er sant, alt sant er skjønt.» På jord
er dette alt I vet. Vit ikke mer!

Her er øieblikket stanset. Trærne grønnes, elskereren står evig foran
fullbyrdelsen, menneskene går til offerstedet, i uforgjengelig liv. Og hvor
smilende ømt er ikke det billede tegnet, som han *ikke* så foran sig: den lille byen

som ligger i morgensolen, –folketom; fordi dens mennesker er på vasen.

Her er skjønnheten blitt til sannhet, sannere enn livet som ødes og dør og fødes omkring dens form. Årtusener føles som et åndedrag.

Dette var Keats' verden. De store udødelige var hans heroer, de som er Stemmene på jorden; mennesker som har fastholdt sitt eget øieblikk, sin egen kval og lykke, i så brennende anspennelse, at de ennu, over fjerne hav og døde riker, taler til oss i vår ensomhet.

Verden er skapt, men nye skapere skal bestandig øke dens liv; død og favntak, vekst og hav og stjerner har ennu grenseløse hemmeligheter; menneskeånden skal løfte dem.

Evig uerobret er jordens evighet.

Slik er livets religion, en evig hungrende gotisk lengsel. Men den har ikke kristendommens bitre viden om menneskenes svakhet: at alt liv ender i angst. Den gir ikke det ene: tryggheten.

Der kreves en visjons velde til å fatte skjønnhetens idé i alle ting; der kreves skaperkraft til å underkaste sig.

«Vi skal forgå. Blandt nye slekters kval
blir du igjen, du har ditt liv, du er ...»

Men dét er livsdyrkerens tragedie at når sinnet brytes, brytes også vasen.

Keats hadde ikke lenger krefter til sin tro. Han klarte ikke anspennelsen: skjønnheten som visjon. Nu klynget han sig til den som *nærhet*, det uskrevne, ubetalte diktet, mennesket, henne.

Alt liv blev Fanny. Alt annet blev dødt og klamt, mot mennesket som stod der. Isted et tomrum, en matt, grå luft å stirre inn i, nu glødet og åndet varme, bevegelse, det uventede. En ung pike som så på en syk mann, men han så tilbake i brennende hunger, han følte mysteriet, blodet roterte i hennes legeme, satt i gang av ukjente krefter, melken steg i dunkle årer, øinene skulde skape ved å se: det grønne sløret av knoppene, gater i regnen, menn som hastet forbi. Som en skygge i kjolen ante han skjødet som skulde elske og føde i smerte; inne i henne lå ufødt latter, barnegråt, fjerne favntak, bestandig nytt liv, ny død, omspent av hud, vev, pulser, det evigste på jorden, en kvinne.

Han skriver at luften som han innånder blir usund uten henne, den smaker som kalk i munnen på ham, for hver time fyller hun ham mer og mer. Hun lever inne i ham, hennes sytten år, hennes feber av sundhet raser i ham. Han er vill, avsendig sjalu: smiler hun ikke til andre menn, hvad er der mellom henne og Brown?

«Skjønt jeg kjenner hans kjærlighet og vennskap for mig, skjønt jeg i dette øieblikk vilde være uten en øre om det ikke var for ham, vil jeg aldri se ham eller snakke til ham, før vi begge er gamle menn, om vi skal bli det ...» Og han skriker ut til henne:

«Jeg skulde ønske du kunde gi mig litt tillit til den menneskelige natur, jeg kan ikke opdrive nogen. Verden er for brutal for mig – jeg er glad der er et sted som graven – jeg vet jeg ikke skal få fred før jeg kommer der ...

Jeg ønsker at jeg enten var i dine armer og trodde, trodde, eller at lynet skulde ramme mig ...

Gud velsigne dig —»

Det var det siste brevet han skrev til henne.

Lægene hadde erklært at han klarte ikke en vinter til i England. De mente ikke sykdommen var dødelig; men arbeidspresset, sorgene, hans nerver, hadde slitt ham ut.

Shelley skrev og bad ham bo hos sig i Pisa; Keats bestemte sig for Rom. Like før han drog skrev han til sin venn, Haydon: «Jeg hører du arbeider på et nytt billede. Ja, arbeid. Jeg er redd for at jeg skal sprette bort, nettop nu, når mitt sinn kunde klare å gå alene ...»

Han hadde intet håp om å bli frisk; han følte sig som en soldat som marsjerer mot et batteri. –

Sammen med en ung maler, Severn, reiste han i september 1820 sjøveien til Italia. Fra skibet skriver han i Kanalen til Brown, som han aldri vilde tale til mer og som han holdt så meget av:

«Jeg ønsker mig døden dag og natt, for å befri mig for disse lidelser,

og så ønsker jeg døden borte, for døden vilde tilintetgjøre disse lidelser, som er bedre enn intet. Land og hav, svakhet og forfall, er store adskillere, men døden er den største, for bestandig. Når smerten ved denne tanken har gått gjennom mitt sinn, kan jeg si at dødens bitterhet er borte ...

Jeg er i en tilstand hvor en kvinne som kvinne ikke har mer makt over mig enn stokk og sten, men allikevel, når det gjelder miss Brawne og min søster, føler jeg det forunderlig anderledes. Den ene absorberer den andre i en utrolig grad ...»

Mens de lå vindstille i Kanalen, skrev han ferdig sin «Siste sonnett». Det var et dikt til aftenstjernen, den som engang Sappho hadde sunget om: Aftenstjerne du bringer alt det sammen som den lyse morgen har spredt, du bringer lammet, du bringer kjeet, du bringer gutten tilbake til hans mor ...

Men Keats skulde den ikke bringe hjem, og dog faller dens bleke skjær over det mørknende havet i hans sinn, som en drøm av stillhet, en smertelig fred:

O, stjerne, var jeg evig som du er!
Men ikke ensom og for alltid gitt
det hverv å stirre med et øde skjær,
som allnaturens våkne eremitt,
på havet når det skyller viet vann
med syndsforlatelse omkring sin jord,
og se hvor sneen over golde land
kan gi en fred, umenneskelig og stor.
O nei! *Dog* evig! Evig å få se
mot hennes unge, jomfrublide bryst,
få føle evig i en lengsels vé
hvor åndedraget svulmer ømt og tyst,
få leve der og våke fra det fjerne ...
Hvis ikke: Slukne. Slukne som en stjerne!

Men stjerneskuddet falt som en uendelig langsom smerte, en hvit nervestripe, nølende slitt over.

I november skriver han til Brown fra karantenen i Neapel:

«Vissheten om at jeg ikke skal se henne mer, vil drepe mig. Kjære Brown, jeg skulde hatt henne, da jeg var frisk, og jeg vilde ikke blitt syk.

Jeg kan klare å dø, jeg kan ikke klare å forlate henne ...

Silkeforet som hun sydde i reiseluen skolder hodet mitt. Min fantasi er grufullt levende når det gjelder henne. Jeg ser henne, hører henne.

Jeg er redd for å skrive til henne – å motta et brev fra henne – å se hennes håndskrift vilde slite hjertet i sønder, endog å høre om henne, se hennes navn skrevet, vilde være mer enn jeg kunde bære ...

Når du skriver til mig, og det må du gjøre med engang, skriv til Rom (poste restante), hvis hun er frisk og lykkelig, sett et merke slik +, hvis —»

*

Nogen uker senere skriver han sitt siste brev; det er hans avskjed med Brown. Det ender slik: Jeg kan dårlig si farvel til dig, ikke engang i et brev. Jeg bukket alltid keitet ...

Ennu levde han i næsten tre måneder. Det blev en hård strid; der var så meget som skulde dø.

Hans sinn er det verste av alt, skriver Severn, som pleide ham trofast til det siste – fortvilelse i alle former – hans fantasi og erindring måler hvert bilde i en slik gru at dag og natt frykter jeg for hans forstand –

Han hadde intet håp om et liv etter dette. Hvit, uttæret lå han borte i sengen, tennerskjærende; Å, jeg elendige denne siste billige trøst som enhver tåpe og kjeltring eier, er nektet mig i mine siste øieblikker, hvorfor, hvorfor, jeg har tjent alt med min ytterste evne, hvorfor er det slik jeg kan ikke forstå det ...

Hver dag spurte han lægen: Doktor, når vil dette mitt posthume liv ta slutt?

Brevene fra hans elskede kom og kom; han klarte ikke å se dem. Selv i graven fryktet han sin ville, drepande kjærlighet; han vilde bare ha med i kisten nogen småting han hadde fått av søsteren og en lokk av hennes hår.

Men i timevis lå han og holdt i hånden en hvit oval karnelia som Fanny Brawne hadde gitt ham. Og da han blev roligere, like før han skulde dø, bad han Severn om å legge hennes brever, de leste og de uåpnede, under liksvøpet over hans hjerte.

Han fikk Severn til å undersøke for sig, hvor han skulde begraves. Graven var tatt ut på den engelske kirkegård, nær Caius Cestuspyramiden. Her lå Shelleys lille gutt; her skulde snart Ariel også finne sin hvile. Fiolene blomstret der ute, fortalte Severn, Det var godt.

I disse dagene bestemte han sin egen gravskrift: «Her ligger én hvis navn var skrevet i vann.»

Det lakket mot enden. Han fulgte selv hver fase med uhyggelig viden; hans læreår på hospitalet kom ham til bitter hjelp.

«Har du sett nogen dø, Severn – ikke det – da synes jeg synd på dig

Nu må du være rolig, for det vil ikke vare lenge – jeg skal være i den stille grav – takk, Gud, for den stille grav –

Å, jeg kan føle den kolde jord på mig tusenfrydene gror over mig – stillhet, stillhet – det vil være for første gang ...»

Slutten kom 23. februar 1821.

«Severn – jeg – løft mig op, jeg dør nu, jeg skal dø lett – vær ikke redd – vær rolig og takk Gud at det er kommet —»

Langsamt sank han inn i døden, stille som om han sov.

Han var da litt over fem og tyve år.

Allegorien var endt. Hans liv hadde vært en vandring efter skjønnheten, fra lyse, lykkelige marker gjennom øde, mørknende land.

Engang hadde han spurt sig selv i henrykt takknemlig undren om hvorfor han skulde være dikter mere enn andre menn. Nu hadde han betalt prisen; hans evne til å skape og til å lide sprang fra samme blodige kilde i hans sinn.

Han hadde satt alt inn på sin tro; og den frelste ham ikke.

Han døde som en martyr for skjønnheten. For bare dén er martyr, som lider og ikke tror.

II

O gråt for ham! Hans drømmes unge hjord
skal aldri mere flakke over fjell,

og aldri skal hver lys og skjønn akkord
som klang så smektende rundt drømmen selv,
i andres sinn få tendt et toneveld!
Nu legger hjorden sig, i sorg, i nød
omkring den arne som blev kald en kveld,
og klager over hyrden som er død,
og vet den aldri finner dalens skjød.

Slik synger Shelley i «Adonais, en elegi ved John Keats død». Det er som han i dette dikt har villet gi sin døde venn alt det som han elsket. Dets verden er den greske mytologi, allnaturens sorg over en ung hellener, rytmen er den spenserianske, hvis melodier innvidde Keats i hans guttedager til diktningen. Byron, Moore, Leigh Hunt og Shelley selv står klagende ved båren, og han er gitt plass blandt de unge udødelige, sir Philip Sidney og Thomas Chatterton, «en arving til det uopfylte ry».

I lys, sorgfull musikk strømmer diktet fra åpningen, vers etter vers:

Han våkner ikke mer – o aldri mer!

Men plutselig skjærer et stormkast inn i sørgmodigheten, Shelley husker at dette menneske har lidt urett, han er jaget ut av livet. Og i brennende harme vender han sig mot dem som vilde drepe et sinn, her er ingen sorgens stillhet lenger, det koker, hvirvler, sjøen går hvit. Og som bestandig: kampen mot underkuelsen løsner krefter i hans eget sinn, den er selve stormcentret i hans geni. Han vender tilbake til klagesangen med håpets jubel, Shelleys vilde vær er sprunget op, og brusende som en fullrigger, går diktet over stag:

Han lever! Døden, ikke han, er død!

Og «Adonais» slutter med at han ser sig selv styre ut i den siste mørke storm, fryktløs, lykkelig, mot den stjerne som er hans døde venn.

Ett år etter fulgte Shelley sitt dikt til havs.

Percy Bysshe Shelley er født 4. august 1792. Han tilhørte en gammel, fornem godseierslekt, hans far var en av de rikeste menn i Sussex.

Det syntes som om livet var bestemt til å fare varsomt med barnet som lekte i haven her, en sped, pikeaktig gutt med gyllent krøllet hår og blå øine, en ynde som malt av Gainsborough.

Men fra det første glimtet vi ser av hans sinn, er han Shelley, selve sin

diktningens ånd, en mild utemmelighet, en hvirvel av lys. Han hadde en altomfattende, en indisk naturfølelse, blomstene levde og led i hans verden; det laveste, giftigste kryp hadde hans ømhet. Ormer elsket han; av alle de opptredende i Paradisets have følte han størst godhet for slangen, den trengte ham mest. I sin diktning gir han dette dyr en sen opreisning; det legemliggjør varme og hjertelag.

Bysshe lekte helst med sine yngre søstre, men hadde samtidig en blid glede av det livsfarlige. Allerede på forskolen hadde han undertiden dynamitt med sig i klassen; interessert sprenget han pultlokket i luften.

Kjemi var hans tidligste lidenskap, han blev gjerne funnet omspent av flammer i sitt værelse; en tid håpet han det skulde lykkes ham å fremmane djevelen. Han gikk på Englands berømteste skole, Eton. Han var ensom; å hevde sig blandt andre, sportens og konkurransens mening, brydde han sig ikke om. Kanskje så han med undring under skolens kriketkamp med Harrow, en blek, haltende gutt på det fremmede laget, en krøpling, hvis brennende ærgjerrighet det var for enhver pris å være med, Byron.

Hans lesning i skoledagene var filosofi og dikt. Den franske revolusjon var for ham selve Genesis, han drømte om at ånden fra Frankrike skulde dra sitt ørnebrus innover England. Der lød rop i nærheten; det var hans kamerater på Etons lekeplasser, som – ifølge Wellingtons senere ord – var i ferd med å vinne seieren ved Waterloo.

Han var lite forstått i sitt hjem; moren var kjærlig, men snever; og gutten hatet sin far. Engang efter en hjernebetendelse fikk han den mistanken at faren vilde sperre ham inne på et galehus. Og som i en feberredsel steg farens skikkelse for ham, truende, drepene.

SHELLEY

Malt i Rom i 1819 av Amelia Curran

Timothy Shelley hørte sikkert langt mer hjemme i en farse enn i en tragedie; dog var det hans sønn som skulde skape den forferdeligste far all diktning kjenner, Francesco Cenci.

Sin bitre følelse som sønn har Shelley flyttet over på hele sitt verdensbillede. All autoritets hensikt var å kvele menneskets sinn; og i religionen hadde han ingen tillit til en *far* i himmelen, det var en makt som hatet, pinte og forfulgte sine barn.

Der har kanskje aldri levd et vesen med en så dirrende følsomhet for menneskesinnets ukrenkelige frihet som Shelley. Hele hans liv er fortellingen om en mann som følger driften i sitt indre, desperat til det ytterste. Er der tvang, bryter han igjennom hensynsløst gang på gang; han skaper sig frihet, et rums velde til å ånde i, inntil den tragiske lovmessighet til slutt skjer fyllest, friheten lukker sig om ham. Ikke tvangen, ikke underkuelsen, men selve friheten skruer sig som en jernjomfru rundt hans blodige sinn.

Atten år gammel drog Shelley til University College, Oxford.

Selve universitetslivet hadde lite å gi ham; lærerne ved dette lærdomssete var dørske, bigotte geistlige som åt og drakk sig til doms; og tonen blandt

studentene: vi var to mann om åtte flasker burgunder. I søsteruniversitetet, Cambridge, brukte Byron all sin flid til å lære den.

Åndelig liv blev, som så ofte blandt ungdom, terrorisert; der er år av vaghet og nervøsitet, hvor goldheten synes det sterkeste i livet, fordi den har én egenskap: den er sikker. I Oxford-dagene lærte Shelley å kjenne de tomme, kolde sinn som «får hjertet til å fornekte det ja som det ånder ...»

Men han var lykkelig, han hadde sine bøker og sin frihet; og han fikk en venn.

Det var den kloke, åndfulle Thomas Hogg, som senere har skrevet sine erindringer om denne ungdomstiden, vittige, fulle av vemodig ironi.

Her oppe ser vi Shelley folde sig ut, hans hvitglødende sinn, hans hvileløse vilje til å nå inn til tingenes hjerte.

Han følte timene som levende vesener han hadde ansvar for, de truet og forkastet ham, han anroper dem i sine dikt, de optrer endog i hans skuespill.

Han skrev og leste seksten timer i døgnet.

«Engang var hungrige timer hunder
som jaget dagen lik en såret hind ... »

Han slet hensynsløs på sine krefter og nerver, hele hans system var dirrende spent, han syntes å ferdes i menneskesinnets grenseland. Han kunde ile hen til et spebarn på gaten og rette utålmodige spørsmål til det, det var hans tro at det nettopp var kommet fra en annen verden, det var ferskt, lå ved brystet, det måtte huske noget. Om natten vandret han ofte på kirkegårdene, hans eget sinn var så angstfullt rede, vilde de døde tale til ham?

Han gikk bestandig med ladde pistoler, noget kunde hende! han visste ikke hvad.

Denne spede, hastende skikkelse hadde intet av den legemlighet som kan få hans to store samtidige til å føles så nær.

I sine brever er Byron bestandig ivrig optatt av fysiologiske ting, han kan sitte i sitt øde italienske hus og betro sig til Tom Moore, han er så deprimert, han kan ikke arbeide, vin og opium stimulerer ikke lenger, det eneste er engelsk salt, men han kan ikke ta det for ofte og det er synd, for han dikter så godt utpå eftermiddagen når det har virket ...

Keats fastholder bevisst sin åndende virkelighet; når han skriver til sin bror i Amerika, forteller han om alt i stuen, hvor langt lyset er brent ned, hvad som ligger på bordet; det er ikke uten betydning for ham at han har den ene foten «på skrå over kaminmatten og den andre med hælen litt løftet fra gulvteppet», han ber broren fortelle lignende ting om sig, og han undres på hvordan Shakespeare satt da han begynte «Å være eller ikke være».

Denne følelse av forgjengelighet, som Keats i sitt geni gjorde til evighet, finnes ikke hos Shelley. Han hadde ikke tid hverken til å forgå eller til å bevare sin forgjengelighet. Hans ånd hadde så uoverkommelig meget å kjempe for; hvem kunde tenke på skjeden når sverdet var lynende i bruk?

I Oxford forberedte han sig til sin kamp mot kristendommen. Religionen var for ham livets mest demoraliserende makt; den holdt menneskene nede med sin lære om vår skrøpelighet. Mørket av Gud lå over jorden. Det måtte bli lys!

Hjemme i Sussex blev man bekymret over Bysshes brever. I dette hvitglødende svelg bestod intet lenger; i forbitret samfølelse med Faderen merket Timothy Shelley at det luktet av svidd skjegg.

De begynte å øve press på ham. Han var glad i en ung pike, sin kusine Harriet Grove. Hun fikk ikke lenger lov å motta brever fra gudsbespotteren; hennes slekt arbeidet med henne, det var synd å elske et menneske som ham; til slutt giftet hun sig med en annen.

Det var et hårdt slag for Shelley. Men han reagerte helt anderledes enn Byron i samme situasjon, da han mistet Mary Ann. Der døde noget i Byron den natten da en annen tok henne. Shelleys smerte vakte krefter i ham til live, han følte som der var krenket noget som var større enn ham selv. Det var retten til fri tanke som de hadde forsøkt å ramme, den synd som mystikeren William Blake kaller å «korsfeste Kristus med hodet ned». Og de hadde brukt en menneskeskjebne som våben. Her måtte handles når slikt kunde skje.

«Jeg vil knuse intoleransen,» skriver han i et brev hjemmefra til Hogg. «Jeg vil i det minste prøve på det; næsten i hele natt har jeg gått op og ned på en kirkegård ...»

Korstoget begynte, sammen skrev de to venner en liten brosjyre, fire små sider; «Nødvendigheten av Atheisme».

De planla at avhandlingen skulde sendes til alle biskoper i landet; Shelley ventet sig fruktbare diskusjoner. Tyve minutter efter den var utstillet i Oxfords bokhandlervinduer, blev den beslaglagt; lynsnart blev Shelley og Hogg relegert fra universitetet. Allerede næste morgen satt de i diligensen til London.

Timothy Shelley var fortvilet, han gråt, slo i bordet, bante, talte Guds sak; hans sønn var urokkelig. Om han i det minste vilde skille lag med den onde Hogg? Heller ikke det.

Så levde Shelley på lån i London, han var arving til en baronetts titel og formue, han sultet ikke.

Hans blide, saktmodige søstre betraktet ham på avstand med forferdet beundring. Alt de fikk av lomme penger sendte de sin ville bror med en skolevenninne, Harriet Westbrook, som mellemmann.

Hun var seksten år, blond, yndig, vakker. Men hennes meninger gav i frisinn en del tilbake å ønske; og «P. B. Shelley, Atheist», som han undertiden kalte sig, kastet sig med brennende, religiøs iver over opgaven: å vende hennes tanker fra Gud.

Et brev fra ham blev opdaget av lærerinnen på pikeskolen; Harriet sendtes hjem. Hun møtte ingen forståelse; hennes far hadde tjent sin formue som kneipevert og stod klippefast på kristendommens grunn. I sin nød vendte hun sig til Bysse. Han var i samme stund flammende av harme og medfølelse. Han hadde i sitt korte liv sett én Harriet som offer for intoleransen, han skulde verge den annen.

I et brev til Hogg, som nu var dradd til York for å studere juss, skriver han:

«Hennes far har forfulgt henne på det grusomste, han har formådd å tvinge henne til igjen å gå på skolen. Hun bad om mitt råd; motstand var svaret; på samme tid prøvet jeg å formilde mr. Westbrook, forgjeves! Og som følge av mitt råd har hun gitt sig under min beskyttelse ...

Hvor smigrende en utmerkelse! Jeg tenker på tusen ting samtidig.

Hvad jeg har sagt? At det var *meningsløst*. Jeg rådet henne til å stå imot. Hun skrev og sa at motstand var unyttig, men at hun vilde flykte med mig ...

Vi skal ha 200 pund om året; når de er opbrukt, antar jeg vi må leve av kjærlighet. Takknemlighet og beundring fordrer at jeg skal elske henne for *evig*. Vi ser dig i York. Jeg vil høre dine argumenter for ekteskap, jeg er nu næsten overbevist ...»

Hele den unge Shelley er i dette brevet. Hans hender farer gjennom håret, hans store, strålende øine stirrer fremfor sig, begeistret og forvirret.

Han elsket ikke Harriet; men han elsket den idéen han så i henne: at mennesket ikke må undertrykkes. Den følelsen var han rede til å følge, hvor den så bar hen. En skolepikes forurettelse skulde kjempes for, om det så endte i desperat skjebne.

Med sorg opgav han tanken på å leve med henne i fri kjærlighet; Hogg og Harriet overtalte ham hver på sin kant; det viktigste var at hun skulde beskyttes.

De rømte til Skottland og blev viet i Edinburgh, han nitten, hun seksten år gammel.

Sammen drog de ut for å gi sitt liv til friheten. De bodde en tid i York med kamerat Hogg, inntil han forsøkte å forføre Harriet. Før de forlot ham, måtte han tåle et pinlig oppgjør med sin venn; dette minnet er muligens kjernen i hans ironi.

Kort tid etter dukket de op i Irland, De irske katolikker hadde ingen statsborgerlige rettigheter på grunn av sin religion, her var igjen en mening som blev krenket; endog en villfarelse som religionen måtte bare bekjempes med ånd. Shelley optrådte på folkemøter og undsa sine landsmenn, han skrev brosjyrer som han og hans hustru utdelte i gatene. Harriet «holdt på å dø av latter».

Mens Shelley ilte rundt i Dublins gater denne våren 1812, gav den andre store frihetsdikter saken sin stemme i Overhuset. Det er en annen ånd som møter oss i lord Byrons optegnelse i sin dagbok: «Jeg blev sendt bud efter i stor hast på et ball som jeg forlot – i sannhetens navn med adskillig motvilje – for å frigjøre fem millioner mennesker ...»

Efter Dublin-tiden flakket Shelley og Harriet rundt i England, der var mange ting å ta vare på, trykkefriheten blev krenket, republikanere blev kastet i fengsel, Shelley skrev opprop. Og nu fullførte han også sitt første store arbeide. «Dronning

Mab, et filosofisk dikt.»

Det var skapt av krigen, Napoleonskrigene som raste over Europa i sine siste blodige år. Det er et forsøk på å skildre de krefter som ubønhørlig fører menneskeheten til kaos, en vill undsigelse av det samfund som består den dag idag.

Han gikk farlig til verks. Når Byron angriper krigen, nøies han med å skildre lidelsen og redslene. Shelley brennemerker den moral som forvandler drapet fra en forbrytelse til en samfundsgjerning.

Religionen, kongedømmet, pengeveldet, rettsvesenet, det var de fire makter, de fire ryttere i Apokalypsen som rir jorden som en mare.

Han skildrer Gud som makthavernes gigantiske inkarnasjon av sitt eget vanstyre, deres egen grusomhet, hevn, blindhet, projektert ut i himmelrummets øde. Og se! Han kommer tilbake til dem og fører dem i deres kriger.

Med flammende hån fordømmer han den kirke som velsigner menneskene når de går ut for å drepe.

Kongedømmet spiller en lignende rolle, det gir glans, mysterium til defileringen, det er med og suspenderer menneskeånden så lenge krigen varer.

Den tredje makt er pengeveldet. Det kapitalistiske samfund vurderer kjøp og salg som sin høieste anspennelse. Enkelhet, ensomhet, åndelig liv er skadelig for omsetningen; og triumferende glir samfundet mot verdiløsheten, blindheten, jordskredet.

Og som den fjerde forbundsfelle skildrer han loven, rettsvesenet, som sender mennesker i fengsel fordi de har en samvittighet.

Der var for Shelley ingen billigere vei til fred: disse fire makter måtte avskaffes. Menneskene måtte bli ensomme med sin samvittighet. Og her kommer Shelleys brennende tro: «Hvert hjerte har fullkommenhetens kime.» En ensom mann, berøvet suggesjonens og autoritetens løgne, vilde handle edelt.

Det er på mange måter et uhjelpelig dikt; men selve Shelleys syn på dikterens oppgave lever i det. Mange år senere gav han uttrykk for det i sitt «Forsvar for poesien».

Det er *fantasi* samfundet trenger. Der er fremskritt nok; han betraktet –

allerede den gang! – tiden som sprenget av sine mekaniske triumfer «Våre beregninger har overgått vår fatteevne. Menneskene som har gjort elementene til sine slaver, er selv forblitt slaver.»

Her har dikteren sin gjerning: «Vi trenger den skapende evne til å fatte visjonært det som vi vet; vi trenger den edle impuls til å handle det som vi fatter. Vi trenger livets poesi.»

Der er storm av revolusjon i «Dronning Mab». Der er den samme appell til de undertrykte masser som i hans kampsang til arbeiderne fra senere år:

Våkne av søvnen, og gå på!
I er mange – de er få!

Og fordi Shelley elsket meget, er der hat i diktet. Det er en egenskap som langsomt er dødd ut i det engelske folk; og det føles som savnet av en høi-etisk verdi. Det er ikke arbeidsløsheten som virker uhyggeligst i England idag, det er den grå tålmodighet. I denne dumpe ro kan én lengte etter en vill, høi skinger stemme, en ild, en storm, Shelley.

Han er forstummet; han er ordnet på, i det århundre som er gått. Nu hviler han mild, kastret, yndefullt død i engelsk litteratur, slik som man kan se ham på statuen i University College, hvor han i sin tid blev utstøtt fordi han levde.

Hans samtidige forfulgte ham til hans siste dag, den rettferdighet gjorde de ham. Hans arbeider blev slått prinsipielt ned. Hele sitt liv var han praktisk talt ulest. Hans personlighet blev stemplet som en skjensel og ryggesløshet.

Han blev med rette betraktet som en langt farligere mann enn Byron. Der var bestandig et element av brøde i Byrons oprør; ilden i Shelley var glødende hvit.

Han var et av de uhyre få mennesker som har rett til sine meninger; de var selve lungene han åndet med.

Alt hvad han eide delte han med andre. Ikke av godhet, men av plikt. Hans liv var spartansk; denne millionærsønns middag var gjerne et brød som han kjøpte og spiste på gaten mens han gikk. Når han arbeidet brukte han te som stimulans, men aldri sukker i teen, det var høstet ved slavearbeide ...

I disse vandreårene hadde Harriet vært ham en god kamerat. «Dronning Mab» hadde han tilegnet henne.

hvis blikk jeg stirret kjærlig i
og elsket menneskene mer.

De hadde fått en liten pike, Ianthe, som Shelley elsket. Men det uundgåelige kom. Han sprengte Harriet, han skulde bestandig videre. Hun hadde syselsatt sig med oversettelser, hun hadde lest filosofi, hun var bare nitten år. Nu kunde hun ikke mer. Hun begynte å se på hatter. Shelley fikk nye venner.

Han pleide ofte å skrive brever til mennesker som han beundret; blandt dem var filosofen William Godwin. Nu traff han ham i London.

Det var et nytt avsnitt av sitt liv Shelley trådte inn til da han gikk over terskelen i filosofens hus. Her fant han mennesker som delte hans tanker, de blev til skjebne for ham, de levende og døde i dette hjem.

Godwin var en dristig tenker, en flammende angriper av politisk reaksjon, kirke og ekteskap. Han hadde hatt innflytelse på Shelley i hans tro: at menneskene kunde fullkommengjøre sitt eget liv.

Men han selv var blitt luvslitt som menneske. Han hadde forstått dette bitre at han aldri kunde forsørge sig, om enn aldri så kummerlig, ved sin høieste hederligste anspennelse; og som det ofte går, var han slått over i den motsatte ytterlighet, han var blitt ansvarsløs, forsjoftet. Han hadde et umettelig forbruk, langt større enn de venner som han under bitterhet og anklage flådde for deres siste penger. Hver dag våknet han for å bruke sine ytterste evner, ikke som tenker, men som parasitt.

Der er noget tragisk over møtet mellem ham og Shelley; det var sin egen varme troende ungdom Godwin så. Han vurderte den til flere tusen pund.

Men det merkeligste menneske Shelley traff i huset her, var ikke lenger blandt de levende. Det var Godwins døde hustru, Mary Wollstonecraft.

Hun var en av sin tids selsomste kvinneskikkelser, Englands Camilla Collett, bare av et langt vågsommere og lidenskapeligere sinn. Hennes bleke, brede ansikt synes levende og nært, der er noget muleaktig over det grådige underansiktet, hunger i de store lysebrune øinene.

Hennes hovedverk er «En hevdelse av kvinnens rettigheter». Der er ekko efter det i meget av Shelleys diktning.

Hun betraktet ekteskapet som en utlevet institusjon, en hindring for åndelig liv. Vi ser henne tydelig i hennes brever. Hun var en tid lidenskapelig optatt av en gift mann, godt, hun skrev til hans hustru og forlangte å bli optatt i deres hjem, hun hadde rett til det.

«Min anmodning kommer av den opriktige hengivenhet jeg har for Deres mann; for jeg føler at jeg ikke kan leve uten den tilfredsstillende å se og tale med ham daglig ...»

Senere levet hun i Paris i fritt forhold med en amerikaner; med ham hadde hun datteren Fanny. Han var uophørlig utro; hennes siste forsøk på å skape et fellesskap mellom dem er patetisk: i 1795 reiste hun alene på forretningsreise for ham til Norge og lå på kysten i månedsvis. Hun har skrevet en bok om reisen, ypperlig, levende, hun skildrer norske barnemordersker, tjenestepikenes slavelønn og det triste åndsliv i Tønsberg.

Da hun kom tilbake skjønte hun at reisen hadde vært forgjeves. Kort tid etter flyttet hun sammen med William Godwin; før hun skulde ha et nytt barn, giftet de seg. Hun døde i barselseng da hun fødte datteren Mary.

Godwin var nu gift igjen; hans annen hustru bragte datteren Claire med seg fra et tidligere ekteskap.

Blandt disse sammenbragte barnene levet plutselig Shelley sitt liv. Han var en farlig mann å slippe løs på dem, han hadde det sjeldneste av alt, et genis utseende, et ansikt fylt av skjønnhet, lys, hellig galskap.

Det synes som den eldste av de unge pikene, den ensomme sørgmodige Fanny, blev glad i ham. Da han senere rømte med hennes halvsøster, Mary, skrev stemoren at «Fanny kom ikke over det».

Der er et forunderlig skjent, lengselsfullt lys over hennes brev senere til Shelley og Mary, som da var ute i friheten: «Det er umulig å fortelle dikterne alt det gode de gjør for sine medmennesker, i det minste for dem som kan føle. Når jeg leser, er jeg dikter.» En annen gang har hun truffet en mann som kjente hennes mor: «Jeg har besluttet at jeg i mitt liv aldri skal bli en vanære for en slik mor. Jeg tror at hvis jeg prøver på å overvinne mine feil, skal jeg finne mennesker som kan være glad i mig og ha respekt for mig ...» Men hun fant visst ingen som kunde være glad i henne, hun følte sig håpløst utenfor livet; kort etter dette var

skrevet drepte hun sig.

Shelley har i et dikt skildret deres siste møte, han merket den brutte stemmen, men ikke det brutte hjertet den kom fra ... Det var han som måtte reise ned til Bristol da farvelbrevet kom. Han fant henne død på et hotellværelse, med giftflasken tømt ved siden av sig.

På et annet ensomt hotellrum hadde hennes mor engang sittet i Tønsberg og tenkt på sitt barn, sin Fanniken: «Jeg frykter for å folde hennes sinn ut, så hun blir uegnet for den verden hun skal leve i. Ulykkelige kvinne! For en skjebne som er din ...»

Det var Mary Godwin Shelley elsket, en ny sekstenåring i hans liv. Hun var en åpenbaring for ham; alle hans dristigste tanker delte hun som en selvfølge. Men om hun hadde arvet sin mors meninger, eide hun ikke hennes lidenskap. Hun var dypest inne en konvensjonell natur; det hadde falt sig slik at hun var opvokset i et hjem hvor det konvensjonelle var oprøret.

Sommeren 1814 pleide de å møtes på Mary Wollstonecrafts grav. Kanskje husket de et ord av den døde: Det som kalles for dyd, er ofte en mangel på mot.

De kom til å tilhøre hverandre.

Bestandig fulgte Shelley det mest levende i sitt eget sinn; han nektet å stanse fordi om veien førte til en kvinne. Han som aldri strupte en tanke, vilde ikke strupe en kjærlighet.

Han var hensynsløst polygam i kraft av hele sin livsfølelse. Han kjente bare én lov: at et menneske eier sitt eget sinn. Den fulgte han blindt.

Han rømte med Mary. De foreslo at Harriet skulde slå følge, med samme tillitsfullhet til trekantens muligheter som Marys mor engang hadde hatt.

Harriet følte sig ikke fristet. Horace Walpole hadde engang kalt Mary Wollstonecraft «en hyene i skjorter», det var nøiaktig Harriets mening om datteren. Fruktommelig blev hun tilbake.

Shelley og Mary drog over kanalen sammen med Marys fjerneste søster, Claire.

I et brev fortalte de om sin lidenskap til Godwin, den brennende forkjemper for fri kjærlighet.

Hans jammer kjente ingen grenser. Karakteristisk nok var det hans største kreditor som først fikk vite om hans sorg: «De er alt fortrolig med navnet Shelley, den mann som for over tolv måneder siden påtok sig å redde mig ut av mine pengevanskeligheter. For ikke lengere å holde Dem i spenning: han – en gift mann – er rømt med min datter. Jeg kan ikke tenke mig en begivenhet, hvor gru til den grad hoper sig på gru ... Slik finner jeg mig forlatt, samtidig uten barn og uten penger; en stilling som er egnet til å fylle selv det sterkeste sinn med fortvilelse ...»

Da datteren og hennes elsker vendte tilbake var han bittert uforsonlig. Han skriver til Shelley om sin krenkelse, intet skal få ham til å fravike den beslutning han har truffet: ikke å motta en øre, uten gjennom en mellemmann.

I denne tid blev Shelley farlig syk. Lægene trodde det var tuberkulose og dømte ham fra livet. Han kom sig; men bestandig senere hadde han den dirrende, ekstatiske følelsen: det er snart slutt.

I sitt dikt «Alastor» holder han sitt oppgjør med sig selv foran døden, han så sitt liv som en blind selvisk reise etter et mirakel han aldri fant. Alastor, ensomhetens onde ånd, hadde besatt ham, og døden vilde komme før han fikk befri sig, som menneske blandt menneskene. Ufullbyrdet skulde han gå bort, en tragisk Endymion, det var en kval, «for dyp til tårer».

Men op fra håpløsheten stiger en lidenskapelig anropelse, som Wergelands til foråret:

Jord, hav og luft – mitt elskte broderskap!

Her søkte han redningen som så ofte siden.

Det meste av sitt liv levet han under åpen himmel. Han er som ingen annen det store brusende rums dikter. Luften var hans landskap, hans frihetsfølelse fant sitt gigantiske billede i atmosfærens hvileløshet. Hans diktning fulgte solopgangens og skyenes liv mere enn menneskenes; han levet med lyset og stormene, de var hans hjem.

Næsten alle hans arbeider er skrevet utendørs, i båt på Englands stille elver, eller på Genfersjøen, – mellom ruinene av Caracallas termer, i brusende furskoger ved Florens, på taket av hans hus under brennende middagssol, – for

han kunde aldri få nok lys og hete —, og til slutt den siste tiden på dekket av «Ariel» med Middelhavet blånende og gnistrende omkring.

Han trodde med grekerne at samlivet med lyset var det viktigste for all kunst. De levet i templer og teatrer som var åpne for været, deres skuespill fikk buen av solens gang over himmelen, deres statuer blev formet av sannheten i Attikas klare luft. «A, hadde det ikke vært for den kristne religion, som gav antikken dødsstøtet – hvilken storhet kunde ikke menneskeheten ha nådd frem til!»

Nu under sykdom og motløshet hjalp naturen ham. Han bodde en tid i Sveits, og han følte kreftene stige i sig fordi fjellene steg. De blev bekræftelsen på glemte makter inne i ham selv. Han forstod, fordi han eiet. Bjergene i hans eget sinn kaltes langsomt til live igjen ved møtet; også han hadde storm og morgenrøde å gi verden.

Det er alpene som svimler i hans «Ode til åndelig skjønnhet» som han skrev i denne tiden; han visste at hadde vi *alltid* krefter til å føle skjønnhetens forferdelige velde, vilde mennesket være allmektig og udødelig.

Forferdelig er det ord som Shelley ofte bruker om skjønnheten; det gir selv høispenningen i hans geni, det jagede, angstfulle. Han kjente ikke den ventetiden som får mulden langsomt til å grønnes og som skapte den rike jordiskhet i Keats' diktning.

For Shelley blev dikterne de besatte, seerne: «Speilet for de gigantiske skygger som det fremtidige kaster på det nuværende, ordene som uttrykker det som de ikke forstår, trompetene som syngende kaller til kamp, og ikke føler hvad de inspirerer ...»

I Sveits, hvor Shelley bodde sammen med Mary og den uundgåelige Claire, traff han for første gang Byron. Det var ikke et tilfeldig møte; i London, nogen tid før, hadde Claire opsøkt Byron under påskudd av å ville bli skuespillerinne. Marys eksempel hadde gjort henne hvileløs; hun vilde ha sig dikter. Hun hadde ikke vært til å stagge, og Byron hadde besvangret henne, efter hvad han selv sier med bitter ulyst.

Det blev til vennskap, dette møtet mellem de to menn, begge store diktere og begge svogre i fri kjærlighet med familien Godwin.

Snart skulde de møtes i Italia, begge utstøtte, i sin siste store landflyktighet.

Ved tilbakekomsten til England denne høsten 1816 begynte tragedien i Shelleys liv. Han hadde vært innfiltret i et annet menneskes skjebne, nu skulde han strupes av båndene han hadde hugget over.

Det begynte som et mørkt forferdelig forspill med Fanny Godwins selvmord; tre uker senere drepte Harriet sig. Økonomisk hadde hun vært vel sørget for; men hun var rykket ut av sitt miljø, hun fant ikke veien tilbake. Hun gikk fra mann til mann, den siste var en stallkar. Da han forlot henne skulde hun ha et barn. Hun orket ikke mer.

I en dikters arbeider finnes bestandig sporene av hans levede liv; merkeligere er det at hans fremtid også finnes der. Han kan ha skapt konflikter, skildret som fantasteri, angrep, forakt, uten det fjerneste element av forutelse; men pishen smeller, han må leve dem.

Året før hadde Shelley skrevet et dikt, «Balladen om den unge presten Richards». Det har som sin bakgrunn nøden i England etter krigen. En kvinne kommer til presten med sitt barn, de er begge døende av sult. Barnets far hadde hatt en natts vellyst, så forlot han henne. Hun skriker til presten som står og mater sine hunder, at han kan ta henne, om han kan ha glede av dette utpinte legeme, bare hun får hundenes brød. Da hun synker død om med barnet ser presten at det var henne han engang svek.

Der er en brennende samfunnsanklage i dette dikt; menneskevennen Shelley var rystet til dypet av sin sjel.

En mørk håbløs novemberdag 1816 skrev Harriet til sin søster Eliza:

«Når du får dette brev, tilhører jeg ikke lenger denne fortvilete verden ... Jeg har ikke skrevet til Bysshe. Å nei, hvad vilde det nytte, han vilde ikke høre på mine bønner og ønsker; og dog, skulde han se dette, vilde han kanskje oppfylle min bønn om at Ianthe alltid skal være hos dig ...

Kjære Bysshe, la mig besverge dig ved minnet om våre lykkelige dager, at du oppfyller mitt siste ønske ...

Nekt ikke det siste jeg ber dig om, jeg kunde aldri nekte dig noget, og hvis du ikke hadde gått fra mig, kunde jeg kanskje ha levet, men slik som

det er tilgir jeg dig alt, og gid du må glede dig ved den lykken som du har tatt fra mig.

Nu kommer det triste hverv å si farvel. Å, jeg må skynde mig. Gud velsigne og våke over dere alle. Kjære dig, Bysshe, og kjære dig, Eliza. Må dere få all lykke, det er det siste ønske av henne som har elsket dere mer enn nogen annen ...

Gud velsigne dere er siste bønn fra den ulykkelige
Harriet S.

De fant henne en måned etter, drivende i dammen i Hyde Park.

Livet hadde tvunget Shelley inn i hans dikt; han hadde vært refsere, nu var han anklaget, loven hadde skjedd fyldest. Slaget var forferdelig. Han gikk alene med det. Mary måtte ikke være med her, da blev hun medskyldig. Slik blev der en død stripe i hans sinn, vendt mot henne. Han hadde bare en bitter, tennerskjærende trøst i ulykken, han hadde skapt den selv.

Der blev prosess om barnene, han elsket Ianthe, den lille piken sin; angstfulle uker fulgte.

I denne tiden var det han traff Keats, og skrev «Laon og Cythna».

Hans egne moralske idéer var blitt anvendt mot ham i prosessen, koblet var hisset på ham, det var best å være forsiktig nu, kanskje vike.

«Laon og Cythna» er et dikt om opprør, inspirert av den franske revolusjon, det er ikke bare en politisk utfordring, men også en moralsk. Samfundet hadde nettop reist sig mot Byron og hans halvsøster; Shelley lot de elskende i sitt dikt være søsken. Blodskammen angikk ham ikke, men fordømmen, fordømmelsen desto mer. Livets egentlige iskalde synder var velsett blandt meneskene, hvorfor så skånselløst hate en lidenskap?

Barnene blev fradømt ham, i domspremissene het det at han ikke var egnet til å opdra dem: han hadde forlatt sin hustru og skrevet «Dronning Mab».

Han fryktet for at hans barn med Mary også vilde bli tatt fra ham; våren 1818 forlot han England for bestandig. Han har selv brukt et bilde om sitt sinn denne tiden, en ørn som jager over avgrunnen med en slange bitt fast i brystet.

Han og Mary slo sig ned i Italia; her fullbyrdes han som dikter.

Der gikk verdier tapt i ham ved hans landflyktighet; han kom utenfor livets hårde grå strid, han blev ikke den skapende fantasi som han visste maskinalderen så bitterlig trengte.

Men utenfor kampen kunde han aldri komme; maktene i hans sinn reiste sig, gigantiske av ensomhet.

Han skapte sitt drama «Den løste Prometheus»; det blev til under den blennende italienske himmel, og han gav det hele rummet til skueplass. Det er som skrevet av en mann med årene fylt ikke med blod, men med lys.

Han åndet i «et element av smerte»; dog hadde han krefter til å skape som sin livstro denne veldige sang om håpet.

Den løste Prometheus er et pasjonsskuespill. Men han vilde ikke ha vært Shelley om han hadde sett den sanneste menneskelighet i dramaet på Golgatha, hvor Guds sønn, innviet, bøier sig under lidelsen. Han skapte opgjøret mellom den korsfestede og den Gud som pinte ham.

Shelley har tatt sitt emne og dets navn fra en av de første tragedier som mennesker overhodet kjenner, en del av Aischylos' Prometheus-trilogi; den er nu gått tapt. Men vi vet at den ender i forsoningen mellom Jupiter og oprøreren. Shelley forkastet denne løsning. Verden kan bare frelses om menneskesønnen seirer over Gud.

Titanen Prometheus hadde bragt ilden til menneskene; som straff lot Allfaderen ham lenke til et bjerg i Kaukasus. Det var menneskesinnets egne muligheter, flammen, det hellige, som religionen vilde ramme i sin mørke skinnsyke.

Hans korsfestelse varte i årtusener. Ørner hugget i hans innvoller, Gud lot ham hver dag heles til nye lidelser. Snestormer isnet, solen brant.

Men blodig, martret, hånet stod mannen der ubeseiret.

Dog er jeg konge i mitt sinn og styrer
den lidende og ville trengsel i mig ...

Selve torturen gjorde han til sin bitre, stolte eiendom:

Tre tusen år av søvnberøvede timer,
og øieblikker, delt av smertens hugg.
til hvert blev som et år, kval, ensomhet,

tvil og forakt – er mitt imperium,
mer strålende enn det du hersker over
høit fra din umisunte trone, Gud!

I denne ukuelige vilje til å lide, trosse, håpe, ser Shelley frelsen. Og miraklet skjer, menneskesinnets eget under. Han visste fra sin egen skapergjerning at sinnets lov er den langsomme, smertelige, fortvilede anspennelse, og så plutselig brusert.

Dette hender i dramaet. Op av menneskesinnet lyner plutselig det overmenneskelige, genialiteten, «de udødelige timer». Slik er Shelleys visjon av dem; Gjennom purpurnatten suser vogner, dradd av regnbuevingede hester som tramper vindene; i hver står der en villøiet hissende kariatér. Nogen ser sig tilbake som blev de forfulgt; men der er ingen uten stjernene. Andre, med brennende øine, lener sig forover på stormen, og drikker med grådige leber brusert av sitt eget jag, som om det de elsket fløi foran dem og de grep det nu, nettop nu! Deres lyse lokker flommer som en komets blendende hår. Alle suser fremover. Det er de udødelige timer ...

I en brusende Beethovens jubel synger Shelley om den nye jord. Det var i efterligning av maktbryndens, allmektighetens idé at menneskene hadde begått sine villfarelser, tyranni, pengevelde, krig; nu ser de sannheten.

Det malte slør, av dem som var, kalt livet –
en efterligning malt i blinde farver
av tro, begjær og håp – er flerret bort!
masken er falt, men mensket blir igjen –
scepterløs, uomskåret, fri – blott menske!

Lidelsen finnes ennu; men menneskene kan bære den, fordi den er skapt og eies av dem selv. Og lik en ung vår driver kjærligheten, jordens strålende varme, som hadde ligget bundet i mørk gudstro, utover verden. Mennesker og hav og stjerner ånder op i en ukjent lykke.

Prometheus;

Og du o moder jord –

Jorden:

Jeg hører, føler!
Ditt kjærtegn tender mig – der svimler ned

til centrets diamantforstente mørke,
langs disse marmornerver, livets fryd!
Dypt i min visne, gamle, frosne form
pulserer varmen av en evig ungdom ...
Fra nu skal mine mange vakre barn,
som disse armer holder, – alle planter
og kryp og insekter med regnbuvinger,
fugler og dyr og fisk og menneslekten,
som diet sykdom av mitt gustne bryst
og drakk fortvilelsens gift – bli næret
av safters sødme, sterke i sin vekst ...
Dugg-tåken av min dunkle søvn skal flyte
som balsam under stjerner. Nattens blomster
skal suge inn uvisnelige farver;
og menn og dyr i lykkelige drømmer
skal samle kraft til dagen og dens fryd.
Og døden skal bli *hennes* siste favntak
som tar det liv hun gav, en mor som sier
til barnet sitt: Gå ikke fra mig mer!

Det vidunderligste i denne diktning er kanskje følelsen av Altet, verdener stormer og stråler omkring titanens fjell. Med blendende billedprakt er rummet skildret, stjernene sviner for morgensolen inn i blået, som var de drevet av en hastende hyrde, eller som bleke dådyr, flyktende for leoparden ...

En høi blå dag funkler i ordene, musikken er drevet op i en næsten ufattelig lyshet, linjene springer som protuberanser fra en hvitglødende sol.

I løpet av samme år skrev Shelley sitt annet store drama, «Cencierne». Det er det samme emne, menneskesinnets frigjørelse, det ildsverdet som er hele hans diktning.

I sitt kosmiske skuespill hadde han skildret opprøret mot Gud, spunnet uløselig sammen med hans følelse som sønn. I «Cencierne» angriper han motivet i sin nakne, blodige jordiskhet; det er en familietragedie av forferdelig bitterhet.

Francesco Cenci, faren i hans renessansedrama, sprenger all menneskelighets mål, han blir til selve ondskapen, mordet, den iskolde, rasende brunst.

Han er gammel og skal dø, men livet skal dø med ham. Han føler sig som far i mystisk forbund med Gud; han vet at det er Herren velbehagelig at mennesker skal ydmyges, at sinn skal brytes. Han vil være Faderen over en avfolket jord.

Med bloddrukken gammeltestamentlig lidenskap fører han kampen mot sine barn.

Han har alderdommens uovervinnelige krefter med sig, makt, penger, kulde – hva kan varme og ømhet nytte mot dem?

Han har forbannet sine to sønner, Rocco og Cristofano; der kommer bud at begge er døde. Han samler Rom til fest, Herren har straffet de ulydige; med vill, triumferende fromhet forkynner han sønnetapet:

Gud er mitt vidne at jeg taler sannhet,
Gud som har vist sin gunst og nåde mot mig
i måten som de døde på. For Rocco
lå knelende ved messen mellom mengden
da taket falt og smadret ham til intet;
de andre frelstes! Cristofano
blev drept feilaktig av en skinnsyk mann,
hvis elskede da horte med en annen –
Og alt i samme time, samme natt.
Det viser Herren våker over mig ...

I Cenciernes hus er der bare én som tør reise sig mot ham, hans datter, den blide, skjønne Beatrice. Hun er risset op med all Shelleys lysende ømhet; det er hans eget sinn som brenner, mildt og ukuelig, i hennes spinkle skikkelse.

Hun har våget å krenke selve maktens idé; og snerrende, hatefull undsier faren henne:

Jeg tror du aldri mer med fryktløst øie,
med løftet panne, kinn som ikke rødmer,
og leber skapt for ømhet og forakt,
vil slå det laveste av liv med stumhet ...

Hennes milde blikk som stråler mot de ulykkelige i dette hjem, kleber som slim omkring ham; han får bare én lidenskap: å tilintetgjøre mere enn livet, – renheten i henne. Dog, her må selv han nøle, før han hisser sig videre:

Slik sitter menn på elvens bredd og skjelver
og prøver vannet med sin fot ... styrt uti!
Der stråler sinnet, gispande av fryd!

Han voldtar datteren. Ikke av begjær, men av hat, han skal se henne ligge naken, jamrende under Gud. Han tigger himmelen på sine knær at hun skal bli besvangret, slik at hun i hat og gru skal se farens bilde diende ved brystet, en

minnelse om at Guds vrede i mange ledd hjemsøkes på hver den som krenker ham.

Vold mot ånd, Shelley kjente selv den kampen. Beatrice knekkes ikke, hennes sinn er ikke drept. Men hun samler slekten rundt sig, og dømmer sin far til døden; i livets og kjærlighetens navn må han utryddes.

Men evig videre føres «den store krig mellom alderdom og ungdom». Beatrice og hennes slekt slepes for retten i Rom; nu er det paven, «Il papa», som tar op Francesco Cencis gjerning. Det er den store far på jorden som dømmer dem til pinsler og død.

Lysende skjønn er den siste scenen før Cencierne skal dø. Der er sorg, angst, fortvilelse i fengslet; bare Beatrice er rolig; hun må trøste endog kardinalen som skal føre henne til skafottet. Hun står blandt sine, øm, barmhjertig, modig, beskytter dem, skaper stillhet, ånder sin kjærlighet inn i små ting, en kvinne til det siste –

Gjør Eder ingen unødvendig sorg,
min kjære Herre Kardinal. Her, mor,
knytt beltet for mig, og sett håret mitt
op i en enkel knute; det blir bra.
Ditt faller ned ... Hvor har vi ofte
gjort dette for hverandre! Nu skal vi
aldri gjøre det igjen. Min Herre,
vi er rede. Godt, det er meget godt ...

Med disse stille ord ender tragedien om «Cencierne». En kvinne som rolig stryker sin hånd over håret, hvor bøddeløksen skal sprengne gjennom kjøtt og blodårer, et siste smil; godt, det er meget godt.

Her er ikke undergang, men seier; et menneskesinn som reiser sig uovervinnelig mot døden.

Shelley sendte sin tragedie inn til et engelsk teater; der blev svart at den dessverre ikke egned sig til å leses av en skuespillerinne. Den venter ennu på sin opreisning.

Hans to dramaer hadde handlet om menneskesinnets frihet; det er den samme ild som brenner i hans store dikt «Epipsychidion»: friheten i kjærlighet.

Hans tragiske erfaringer hadde intet lært ham. I et dikt har han engang

identifisert sig med skyen; og det er som prosessene i hans sinn formes, mørkner og taper sig i blået med naturfenomenets ubønnhørighet og skyldfrihet.

Han var glad i Mary, men han følte at hun «strålte, men varmet ikke»; hun hadde ledet ham til «en kysk, kald seng».

Han søkte til andre kvinner; det har mange menn gjort før og etter ham; men Shelley forkynte det som en høi etisk verdi.

«Epipsychidion», som er skrevet både på engelsk og italiensk er rettet til en ung pike, Emilia Viviani. Hun var innesperret av sin far i et kloster; tross nonnene lyktes det henne å finne sig flere elskere. Kort tid efter giftet hun sig med den mann hennes far valgte for henne.

Men i klostertiden elsket Shelley henne lidenskapelig. Der er alltid et element av befrielse i hans erotik, han må sprengne en celle før favntaket kan skje.

Men bort over dette givne tilfelle suser diktet som et aeroplan op fra sletten, det jager i skinnende blå luft. Det er selve livsutvidelsen han synger om, det hatefulle ved bare å dyrke én form, ett mål. Kan ikke en mann være trofast mot flere? Dette dikt er selve polygamiets bibel, med et udødelig skriftsted:

«Å dele det er ikke å ta bort.»

Her har det sin interesse å se hvorledes Byron, denne bitre, ofte grusomme menneskekjenner, bedømte Shelley. Selv hadde han alltid en følelse av skyld i sine kjærlighetsforhold, han var puritaner midt i ryggesløsheten, dette var godt, men galt. Han måtte av hele sin natur føle mistenksomhet overfor en mann som gikk fra kvinne til kvinne med en visshet om lysende rett.

Forbitret måtte han bøie sig overfor Shelley; han var ekte. Han kaller sig selv en mann av verden, Shelley en mann utenfor den.

Han fikk anledning til å sette sin opfatning på en hård prøve. Der gikk det rykte i Italia at Shelley hadde drevet det svogerskap som allerede bestod mellom de to diktere, lovlig vidt, han skulde ha et barn med Claire.

Byron trodde på ryktet, i hvert fall at der var et forhold: «akkurat likt dem.»

Men det forandret ikke hans syn på mannen, han var gal, umulig, hinsides alle ting, men han var Shelley. Der var toner i hans livs ville musikk som gikk skingrende høit for menneskelige ører; men selv trodde mannen på sine

harmonier. Byron følte at Shelley var en mann som verden tok «hatefullt, uvitende, brutalt feil av – det beste, minst selviske menneske jeg har møtt i mitt liv».

Vi vet ikke om der var sannhet i dette ryktet om Claire; selv skrev hun engang til Byron at Shelley var «den mann jeg har elsket og for hvis skyld jeg har lidt meget ...»

Men der var i hvert fall andre kvinner i denne villøide mannens liv. Til en ung engelsk pike, Sophia Stacey, har han skrevet noen av sine lyseste, lykkeligste kjærlighetsdikt; man må huske hans eget billede om ordene, de faller som fine, klare duggdråper fra en badende skognymfes lemmer og hår.

I «Kjærlighetens filosofi» påkaller han verdensaltet for å få bukt med Sophia, en brusende, pantheistisk forførelse:

Hver kilde strømmer mot elven,
som elven mot bølgeskummet, –
i samme forelskede skjelven
som blest møter blest med, i rummet!
Se loven fra Gud! Der menes
at intet skal være spredt!
Så, elskte, hvorfor forenes
vi ikke til ett?

Bjergene kyskes av luften,
bølgene favnes i blinde,
og blomsten, beruset av duften,
synker mot sin venninne!
Solen og månen drysset
sitt kyss over hav og hei –
hva gavner at alle kysset,
når du ikke mig?

Og har noen mann ved nattetid talt sin sak med en mer smilende, seirende ømhet enn Shelley i sitt Godnatt-dikt:

God natt! nei dårlig kjære du,
er timen da farvel blir tatt.
Men la oss ikke skilles nu –
da vil det bli *god* natt.

Du ønsker: La hans natt bli god,
la fly den stund han er forlatt!
Men lar du ønsket i bero,

da vil det bli *god* natt.

For hjerter som har samme hjem
fra kvelden dør til dag tar fatt,
er natten god, ti mellom dem
blir aldri *sagt* god natt!

Hans siste kjærlighet var Jane Williams. Hun og hennes elsker, løytnant Williams, var dradd på en slags pilgrimsgang til Shelley; senere kom deres venn, sjømannen og eventyreren Trelawney. Disse tre var størstedelen av det publikum Shelley hadde i livet, og i en liten villa med fem værelser ved Speziabukten, like ved Livorno, flyttet de inn alle sammen, Englands store dikter, hans hustru og hans lesekrete.

De halte vindebroen op etter sig; som Shelley engang ropte: adgang kun for republikanere og atheister.

Jane var vakker, enkel, varm; ingen særpreget personlighet som kunde stanse Shelleys drømmer om henne; ubetydelig og anelsesfull, skapt til å elskes av en dikter.

Hun pleide å sitte ved harpen og synge på terrassen utenfor huset i de sorte, hete sommernettene, under dem bruste brenningen.

En aften da hun og Shelley hadde vært på en fiesta i landsbyen, gav hun sig til ham.

Det hele blev umulig, hennes elsker var Shelleys venn, dag etter dag levde dette lille samfundet nær inn på hverandre. Når Shelley forlot huset var det for å seile med Williams.

Han elsket havet, og han visste at han en dag skulde bli der ute. I dikt etter dikt merker vi dette dragsuget av hans skjebne.

Sammen med Williams hadde han latt bygge en liten seilbåt. Byron hadde døpt den for «Don Juan» og latt navnet male på seilet. I dager slet de to eiere med å skrubbe det ut, til slutt måtte de klippe seilet i stykker. Båten skulde hete «Ariel».

Kanskje gikk underlige tanker gjennom Shelley mens han stod med Williams nede i fjæren og prøvde på å få bort Byrons navn, ansvarsløshetens, ødeleggelsens.

Tvilte han på sig selv?

Han visste bare at han var slitt ut av sitt eget vagabonderende hjerte, han var i filler.

Han hadde gjennomført dette desperate å være tro mot sig selv; han var trett til døden under byrden.

Der finnes noen berømte linjer i Hamlet;

Av alle ting: vær tro imot dig selv,
da vil det følge, slik som natten dagen
at du blir aldri falsk mot noen annen ...

Det er Polonius som sier disse ordene; Hamlet i sin bitre, sørgmodige viden kunde aldri ha sagt dem.

Menneskene er ensomme med veksten i sig. Der kommer tider i ethvert menneskes liv da det må stå stille og vente på et annet. Der kan være resignasjon i denne ventetid, skjønnhet, opofrelse; det er trofasthet mot andre.

Men det er ikke trofasthet mot sig selv, mot drømmene, fornyelsen.

D. H. Lawrence, en mann som Shelley på mange måter vilde ha forstått, har skildret den andre slags trofasthet:

Jeg ønsker at menneskene vilde finne tilbake til sin likevekt mellom elementene og bli litt mer brennende, så ute av stand til å lyve som ilden er det. Jeg ønsker at de vilde bli trofaste mot sin egen foranderlighet, som vannet er det, det som går gjennom alle stadier av damp, strøm og is, uten å miste hodet ...

Trofasthet mot sin egen foranderlighet, det var selve kjernen i Shelleys kjærlighetsliv. Her utfoldet han den poetiske karakter, som Keats har skildret, den fullkomne mottagelighet for livet. Og hver gang hadde det fulgt, som natten dagen, at han måtte være falsk mot noen annen.

Og hårdt hadde han fart mot sig selv. Han hadde vevet sitt eget vesen sammen med andre mennesker; når han gikk var det to sinn som blodig blev flerret over, der hang andres nervetråder igjen i bruddet, godhet, sorg de hadde delt. Han, den frie, var ufri som ingen annen. Hans eget hjerte var blitt splittet sammen med skyen, han var som ilden, men han forbrente også, og han hadde

ikke vannets usårlighet.

Det var ikke samfundet som hadde påtvunget ham nederlaget, men en evigere, ubønhørligere lov: at intet menneske eier sitt eget sinn.

Han, hvis hele diktning hadde vært en eneste påkallelse av kjærligheten, endte med å skrive til sin elskede:

Ett ord er blitt krenket for tidt
at jeg skulde krenke det ...

Og nølende sorgfull fortsetter han:

«Elske» – kan ikke jeg.
Men vil du si nei til
den ømhet som strømmer mot Alt,
og jeg tror, finner vei til, –
nattens lengsel mot dag,
en mølls mot en stjerne,
den drøm som fra sorg og bedrag
flyr hjem til det fjerne?

Han hadde kjempet sig frem til den erobring som er elskerens: den evige besiddelsesløshet. I et dikt summerer han op livets bitreste viden: all glede, engang tapt, er kval.

Han hadde forsøkt et eksperiment i ny moral, skapt av hans store, ømme livsfølelse, nu følte han et blodig merke over sin panne – «var det Kains eller Kristi? Å, at det måtte være så!»

Han var slitt i sønder også som dikter. Å skape er å holde et sår åpent, en kamp mot lykken, sundheten, livet som vil la det gro. Shelley brøt det alltid op, hans skaperevne var vill, overmenneskelig.

Fred var et ord han ikke kjente. Hans nerver var ødelagt, hans skrik i søvnen vekket undertiden hele huset, han levde mellom røster og syner. En dag så han i en hallusinasjon sin egen skikkelse komme mot sig – den hadde noget å spørre ham om: er du tilfreds?

Der skulde ikke være et øieblikk av stillhet i hans liv; demonen inne i ham løftet sin ville, hånlike anklage, – er du tilfreds?

Så blev han jaget videre til ny anspennelse, ny smerte; hundene rev i dådyret.

Livet hadde ikke skånet ham: hans to barn med Harriet var tatt fra ham, tre

barn med Mary var døde som små.

Han var hvitnet i håret. Siste dagen han levde sa han: «Hvis jeg dør imorgen har jeg levd lengere enn min far. Jeg er nitti år.»

Han hadde bare én lengsel, å dø. Han hadde søkt friheten hele sitt liv, døden var den siste, den største.

Der er ingen tragedie over hans død, selv om den skjedde før han var tredve år. Han døde ikke uopfylt; og han håpet.

Det var ikke fra et hvilested i hans sinn at håpet kom; alltid taler han om det som en pine, ja i Cencierne sier han: «Verre enn fortvilelse, verre enn dødens bitterhet, er håpet.»

BYRON

Tegnet omkring 1820 av G. H. Harlow

Det betydde kvalfullt, kjempende liv, der hvor bedøvelsen vilde ha vært en lykke. Men i striden følte han også livets triumf, det var ikke et tapende menneske som sang i den ville, stormende oden til vestenvinden:

O, vestenvær
hvis vintren kommer, da er våren nær!

Slik var det ikke i tretthet, men i lidende, vill lengsel at han påkalte døden.

Han hadde krefter, rastløshet inne i sig, som hørte til i Altets veldige uro; det var liv mot liv. Å dø var for ham ingen trøst; det var en siste skapergjerning.

Frykt eide han ikke. Han trodde på kreftenes evighet, en brennende kilde som våre liv kom fra og vendte tilbake til. Mennesker og blomster og skyer var bare funker av en grenseløs ild, et gjenskjær som lengtet hjem.

I et vidunderlig vers i «Adonais» har han skildret sin følelse av døden:

Det ene blir, de mange viker plass.
Er lyset slukt, om dager slukkes her?
La livets dôm av mangefarvet glass
blott stenke evighetens hvite skjær,
til døden splintrer glasset! Dø må hver
som vil bli ett med drømmen i sitt sinn.
Følg alt som dør, forgå som alt, og dér –
bak ords og templers sønderrevne spinn –
skal skjønnet du lengtet mot, bli din!

Sin siste dag tilbragte Shelley som Beatrice Cenci, med å hjelpe og støtte dem som han holdt av. Leigh Hunt var kommet ut fra England med hustru og seks barn; sammen med Byron skulde han starte en avis. Men Byron gremmet sig over medarbeiderskapet, han orket ikke å se Hunt og hans «krål av hottentotter», så var det Shelley som måtte gå imellem, skape forsoning.

Den 8. juli 1822 seilte Shelley tilbake til Speziabukten. Som reiselektyre gav Hunt ham en liten bok, Keats' siste dikt. Shelley pleide bestandig å lese mens han styrte, han hadde en teori om at det meget vel gikk an, det ene var åndelig, det annet mekanisk.

Trelawney skulde ha slått følge ombord på Lord Byrons yacht, men blev ikke ferdig. Så stakk «Ariel» til sjøs alene; Shelleys ledsager var, som alltid, Williams.

Fra land så hans venner «Ariel» seile utover, det var en tung, lummer dag. Plutselig sprang stormen op, sjørøiken drev, havet gikk hvitt, de øinet ikke båten lenger.

Shelley var seilt ut i sitt siste brusende dikt.

III

En brennende het augustdag 1822 kom lord Byron kjørende med sitt

firspann, omgitt av dragoner, langs stranden fra Livorno. Sammen med ham i vognen var Leigh Hunt; de skulde begrave Shelley.

Liket var skyllet op på stranden, det var ett av fiskene, men blev identifisert på en bok i jakkelommen: Keats diktsamling, vrent om på «St. Agnes-kvelden». Det syntes som Shelley hadde stukket den hastig i lommen da stormkastet kom.

Trelawney var allerede på stedet. Et veldig bål blev tendt, her la de liket. Trelawney øste vin over den døde og leste sitt eget private begravelseritual: «Jeg gir gjennom ilden tilbake til naturen de elementer som denne mann var skapt av, jord, luft og vann, alt er forandret, men intet tilintetgjort; han er nu en del av det han tilbad.»

Luften dirret av hete over sanden og Middelhavet som drog sin døsige dønning op mot bålet. Hunt orket ikke å se på, han satt sammensunken oppe i vognen, mens hestene holdt på å stupe under middagssolen.

Byron og Trelawney stod og så sin døde venn fortæres av ilden. En måke kretset hele tiden over flammene med skingre skrik.

Asken blev til slutt lagt i en urne; Byron og Hunt tok den med sig da de kjørte hjem. Den hviler nu nær Keats, på Roms protestantiske kirkegård, med innskriften: Cor Cordium, Hjertenes hjerte.

Byron satt med Shelleys støv; han begynte å synge, han skrålte, huiet, reaksjonen var kommet, Hunt sang med, en vill, rasende makaber munterhet, mens vognen skramlet gjennom solsteken.

Byron hadde meget å le av. Hele hans liv hadde vært bygget på to ting, ungdom og dåd. Nu satt han her i vognen, 34 år, han begynte å bli fet, vikene åt sig op i håret, tennene var måtelige; og hvem kom han fra?

Det hadde vært et møte mellom ham og de to andre store diktere i hans generasjon, Shelley og Keats, deres tanker hadde kanskje vært ett det øieblikk da «Ariel» krenget over.

Begge to var yngre enn han, nu satt han trygt i vognen, bittert i live, med en annen levende ved sin side. Byron hadde fått Hunt ut fra England, han hadde trang til aktivitet, han vilde grunne en avis. Vel og bra, men de andre hadde gjort en større ting enn å steile med et tidsskrift, de var døde. Å dø ung er som en

handling, å dø mens det ennu er noget å dø fra.

Hestene travet, solen brente ned over vognens plysj. Han kjørte til velkjente bedrifter, den evige Teresa, «den lille tomhet kjærligheten er». Byron skrålte og sang.

George Gordon Byron er født i London 22. januar 1788.

Hans far, gjerne Jack Byron, døde da gutten var tre år, etter et kort, forrykende liv. Han var spiller, hensynsløs, besatt; alle lidenskaper i hans liv tjente denne ene. Som ung stod han i forhold til en engelsk adelsdame, hennes mann opdaget sannheten ved å åpne et ømt, lidenskapelig pengebrev fra henne til elskeren. Hun drog da med kaptein Byron til Frankrike; her fødtes deres datter Augusta.

Hustruen døde, han reiste hjem, fikk fatt i en skotsk arving, Kitty Gordon, ektet og ruinerte henne før han drog tilbake over Kanalen. Her døde han; det sies drepte sig, han gikk under som i en hvirvel.

Hun og barnet av dette ekteskap reiste tilbake til Skottland. Hun hadde vært rik, tilhørte et av sitt lands første slekter, også hun hadde spilt og tapt. I en liten leilighet i Aberdeen forfalt hun til fedme og bitterhet.

Her vokste gutten op. Han hadde farlig blod i sig, lidenskaper, voldsomhet. Men også en evne til hengivelse, ømhet, dirrende følsomhet.

Hans dypeste barndomsinntrykk var religiøse, en mørk helvedesangst som jog innover det lille, bitre kalvinistiske samfundet sammen med vinterstormene fra Nordsjøen. Og stoltheten blandet sig med brøden som ville, rykende kjemikalier i hans blod.

Byron var halt. Han kom aldri over det. Han kunde spøke med det, kunde endog tale naturlig om det, men det var en hård, smertelig naturlighet, det var selve krøplingens pinefullt lette gang.

Hans mor lot ham aldri glemme det, hun brukte det mot ham i sine anfall av rå nervøsitet, når han stod og blev iskold, hemmelig seirende, så farlig en motstander som bare et barn er.

Mange år senere, den gang han skulde felles, skrev «The Morning Post» at han var vanskapt av sinn og legeme; i et brev gjengir Byron denne setningen, og

tiiføier, med et tragisk perspektiv over en barndom: «dette siste er ikke særlig nytt for en mann som har gått fem år på en kostskole ...»

Hans legemsfeil gjorde ham ensom, han slapp ikke folk inn på sig, de skulde ikke se den lille pinefulle linjen i ansiktet når han gikk.

Han kom bestandig til å tenke på sin diktning som fjernt forbundet med sin legemsfeil, han vilde ikke ha skrevet med sin fulle førlighet. Der er dyp, trist resignasjon bak det vågemot som han skildret i et av sine dramaer:

All vanskapthet er dristig.
Dens vesen er å nå igjen de andre
ved sinn og hjerte, og bli deres like,
ja overmann! Der er en blodig spore
i vanskapthetens halte skritt: bli alt
de andre ikke kan, på alle felter,
hvor der kan ennu kappes, og råd bot på
naturens stemorsgjerrighet fra først.

Men i sitt innerste vesen resignerte Byron aldri, ordene fra «Keiser og Galileer» kunde ha vært krysset i hans sinn. Julian: Hvorledes skal jeg kunne ville det umulige? Maximos: Er det møien verd å ville det mulige?

Hele livet var det hans fysiske bedrifter som optok ham mest. I skoledagene var det hans største opplevelse at han spilte for Harrow i kricketkampen mot Eton, senere i livet dvelte han bestandig lykkelig ved de points han hadde vunnet for sitt lag; eftersom årene gikk blev de fler og fler. I Cambridge fikk han op bokserere fra London som sparringspartnere, til å drikke og slåss med, hans største interesser ellers var ridning og svømming. Og ingen triumf i livet satte han så høit som at han på sin første utenlandsreise svømte over Hellesponten.

Men dette er bare symptomer på det som var lengselen og avmakten i hans liv, drømmen om handling.

Da han var ti år gammel arvet han titelen og godsene etter sin grandonkel, han var nu sjetten lord Byron.

Med ett var han nærmere sin opprinnelse; nede på Newstead Abbey levde de døde usynlig omkring ham, menn av mørk, smertelig skjebne. Hans stolthet reiste sig, han var en av dem.

I feriene hjemme på godset opplevet han sin første dype kjærlighet. Det blev

hele hans ømhets innsats, den unde troende Kain som tok markens frukt og ofret.

Han var glad i Mary Ann Chaworth, datteren på nabogodset. Hun var lys, av en kjølig ynde, en madonna av kulde.

Hun var to år eldre; for henne var han bare «den halte gutten», sikkert med et forakteligere ettertrykk på gutt enn på halt.

Hun giftet sig med en annen, en råtamp, ordinær, men eldre. Den dagen følte han som sin bryllupsdag, en blodig dato i en ung manns liv. Han så henne igjen senere som ung mor, og han kysset «det barn som skulde ha vært mitt».

Bittert følte han det som i ungdommen synes som en lov, at det var selve ømheten, den grenseløse hengivelsen som måtte lide nederlag. Han har skildret sin første smertelige erfaring i Kain – han hadde gitt sin rene, glade, våbenløse kjærlighet, og Gud så ikke til hans offer. Det var blod, brutalitet, livet vilde ha; godt, det skulde få sin vilje.

Slik innvidd gikk han inn i mennenes rekker, han sier selv: en av de dødeligste og tyngste følelser i mitt liv.

Der blev en vill blanding i ham, ømhet som aldri døde, og snerrende, grusom forakt. Han besnærte og frastøtte mennesker med lidenskapelig bråhet. Vi får et inntrykk av hvorledes han virket på andre, i to brever som Trelawney, hans felle på den greske ekspedisjon, skrev like etter Byrons død. Begge gir sikkert et uttrykk for den dypeste overbevisning. I det ene brevet skriver Trelawney; «Jeg føler nu mitt ansikt brenne av skam over at en slik svak og ussel sjel så lenge har hatt makt over mig. Det er et nedverdiggende minne, og vil alltid være det.»

I det andre brevet: «Verden har mistet sin største mann, jeg min beste venn.»

Året etter Mary Annes giftermål utgav Byron sine første dikt, nogen spinkle, melankolske vers «I ledige stunder». De fleste var skrevet i hans studenterdager i Cambridge. I forordet anslo han den tonen som lå så dypt i hans sinn hele livet igjennem, apologien for hans forfatterskap. «I kraft av min stilling og mine interesser er det meget usannsynlig at jeg engang til skal tvinge mig inn på publikum ...,»

Her talte mannen som drømte dåd, kritikken hørte bare lorden. Det blev til en jublende hudfletning i «Edinburgh Review».

Byron var som bedøvet ved lesningen, rammet i selve nerven av sin stolthet. Så kastet han sig snerrende ut i arbeidet, hevnen. Han raser ned på papiret satiren «Engelske diktere og skotske anmeldere», hans forakt kjenner ingen grenser, den eter som en præriebrand omkring sig, hele åndslivet stryker med. Det eneste som fikk reservert noen vennlige linjer var hans onkel, lord Carlisle: «Blott én Apollo gir sitt smil». Men Carlisle krenket ham like etter ved ikke personlig å ville introdusere ham i Overhuset; det skjedde heldigvis under korrekturen, Byron fikk strøket det skrevne, og innsatt en rekke lynende injurier.

Ja, én mot alle.

Han hadde intet hjem hvor han møtte godhet, hans mor holdt nok av ham på sin måte, hun klistret inn de få gode anmeldelsene i en liten bok, til raserianfallet kom og hun veltet limkrukken og ropte haltepinks. Han var hånet i sin diktning, bedradd i sin kjærlighet, han følte sig som «et venneløst dyr».

En og tyve år gammel satte han ut på sin første store reise:

Farvel, farvel! nu svinner bort
mitt land bak bølgens blå!

Det bryter hvitt, det kuler sort,
snart faller natten på!

Med kurs langs solens aftenvei
er alle seil blitt satt.

Farvel en stund til den og dig –
mitt fedreland – godnatt!

Snart stiger sol av sjøens skum
fra morgenrødens rand.

Og jeg skal se det øde rum,
men ikke dig, mitt land.

Forlatt blir nu min gode hall,
grodd til blir parkens grunn,
og vandrerens som kommer, skal
blott møtes av min hund!

«Min lille pasje – kom du hit –
si, hvorfor gråter du?

Er bølgen altfor vill og hvit,
er natten full av gru?

Men tro mig – le du trygt på ny,
vår bark kan le igjen!

Din beste falk kan ikke fly
mer lystelig enn den!»

«I stormens angst skal glad jeg stå,
i havs og natts og vinds.
Men Herre, undr Jer ikke på
at jeg er tung til sinns.
En far forlot jeg i mitt hjem,
en mor som er mig kjær.
Av venner har jeg bare dem,
foruten Gud og Jer.

Min far –han tok mig ømt i favn,
men kunde lite si;
men mor vil gråte ved mitt navn
til reisen er forbi —»
«Nok, nok, min gutt! Jeg ser det nu –
den sømmer sig din gråt!
Hvis jeg var skyldfri slik som du –
min kinn var også våt.

Men du min tjener – dine trekk
er hvite – gi mig svar:
Har stormen fylt ditt sinn med skrekk,
har fiendens man o' war?» –
«I tror jeg frykter for mitt liv?
I dømmer mig for vek.
Men avskjedstanken på min viv
kan gjøre kinnen blek.

Tett ved Jer hall, i skogens snar,
der bor hun med de små.
Og når de roper på sin far,
hvad svar skal da de få? —»
«Nok, nok, min tjener! Du har rett!
du føler dypt og smukt ...
Men jeg hvis sinn er mere lett,
må le ved skibets flukt.

For hvem må ikke dra i tvil
de tårer som en ser!
Snart smiler der nok nye smil
hos viv og hjertenskjær!
Jeg byr den livets lyst som kom
foruten sorg farvel.
Min sorg – min sorg bad ingen om.
Det er min sorg i kveld.

Så ensom, ensom går min vei
alt på det vide hav;

men ingen får et sukk fra mig,
som ingen holder av!
Og hylér nu i savn min hund,
kan savnet mates bort, –
og den vil rive *mig* i sund
ved hjemmets egen port!

Med dig mitt skib, vil nu jeg gå
mens skummet fosser hvitt!
Mot hvilket land er i det blå,
blott ikke hjem til mitt!
Vel møtt, I bølger, hvor vi flyr,
og hav! er du forlatt –
vel møtt – I Østens eventyr!
Mitt fedreland – godnatt!

I to år var han borte. Han reiste i Spania hvor han opdaget at den hellige jomfru visstnok var den eneste i sitt slag, han satt ved bålet i Albanias netter og hørte suliotes ville krigssang, han utvekslet gaver med pasjaer. Han svømte Hellespønten, og hugget sig over brystet med sitt sverd for å vise sin lidenskap for en gresk pike; resten av dette folk foraktet han, de var treller, de fortjente å være under åket.

Men selve landet hadde en dyp, selsom tiltrekning for ham, havet og fjellene, det var et slags klassisk Skottland, en lysende forklaret barndom.

Midt i hvirvlen av reise, eventyr, nye mennesker var han bestandig ensom; han har skildret denne trossige hjemløsheten i «Childe Harolds pilgrimsgang» som han skrev to kantoer av underveis. Like rastløs som han drog ut, vendte han tilbake. Noget å leve for hadde han ikke søkt og ikke funnet. Ombord, på vei oover Kanalen, skrev han:

«Jeg vender hjem uten et håp, og næsten uten et ønske.»

Da han kom tilbake til Newstead lå moren lik. Han hadde følt bitterhet mot henne, nu husket han Grays linjer om at vi bare kan ha én mor. Han følte sig ensom som aldri før: «Tre og tyve år gammel er jeg alene, og hvad mer kan vi være når vi er sytti?»

I ørkesløshet gikk han omkring på godset, «Childe Harold» var ennu i setteriet, det var høst med regn og tåke. Spleenen, hans evige følge, gled efter ham som en hai i kjølvannet, han hadde vennet sig til et liv som rev i nervene;

ingenting hendte.

Men langsomt forstod han at der hendte noget like utenfor godsets murer, blinde, fortvilede krefter som ropte om frelse, i virkeligheten et større møte med historien enn hans ferd senere til Grekenland.

Det var vevernes år. Titusener av arbeidere var blitt overflødige, da dampvevstolene blev innført. Ingen hjelp de arbeidsløse, de sultet, i sin fortvilelse gikk de på og smadret maskinene.

Militsen blev kommandert ut, i spissen red Mary Anns mann, Byron følte sabelrappet.

Regjeringen satte i kraft tukthuslover, dødsstraff blev foreslått i parlamentet. Da holder Byron sin første tale i Overhuset.

Før møtet skriver han til de liberales fører: «Hvor meget vi må glede oss over forbedringer som kan være til gagn for menneskeheten, må vi ikke la menneskeheten bli ofret til maskinfremskrittet.»

Han begynte talen med å si at han er fremmed iblandt dem; så fortsetter han:

«Kan man i tider som disse, hvor bankerott, underslag, forbrytelse finnes ikke langt fra lordenes rekke, undres over at den laveste, men engang nyttigste del av folket har glemt sine plikter og blitt forbrytere, skjønt mindre enn sine representanter? Men mens den høitstående lovbrøyer har midler til å spotte loven, må nye dødsstraffer uttenkes, nye dødelige snarer stilles for den ulykkelige arbeider som er blitt skyldig ved sult —.

Jeg har reist i nogen av de mest underkuede tyrkiske provinser; men aldri under det mest despotiske og gudløse styresett har jeg sett en så smussig elendighet som jeg har sett ved min tilbakekomst, i selve hjertet av et kristent land. Og hvad er deres botemidler? Efter måneder av uvirksomhet, og måneder av handling, verre enn det første, kommer endelig det store, ufeilbarlige middel, som alle lægekyndige statsmenn har brukt fra Drakos dager til vår egen tid. Efter å ha tatt pulsen, rystet på hodet, og foreskrevet det vanlige, varmt vann og åreladning – varmt vann fra deres motbydelige politi og lansetter fra deres soldater, skal krampetrekningene ende i døden ...

Hvorledes vil dere håndheve denne lov? Kan dere sende en hel landsdel i

fengsel? Vil dere decimere befolkningen (og det må dere, skal bestemmelsen bli effektiv), erklære krigstilstand, avfolke og legge øde alt omkring dere, og gi Sherwood skog tilbake til Kronen i dens tidligere skikkelse; et kongelig jaktterreng og et tilfluktssted for fredløse? Er dette botemidler for et sultende og fortvilet folk?»

Her stod Byron overfor et vendepunkt i sitt liv, og han følte det. Han kunde ha vendt sitt opprør innover, blitt en brennende leder i den sociale kamp. Men denne talen var den eneste av betydning han holdt i sitt liv.

Hans samtidige, den store kritiker Hazlitt som Keats beundret så dypt, taler i forbindelse med Shakespeare om en arvesynd i poesien, dikteren elsker urettferdighet, til sitt arbeide har han bruk for farver, blod, gull.

Ett er sikkert, Byron som søkte hele sitt liv etter et opprør, forlangte at der skulde være *reisning* over det, det skulde være dekorativt, det skulde en dag stå stampende ved porten, og han skulde bestige det.

Han klarte ikke tanken på å skape det selv, ut av grå masser, svett og slit, han prøvde uophørlig, men hver gang refuserte han, nølende, som en hest foran hinderet.

To dager etter hans tale i Overhuset utkom «Childe Harold». Det var da han våknet en morgen og fant sig berømt.

Det var en generasjon med krigen i sine nerver som hilste Byron velkommen. Deres mentalitet var preget av stormangrepet, byttet, døden; pulsslagene var hisset op, de kjente igjen det desperate i denne mann som kom i seilas til ripen.

Han skildret eventyr, nye land, det som verden bestandig vil kreve etter en stor krig, grensene har vært sperret, sinnet lengter etter reisen.

Han var dagens mann i London, berømt, demonisk vakker; med et bittert smil så han verden ligge for sin klumpfot.

Men han husket selv nu, at dette var ikke det *egentlige*; han nektet å ta betaling for sitt forfatterskap, det var bare distraksjon, ventetid.

Dypt i sitt hjerte foraktet han at han skrev. Hemmeligheten ved Byron, den store opprører, er at han hele sitt liv var en kuert mann, kuert av dåden.

Han hadde selv drømmer om handling, men han tilhørte en tid som tok

pusten fra ham, en storm av gigantisk aktivitet.

Det var Napoleons år, hans dagsmarsjer skapte stater, hans pennestrøk var skjebne for millioner.

Intet menneske, ingen av hans kvinner, betød så meget i Byrons liv som Napoleon. Byron og mange av hans samtidige så ham ikke som keiseren, for dem var han frihetshelten fra underkanten av århundret, oprøret legemliggjort, revolusjonen til hest.

Det er ikke bare i Byrons diktning at Bonaparte optar ham brennende, hans brever og dagbøker er fylt av tilbedelse, stolthet over denne Englands fiende; men også av dump avmektighet: hvor likegyldig blev ikke all annen gjerning, og fremfor alt, hvor umulig blev det ikke å stelle med ord!

Vår tid kan forstå Byron; også vi er kuert av handlingens overmakt. Vi har gjennomlevet en periode hvor den innsats som blev krevet av millioner, var livet, det egentlige, det eneste. Selve motet blev spent så dirrende, at det syntes som buen aldri kan spennes mer.

Intet er vel så typisk for våre dagers litteratur som den uophørlige beskjeftigelse nettop med begrepet mot. Det er kanskje de gjenlevendes mindreverdighetsfølelse, motet må omlegges, eller justeres ned, det må bli brukbart igjen.

Byron gjorde i slutten av sitt liv et desperat forsøk i så måte, hans kamp mot krigen i Don Juan, han skildret andre, mere lysende verdier i livet; så orket han ikke redeligheten lenger, han grep til våben.

Men i London 1812 følte han bare det billige, annenklasses ved sitt ry, og ingen mulighet så han til å fullbyrde sig, han fikk ikke lyne ut.

Dernæst skuldertrekket; han kunde like godt ta det som bød sig, livet lå på rygg for ham. Så fulgte hvirvelen av hans Londoner-år, ikke eventyret, men dette ords tristere flertallsform; kvinne efter kvinne. Hans hjerte var ikke med, det var nervernes og blodets lykke. Der var en gold stripe i ham, noget drept, han hadde ikke skrupler og ikke ømhet; for det var ikke slik kjærlighet var. Så fulgte spleenen, det latterlige ved sengeseirene.

Undertiden, helst utpå morgenen når han kom hjem, rev han av sig et nytt

dikt, det gjorde bestandig stormende lykke; endog det! Og så videre, for hastighetens, ikke for målets skyld.

«Jeg kan ikke tenke mig nogen tilværelse som ikke vil bli trettende om den varte. Hvordan ellers falt englene?» Et annet sted sier han: «Det store mål i livet er sensasjonen, – å kjenne, om i smerte, at vi er til.»

Han hadde drevet sitt krav til sensasjonen høit op; vi får et glimt av hans sinn i hans skildring av en henrettelse, hvor han så tre forbrytere bli halshugget: «Den første gjorde mig ganske het og tørstig, og fikk mig til å skjelve, så jeg knapt kunde holde kikkerten (jeg var ganske nær, men hadde bestemt mig til å se – som man bør se alt – engang og oppmerksomt); jeg er skamfull over å måtte bekjenne at den annen og tredje (det viser hvor forfordelig fort ting blir likegyldige!) hadde, som redsel, ingen virkning på mig.»

Det var med et slikt sinn han møtte halvsøsteren Augusta. Tidligere hadde han sett henne lite, hun var gift på landet, det var en kvinne som kom imot ham, for første gang. Han gikk på, han skulde nu ha prøvet dette også.

Hun virket på ham som kanskje ingen annen, han har selv gitt en forklaring av hensynsløs opriktighet i «Manfred», hvor han skildrer den kvinne han «elsket og ødela»:

Hun var mitt eget billed; hennes øine
og hennes hår og trekk, ja selve klangen
av hennes stemme, sa de, lignet mig ...

Han skildrer videre hvordan de hadde samme ensomme, jagede tanker, men hun hadde medynk smil og tårer, og selsomst av alt, mest ukjent: ydmykhet. «Hennes feil var mine, hennes godhet hennes egen.»

Det blev for Byron et mystisk møte med sig selv, spaltningene i hans sinn stod plutselig legemliggjort, konfliktene i ham sank inn i hverandre som mann og kvinne. Hans blod som gikk i hvirvelen og dyndet, skapt av generasjoner og hans eget liv, var i et avsindig øieblikk forenet med den kilde av stillhet som det strømmet fra.

Men puritaneren i ham klarte det ikke, blodskamsnavnet reiste sig mørkt, forferdelig i hans fantasi.

Han prøvde døive sig med arbeide. «Hadde jeg ikke gjort noget denne tiden,

måtte jeg ha blitt gal av å spise mitt eget hjerte – en bitter diett!»

Denne undergangshvirvelen i Byrons liv faller sammen med katastrofen ute i Europa. Napoleonsveldet holdt på å ryke, det er som Byron i desperat lojalitet følger sitt forbillede, han sprenger sitt liv i filler, siden der ikke skal være noen mening mer.

Fire dager etter at hans barn med Augusta var født, skriver han i dagboken: «For ikke som en hund å vende tilbake til spyet av minnene, river jeg ut de gjenværende blader av dette bind, og skriver: Bourbonerne er kommet til makten!»

Og han slutter sine optegnelser som i et skrik: «Jeg blir gal!»

Men han måtte bestandig vende tilbake. Han hadde vært uforsiktig, betrodd sig til andre, stormen trakk op.

Så gjorde Byron det som egentlig var brøden: han forsøkte å dekke sig, han beskyttet sig med respektabilitet, han giftet sig med en ung pike.

For ham stod ekteskapet i et kummerlig, komisk lys. Like etter at han hadde gjort sin halvsøster fruktsommelig, skriver han i et brev: «Joda, vi må alle ende i ekteskapet; jeg kan ikke tenke mig noget mer fortryllende enn å være gift på landet, lese lokalavisen og kysse sin kones tjenestepike.»

I dagboken: «Jeg har aldri sett nogen bli synderlig forbedret ved ekteskapet. Alle mine gifte samtidige er skallede og misfornøide. W. og S. har begge mistet både håret og humøret. Men under de omstendigheter betyr det vel mindre, hvad der faller av en manns tinninger ...»

Det var slutten på friheten, utferden, drømmene; slutten på ungdommen med dens grenseløse muligheter, den som er jordens forgjengelige evighet.

Byron visste med grekerne at vi dør to ganger, og at ungdommens død er den egentlig til å gråte over. «Jeg blir snart seks og tyve,» skriver han i dagboken. «Er der noget i fremtiden som kan trøste oss for dette, at vi ikke bestandig er fem og tyve år?»

Nu følte han horisontene falle ned som jernvegger omkring sig.

Hans hustru Annabella var rolig, samvittighetsfull, av et bunnløst edruelig sinn. Hun talte ikke meget, men – sier hennes mann – til gjengjeld så hun ut som

en forelesning.

Byron hadde engang kalt sig det ensomme dyr; nu så han sig som en uhyggeligere skikkelse: den ekteskapelige kentaur.

Selv under normale omstendigheter hadde forholdet sikkert endt i elendighet. Hun vilde forstå denne vanskelige mannen, satt og fulgte ham med øinene. Han følte sig befigret, og begynte å knuse møblene.

Men det som fremskyndet katastrofen, var hans egen selvforakt. Han hadde begynt ekteskapet som et alibi, han hadde hyklet, veket for første gang i sitt liv.

Det kunde han ikke tilgi sig selv, og han fant en vill, pinefull tilfredsstillelse i å flerre hyklerin av sig, vise det verste, hvese sannheten til henne.

Det blev slutt, hun reiste med Adah, deres lille pike.

Så brøt kulden innover Byron.

Det skyldtes ikke skandalen alene; hans politiske meninger var begynt å vekke forbitrelse, han hadde skrevet et vers av blodig hån mot prinsregenten. Samme forbrytelse sendte Leigh Hunt i fengsel.

Feberaktige, impotente planer arbeidet i Byrons sinn denne tiden: «Handlinger, handlinger, handlinger, sier jeg, ikke skriving, allerminst vers.»

«Gi mig en republikk, eller en manns despoti, heller enn en blandet regjering av en, to, tre. Å være den første mann – ikke diktator, ikke Sulla, men Washington eller Aristides, lederen i ånd og sannhet er nærmest guddommen ... Jeg skal aldri bli til noget, eller rettere alltid være ingenting. Det meste jeg kan håpe er at nogen vil si: Han kunde, om han hadde villet.»

Men undertiden håpet han på mer, der er en følelse av høi skjebne i denne tankeforbindelsen som plutselig lyner gjennom hans hjerne: «Vi trenger mer enn en forandring av ministre, og en dag vil vi få det.

Jeg husker at da jeg red fra Chrisso til Castri (i Grekenland) langs skrentene av Parnassos, så jeg med ett seks ørner i luften ...»

Shelley har skildret Byron i forordet til sitt dikt «Julian og Maddalo»: «Han er et menneske av det mest fullkomne geni, og hvis han vilde bruke sine krefter til det, kunde han bli befrieren av sitt nedverdige fedreland.

Men det er hans svakhet å være stolt; ved å sammenligne sitt usedvanlige sinn

med de ynkelige evner rundt sig, får han en intens følelse av at menneskelivet er ingenting. Hans ærgjerrighet slår tilbake på sig selv, fordi den savner mål han finner den verdig å vies til.»

Dog hvis Byron hadde drømmer om å bli frihetshelt, ikke i Grekenland, men i England, sviktet han i den første prøven. Han som skulde holde ut i sumpene ved Missolonghi, vek i krenket stolthet for kulden i den engelske societet.

I april 1816 forlot han England; han kom aldri tilbake. Han landet i Belgia, og i sin store reisevogn, kopierte etter Napoleons, drog han til slagmarken ved Waterloo.

Siden reiste han til Sveits. Han var nedfor, men lo, for ikke å gråte. Hans unge doktor – for Byron var den mann som reiste med livlæge – bebreidet ham hans følelsesløshet. «Jeg følelsesløs,» utbrøt Byron, «jeg uten hjerte! Man kan like godt si at glass ikke er skjørt, etter at det er kastet utfor et stup, og det ligger smadret ved foten!»

Han var av de menn hvis lidelse bestandig reduseres, fordi de er verdslige. De er på den brede vei, livets blå, forrykende, strake vei, skapt for hastighet og fare. Men her er det nervene slites ut, her skjer ulykken, jammeren, blodet. Mild og vennlig synes i sammenligning den trange vei, med sitt stille løv og sine mørke kilder. Har ikke Wilfred Owen rett når han hundre år etter kunde skrive fra skyttergravens bitre nød;

I sine gleder lider mannen mest.

Shelley som Byron nu traff, forstod smerten i dette liv, det evige ufullbyrdede. Han fattet den allegorien bak all blendende verdslighet som Keats ikke kunde se. Han har risset et billede av Byron, i to ord: evighetens pilgrim.

Shelleys innflytelse er tydelig denne tiden ved Genfer-sjøen. Byron var i filler, han prøvde å tråkle sig sammen med de fine trådene av Shelleys tro. Der er en ny atmosfærisk tone i den nye sangen av «Childe Harold» som han skriver her; og det er næsten med et smil at vi i «Manfred» hører oprørerens mørke smerte briste i en velkjent lyshet: «Å, om jeg var det usynlige ekko av en skjønn klang, en åndende harmoni, en legemløs glede, som fødes og dør ved den velsignede tone som gav mig liv!»

Men ellers er der intet klingert i «Manfred», det er blodskammens tragedie, gjenoplevet blandt Alpene, den er befolket ikke med mennesker, men med avgrunner. Den er Byrons ville bønn om livets eneste lykke, glemselen, og hans smertelige klagesang over sig selv:

Han *kunde* ha vært edel; for han har
den energi som vilde bygget op
et sinn av sterke, skjønne elementer,
om de var riktig blandet; som det er,
er det et grufullt kaos, lys og mørke,
begjær og rene tanker, sinn og støv,
som strider uten ophør eller orden,
som sover eller dreper. Han går under;
og dog det må han ikke ...

Men Manfred går under; likesom næsten alle Byrons selvportretter forkastes han smertelig av sin dikter. Men der er krefter til opstandelse i et sinn som aldri trettes av å dømme sig selv til døden.

Fra Sveits reiste han til Venedig. Her hadde han det siste rykket i sig av sine engelske revolusjonsplaner, han setter sitt håp til ludditerne, de mest pågående av arbeiderne, «ved Gud, blir der ballade skal jeg være blandt dere», skriver han til Tom Moore, og han vedlegger en opsang for maskinstormerne: vev ferdig veven deres, og farv den i undertrykkernes blod.

Nogen tid senere skriver han: «Hvis jeg lever i ti år til skal du se det ikke er forbi med mig – jeg mener ikke i litteraturen, for det er ingenting; det kan synes rart at jeg sier det, jeg tror ikke det er mitt kall. Men du skal få se at jeg skal gjøre et eller annet ...»

Slik ventet han på at noget skulde skje; men han skjedde ikke selv. Så selvforakten, døivingen, vilt liv. «Jeg vil arbeide ut min ungdoms grube til dens siste årer av metall, og så – godnatt. Jeg har levet og er tilfreds.»

Han hadde en ustanselig rekke av historier her i Venedig; efter Shelleys misbilligende utsagn luktet alle hans grevinner av løk. Claire, fra London og Genfersjøen, var forlengst sendt hjem for å føde, resten av livet orket han ikke synet av henne.

Han hvilte ut i disse kvinners fullkomment enkle lidenskap; beundrende gjengir han i et brev hvorledes en av dem uttalte sig om hans européisk berømte

sjeleliv: «Hvis du elsket mig helt igjennem vilde du ikke gjøre så mange fine refleksjoner, som bare egner sig til å pusse sko med.»

Her traff han den siste kvinne i sitt liv, Teresa Giuccioli. Hun var sytten år, nettop sluppet ut av klostret, og inn i et ekteskap med en olding. Hun var vakker, blond, «men ikke av en engelsk blondhet, mer som en svenske eller en norsk». Byron blev hennes elsker, frimodig levde han, Teresa og ektemannen under samme tak. Til slutt blev skandalen selv efter italienske forhold så livlig at hun blev skilt. Men den pavelige avgjørelse bestemte at hun for fremtiden skulde bo hos sin far.

Faren, grev Gamba, var revolusjonær, han deltok i sammensvergelses mot østerrikerne og blev stadig forvist, fra Ravenna til Pisa, siden til Genua. Byron drog med, og leide et palass i nærheten.

Han følte sig æresforpliktet til å holde fast på Teresa, han levde med henne, for å bruke hans egne ord, i den strikteste utukt.

Sikkert var det en stor hjelp at han var av et fremmed sprog, der blev store, enkle flater i deres følelsesliv, ikke de grusomme nyansene, de små umerkelige sprekke i sproget hvor det er så interessant for en god stilist å kjøre spettet ned, og triumferende skape en konflikt.

Byron og hennes familie fant hverandre i revolusjonen; var det Italias kamp for frihet som skulde bli hans skjebne? I hans hus pleide de sammensvorne å samle sig, her var våbnene lagret. Gang på gang syntes oprøret å nærme sig, fakler lyste, det glimtet i børseløp, hestehover galopperte gjennom natten, tumulten steg, nu brøt det løs! Hver gang gikk det over. År fulgte år, bestandig gikk det over.

Sannelig, her hadde skjebnen tegnet en blendende, ondskapsfull karrikatur av hele Byrons liv; den store elsker innesperret, dømt til å bruse på livstid, mens han ventet på et oprør som aldri kom.

Der falt en slags stillhet over hans liv, Alpene med sin demoniske velde stormet ikke lenger i hans blod, den store italienske slette lå foran ham.

Ensom, som bare elsker er det, satt han i et av disse øde palassene; om kvelden red han over til Teresa, nogen timer efter satt han der igjen.

Der synes bestandig å være kulde, råhet omkring ham i brevene fra disse årene, Sydens frysende, grelle vinter. Det er sin forlegger han oftest skriver til, han er begynt å ta imot honorarer etter sin landflyktighet, men mest er det for å ha en å snakke med.

Mr. Murray får høre alt, revolusjonsplanene, betroelser om Teresa («særlig bysten er usedvanlig god»), betraktninger over samtidens litteratur.

Han gripes av utlendighetens fortærende uro, postsyken, hvor brever blir en nødvendighet, hele ens nervesystem er innstillet på det, selv en regning hjemmefra virker opmuntrende, som en vennlig tanke.

Murray må skrive.

Men nyhetene er kummerlige, en reisebok-forfatter har redusert Byrons svømning over Hellesponten, svømmet han ikke den letteste vei, med strømmen?

Intet kunde såre Byron dypere, hans svar offentliggjøres i alle engelske aviser, han tilbakeviser beskyldningen og anfører at han nylig i Venedig var i vannet 4 timer og 20 minutter.

Der er også andre ting å gremme sig over, hans ry er ikke så altoverskyggende lenger, riktignok kan han anføre at han har mottatt et hyldningsbrev fra Trondhjem i *Norge*, han er meget optatt av dette, det er så langt borte, det er som en berømmelse etter døden.

Men det hjemlige åndsliv gir en del tilbake å ønske, han vil utslette det, fullkomment, totalt, kort sagt han vil ikke lenger motta post.

Han setter op strenge regler for sin korrespondanse med forleggeren:

«De skal sende mig selterspulver, tannpasta og tannbørster som før.

De skal ikke sende mig noget tidsskrift eller nogen avis, engelsk eller utenlandsk.

De skal ikke sende mig nogen som helst meningsytring som De selv, Deres venner, eller andre måtte ha om mine arbeider i fortid, nutid eller fremtid.»

Men han holdt meget av Murray, han sendte ham gaver, en gang en bibel. Det vakte uhyre opsikt, Byrons forhold til religionen optok bestandig sinnene brennende, var denne sjel frelst? Med smerte opdaget Murray at i lidelseshistorien hvor det står: Men Barrabas var en røver, hadde Byron strøket

over dette siste ord og skrevet «forlegger» i steden.

Som årene gikk, øket ensomheten omkring Byron.

Hans barn med Claire, Allegra, døde i 1822. Han vilde ikke det skulde opdras hos moren i det Shelleyske hus, «barnet skal ikke forlate mig for å dø av sult og grønnsaker, eller bli lært at der ikke finnes nogen Guddom».

Han sendte istedenfor den lille piken til et katolsk kloster. Han holdt på sin måte meget av Allegra, i et av sine brever planlegger han allerede hennes giftermål; hun skal få minst fem tusen pund i medgift, og han tilføier, uten den ringeste selvironi: hvis hun opfører sig korrekt.

Barnet døde i klostret; kisten blev sendt hjem til England, og hun blev begravet på Harrows kirkegård. Som gravskrift valgte hennes far ordene om det døde barn i annen Samuels bok: «Jeg farer til det, men det kommer ikke tilbake til mig.»

Shelley døde, hans beste venn i Italia, den eneste han kunde snakke med. Året før hadde Byron skrevet til ham: «Kunde ikke du og jeg treffes denne sommeren? Kunde du ikke se å komme *alene*?»

Og de hadde møttes, mange netter hadde de sittet oppe sammen, leende, lykkelige, de to store elskere med permisjon fra sin kjærlighet.

Bestendig ødsligere blev det rundt ham.

Han var ikke ung lenger. Hans gjerninger hadde ikke vært øieblikker, de hadde som han selv sier i «Manfred», vært epoker. Han følte forfallet, fulgte det med bitter iakttagelseslyst.

En dag efter et besøk på en kirkegård, reflekterer han over at hår og tenner, som først stryker med i livet, holder sig så ypperlig på likene, og forarget utbryter han: Man må dø for å bevare dem.

Hele livet hadde han anlegg for korpulense. Trelawney som alltid var på vakt overfor Byron, må gjøre ham en innrømmelse: «han var det eneste menneskelige vesen jeg har møtt som har hatt viljestyrke nok til å beseire sin tendens til fedme.»

Og han beskriver Byrons diett, i dagevis levde han bare på kjeks og selters, så plutselig laget han sammen en rett av kolde poteter, ris, grønnsaker, flommende i

eddik, og dette slubret han i sig som en utsultet hund.

Slik levde Byron i Italia. Han hadde drømt dåd, nu hadde han i hvert fall en aktivitet, kampen mot fedmen.

Alle disse årene skrev han uophørlig. «Å skrive blir en vane likesom en kvinnes lettferdighet; der er kvinner som aldri har hatt et eventyr, men få som bare har hatt ett. Slik er der millioner av menn som aldri har skrevet en bok, men få som bare har skrevet én. Således, efter å ha skrevet engang, fortsatte jeg.»

Hans dramaer, Sardanapalus, Marino Farneri, Kain, synes hvirvlet med, han rettet aldri, «jeg er likesom tigeren, feiler jeg i første sprang, går jeg knurrende tilbake til min jungel».

Det er et mørkt, lidenskapelig opprør over denne diktning, den fortsetter den tonen av gigantisk tross som går gjennom hele Byrons ungdomsverk; den når sitt praktfulle høydepunkt i Kain.

Det er interessant å sammenligne Kain med det andre store opprørsdrama i Byrons generasjon, Den løste Prometheus.

Kain går ut av tragedien, lutende under forbannelsen, sammen med sin kvinne, – som så ofte hos Byron: samtidig hans elskede og hans søster.

I Shelleys verdensbillede står menneskene nakne mot hverandre, lykkelige, sterke, mens glade antiloper parrer sig i bakgrunnen, mann og kvinne på en skinnende gudløs jord.

Byrons opprør minner om fjell-landskapene på hans samtids kobberstikk, knugende, mørke, tåkede, hvor spinkle klopper spenner over sortnende avgrunner, de er sanne, men de har en tone av underlig elde over sig.

Kanskje det er vår tids vilje til å finne sig hjemme i tilværelsen, som får Byrons ungdomsdiktning til å føles så fjern. Den er så håpløst uerobret, så skummel av uavrystelig brøde, en kalvinists avmektige strid med sin Gud. Der finnes ikke lys eller varme i den, livet gror ikke; det er brenningen og jøklen, den golde storm.

Men ennå mens han skrev sine siste opprørsdramaer, forsøkte han en ny tone, den vokste triumferende, til slutt fylte den hele hans diktning, «Don Juan».

Det er tredveårene som Byron her har funnet sig til rette i, han reiser sig ikke

lenger trossig mot det umulige, der er kommet en liten antydning av fedme over hans sinn. Han har satt sig ned, forsonet sig med verden, man får betrakte det hele med interesse den lille stunden man er til. Han kan bli betatt av renheten, godheten, ømheten, men han har også en opriktig glede av forråtnelsen, den river som fin roquefort.

Den ytre ramme er Don Juans vandring gjennom Europa, han oplever kjærlighet av alle sorter, han er i havsnød, utholder heltemodig alle et felttogs strabaser, men bryter sammen som Katharina den annens elsker, blir diplomat og slippes løs på den engelske societet i siste sang.

Ingenting teller særlig meget, men som Byron skriver i et brev: «I min diktning er alt lidenskap, endog likegyldigheten.» Det gnistrer i disse versene av ømhet, forakt, patos, munterhet, tårer, det er overflate, men overflaten er i litteraturen sikkert den mest forsømte del av havet, dog er det den som blåner, grønnes, mørkner, går hvit; og *alle* kan ikke sende sine bøtter ned på mere tungsindige dyp.

Han er i ånde hele tiden, skifter, forbløffer, den edleste tanke knalles av med et frekt rim.

Diktet er i en blodtørstig innledning tilegnet den frafalne liberale, Southey, Englands poet laureate som han etter samvittighetsfull overveielse rimer på Iskariot; han medgir i en lærd fotnote at rimet er svakt, men han anfører hvad Ben Jonson svarte, da dikteren Sylvester begynte en rimkamp –

Jeg, John Sylvester,
lå med din søster –

Ben Jonson svarte:

Jeg, Ben Jonson,
lå med din frue.

Men det er ikke rim, utbrøt Sylvester. – Nei, svarte Jonson, men det er *sant*.

Reaksjonen i Europa angripes med glubsk henrykkelse, Englands statsminister slipper billig som «intellektuell evnukk». Men der hvor diktet stiger til vill, bitter anklage, er i sangene om krigen.

I vers etter vers maler han krigens grusomhet; kanskje med en for barbarisk, blendende prakt. En by stormes, de sårede ligger på gaten, en av dem setter

tennene i en soldats fot, hodet hugges av; mannen går videre med hodet bitt fast til hælen. Og Byron kan ikke nekte sig en skildring av en skare kvinner i den ulykkelige by, særlig yngre enker, som spør forbitret om ikke voldtekten snart skal begynne.

Men der er høit, lidenskapelig alvor over hans forkynnelse av fredens verdier: Der er mere ærlig ry i å tørre en eneste tåre, enn å utgyde et hav av blod.

Og ingen stor dikter i våre dager har vel våget å angripe sitt lands helt slik som Byron går løs på Wellington; dog har billedet, den menige som efter seiren sulter utenfor feltherrens rike hus, ikke tapt sin bitterhet.

Disse kantoene i Don Juan er sprunget op fra det dypeste i Byron; han hatet krigen; han hadde ikke selv vært med.

Byron hadde nu en européisk berømmelse som kanskje ingen annen dikter før eller siden. Shelley skildrer ham i Adonais som den, hvis ry er spent som en himmel over hans levende hode.

Selv den gamle Goethe hyldet ham, han hadde lest «Manfred», som har en fjern likhet med Faust, og rykket ut med en begeistret anmeldelse, et herlig verk, umåtelig påvirket av mig, interessant å sammenligne med originalen. Han uttalte sig beundrende om Byrons vitalitet, og ymtet med ærefrykt at han visstnok skulde ha drept en mann i Florens. Ja, ungdommen kunde dikte.

Men Byron selv var bittert utilfreds. Han visste at han levde ikke i den verdenen som han har skildret i «Childe Harold»: hvor ord er ting.

Han må forsvare sig: «Jeg kan aldri få folk til å forstå at poesien er uttrykket for *opflammet lidenskap*, og at der finnes ingen slik ting som et lidenskapelig liv, likeså litt som et uophørlig jordskjelv eller en evig feber.»

Ennu drømte han om dåden, denne d'Annunzio i sitt øde palass. Den var ilden som flakket mellem attityden og avmakten.

Så kom befrielsen. Grekerne reiste sig; det var ikke bare handlingen som kalte på ham; det var selve hans ungdom.

Allerede i 1821 hadde han skrevet til Moore: «Grekerne! Hva tror du? De er mine gamle kjenninger – men hvad jeg skal tenke vet jeg ikke. La oss håpe, hvorsom allting er.» Men størstedelen av brevet handlet om en greve i Ravenna

som hadde mishandlet sin hustru, fordi hun hadde vært troløs mot sin vanlige elsker. Nogen måneder etter skriver han: Det er et forferdelig slit, denne kjærligheten, og kommer i veien for alle en manns planer om godhet og heder. Jeg ønsket å dra til Grekenland – for her er visst alt forbi – men tårene fra en kvinne, og ens eget hjertes svakhet er sterkere enn alt ...»

Men etter Shelleys død stiger uroen i ham. Han får forespørsel fra en komité i London om å yde hjelp til frihetskampen, han er rede med engang, han tilbyr sig å seile over for å se hva der kan gjøres.

Sammen med Trelawney, Teresas bror, og et lite følge seilte han i juli 1823 til Grekenland. Han var nedtrykt, nervøs den siste tiden før, han hadde onde anelser, han vilde aldri vende tilbake.

Men da skibet var stukket til sjøs falt der som en vekt fra hans hjerte. Havet veltet sin endeløse frihet rundt skibet, han drakk den inn i et dypt åndedrag. Hans liv skulde allikevel fullbyrdes, versene som hadde hengt som en tung kappe omkring ham, falt ned, han stod beredt til dåden.

Om han måtte gi sitt liv, hva så. «Det er ikke en mann som teller, ikke en million, det er frihetens *ånd* som må bli spredt. Bølgene som jager mot stranden, blir brutt, en efter en, men *havet* seirer!»

For en lykkelig dag i hans liv, da han fikk landkjenning med den greske kyst! Det var hans tapte ungdom som steg av havet, skjebnen hadde vært god mot ham: han fikk gå i land.

Desillusjonen kom øieblikkelig. Han hadde hatt sine drømmer om en revolusjons storhet: «Ut av kaos skapte Gud verden, og ut av høie lidenskaper kommer et folk.»

Men det kaos han så, var usselhet, intriger, misunnelse. Han husket sin ungdoms erfaring, stol ikke på grekerne! Nu da han kom for å gi dem sitt liv, gjentar han det, snerrende: «Jeg er enig med Paulus, der er ingen forskjell på jøde eller greker, de er like motbydelige i sin karakter.»

Men var han først kommet, skulde han holde ut til slutten. Disse siste månedene av Byrons liv viste stoffet han var gjort av, han hadde hatt rett til sin drøm. Det dikteriske ved dåden feide han bittert til siden, Hellas, søilene, friheten. «Jeg har ingen poetisk humbug i mig. Jeg er for gammel til det.»

Istedenfor gikk han til arbeide, det gjaldt å skaffe artilleri, ammunisjon, proviant.

Alt hvad han kunde stampe frem av penger, gav han til felttoget, summer som til en Napoleonsk krig. Hans navn blev til et eventyr, en inspirasjon, et håp. I Missolonghi hvor grekerne var mest truet av tyrkerne, spurte menneskene hverandre dag efter dag; Kommer ikke lord Byron?

Han kom. Han blev utnevnt til øverstkommanderende – archistrategos – over troppene. Han håpet å lede dem mot tyrkerne til våren.

Tiden i Missolonghi blev et helvete, grekerne var på mytteriets rand, regnen styrtet ned, sumpene drev av feber.

Hans engelske artillerister forlot ham. Han følte håpløsheten langsomt sive inn i sig, med regnen som aldri hørte op, disse menn kunde aldri slåss eller seire.

I april blev han syk, først et epileptisk anfall, han fryktet for sin forstand; siden sumpfeberen.

Sykdommen brøt ned hans konstitusjon som var herjet fra før av hårdt liv; obduksjonen skulde vise at mannen var slitt fullkommen ut.

Den 18. april forstod lægene at slutten var nær. Klokken tre om eftermiddagen stod Byron op, gikk over gulvet, prøvde å lese. Han stupte om, og blev båret tilbake til sengen.

Febervillelsene kom: «Fremad! Fremad – mot! Følg mig!»

Senere blev han roligere: «Gå til min søster, si henne – gå til lady Byron –. Han fikk ikke ordene frem, bare lå og hvisket; Min søster, mitt barn ...»

Senere sa han: «Jeg er ikke redd for døden, men hvorfor reiste jeg ikke hjem, før jeg kom hit ...» Og så på italiensk, på Teresas sprog; «Jeg forlater noget kjær i denne verden.»

Til slutt klokken seks om eftermiddagen: «Jeg skal sove nu.»

Han lå bevisstløs et døgn. Den 19. april 1824 døde han.

Hans død vakte landesorg i Grekenland, der var gudstjenester i alle kirker, 36 kanoner, en for hvert av hans år, gav salutt i Missolonghi.

Kort tid efter blev byen stormet av tyrkerne, en forferdelig massakre fulgte. Men Byrons siste dager hadde gjort den til hellig jord for menneskene, den européiske opinion reiste sig, i 1827 ødela stormaktene den tyrkiske flåte ved

Navarino. Og op av Missolonghis ruiner steg friheten, slik som Delacroix har malt den, blek, blodig, triumferende.

Men Byron i sitt livs siste kvalfulle øieblikker, så bare håpløsheten. Mellem anfallene skimtet han i det rå, fuktige, skumrende rum en flokk bøiede, angstfulle menn. Han var deres leder, og han gikk fra dem for han hadde fått slått sitt første slag.

Slik blev slutten. Følte han da en siste bitterhet gjennom sitt hjerte? Han var så nær dåden som noget menneske kan; og han fikk den ikke.

Han var dikter, tross alt.

II. BROOKE – SORLEY – OWEN

Den annen renessanses menn døde langt fra England. Deres gjerning kom ikke til å bli en levende makt i deres folk; ennu fortsatte den hårde, herskende, ureflekterte linjen som den dypeste i det engelske folkelynne.

Krisen kom med boerkrigen.

I Rudyard Kiplings diktning får man en levende idé om det som foregikk dengang. Han skildrer opmarsjen i hvirvlende, praktfulle vers, kanadierne kommer fra sine skoger, londonerguttene er underveis, australierne stimer over havet, hvor er inderne? Der er smellende faner, hornsignaler, hovtramp, de fem verdensdeler og syv hav myldrer av soldater, menn, menn, menn –

Sammen står de, det er det britiske imperium i kamp. Men det som skulde kjempes mot var et lite bondefolk, nogen få nøisomme, gudfryktige mennesker på Afrikas sletter.

De blev kverket, til slutt; men der døde noget i seierherrene. Kipling selv er typisk, hans sinn sprenget av hans egen skingrende imperialistiske musikk, han kom ikke til å skape lenger, han var ferdig.

Ungdommen som vokste op i England følte ikke mere besiddelsens triumferende glans. Århundreders motkrefter hadde satt inn, de unge mennene fant ikke lenger den dypeste verdi i det å herske, de vilde vende tilbake til sitt eget liv. De blev redelige, klare, socialt interesserte, deres øine blev våkne, de

vilde forstå. De gikk til sitt arbeide med lykke, de så sitt dagsverk foran sig, og de visste at dagen var lang.

Deres dikter blev fremfor nogen Thomas Hardy, hans ru, muldete hjemstavnsdiktninger. Dypt optatt var de av hans bitre, gjennomtrengende analyse av en krig, «Dynastene», dette gigantiske drama i nitten akter, som handler om «den store historiske ulykke, sammenstøtet mellem folkene, kunstig frembragt for hundre år siden».

Hvor føltes ikke Napoleonskrigenes slagmarker langt borte!

Den engelske ungdom hadde i sitt sinn gjort sig ferdig med krigens problem, de forstod at det ikke var en virkelighet lenger, de var på vei videre.

Så brøt krigen ut.

Her skal fortelles om hvorledes tre unge engelske diktere møtte den.

I

Rupert Brooke er født 3. august 1887. Hans far var lærer på Rugby, dr. Arnolds og Tom Browns berømte skole. Her vokste gutten op.

Han var en født seirer; fra første øieblikk syntes han å ta livet lykkelig med storm. Han var lysende vakker, et ansikt samtidig preget av følsomhet og energi. Han var en ypperlig idrettsmann, han spilte fotball og cricket på skolelaget; han var den første i samfundet med foredrag og vers.

Han hadde den umulige opgaven å være gutt blandt de andre, og samtidig lojalt lærerens sønn. Han klarte det; det syntes å ha vært hans særpreg at han klarte alt i livet.

Charles Sorley skrev engang en linje om Ibsens Peer Gynt;

Vi hatet ham, for han var meget sterk.

Denne innstilling har undertiden vært anvendt overfor Rupert Brooke. Det kan synes umoralsk i en verden av nød og avmakt, å se et menneske som har alt, som seirer blendende, lykkelig.

For en slik mann selv betyr det vel først og fremst at han har et problem mer enn andre å slite med: seiren. Selve ekspansjonen i ham vil gremme sig over medgangen, i ny og ne vil han føle sig forpliktet til å rive sitt liv i filler på egen

hånd. Der er glimt av dette i Rupert Brooke. Men stort sett var han allikevel helleneren, med blodet og sinnet syngende i én tone; det var ikke uten mening at han til slutt blev lagt til hvile på en ø i Egeerhavet.

Siste år han var på Rugby skriver han i et brev:

«Jeg er uendelig lykkelig. Jeg skriver ingenting. Jeg er tilfreds med å leve. Når dette semestret er ferdig venter verden. Men jeg bryr mig ikke om å vite, hvad som vil komme. Dog, min lykke nu er så stor at jeg frykter de skinnsyke guder vil hjemsøke mig med en forferdelig straff, døden kanskje – eller livet.»

Da han var nitten år gammel drog han til Cambridge, med stipendium ved King's College. Han gikk inn i en verden hvor alt i hans vesen kunde utfolde sig, fritt, fullkomment.

Der er en tone av Hellas over livet i de to engelske søsteruniversiteter. Fra små, iskalde, forblåste hokk tømmer studentene ut tidlig på morgenen; så følger noen timers arbeide, på forelesning eller på egen hånd; hele eftermiddagen drives der sport.

Om kvelden vender de tilbake, de går mot grå smuldrende bygninger som løser sig op i skumringens perlemorsfarvete luft. Det er som en sjel av visdom lyser i kvelden, blekt skinnende århundrer. Og med ett begynner kapellklokkene å ringe, fjerne blide sølvtoner, en melodi av skumring, eller huggende, mørke stormklokker: det er nu det gjelder, eventyret, livet!

Og ånd blir ingen uvirkelig ting for disse unge mennene i genser og skjerf slengt rundt halsen, mens de dukker inn i tåken, collegets gjenferdsaktige arkitektur.

De er beskyttet disse tre årene; de mister kanskje for tidlig den veldigste av all skaperdrift: usikkerheten. Men de får vekst, harmoni, reserver; etterpå kan de klare ødemarken, utposten.

Nettop i denne tiden satt T. E. Lawrence i Oxford på sitt kaminteppe og leste, som Shelley, seksten timer av døgnet. Han drev lite sport, men satte sig allikevel i respekt; når han løp hundremeter var det på hustakene, og når han svømte var det fra råk til råk under isen. Med sitt ville, bitre ansikt satt han bøiet over bøkene, han utdannet sig for Arabia.

I Oxford var også Julian Grenfell, lord Desboroughs unge sønn, praktfull som atlet og dikter; og James Elroy Floecker som skulde gi sin mørke sensuelle musikk til engelsk poesi, innen han døde av tuberkulose ensom i Sveits den våren 1915, da næsten hele hans generasjon blev utslettet.

I Cambridge blev Rupert Brooke en førerskikkelse. Han hadde geni for liv, han åndet i vennskaper, idéer, aktivitet. Der er et slikt skinnende lykkelig skjær over disse ungdomsårene, de driver som hvite svaner på strømmen ovenfor Niagara.

Han var socialist som så mange av sine kamerater; en tid var han formann i universitetets socialistgruppe. Men han eiet dikterens evige arvesynd, han fryktet rettferdigheten, kulden, klarheten, de knivskarpe økonomiske lover.

I et brev til en venn bekjenner han sin tvil om verden overhodet kan forbedres, er ikke summen av godt og ondt uforanderlig? Der er bare én bitterlig usocialistisk frelse, evnen til å kunne se verden som den er:

«Botemidlet er mystisisme, eller livet, jeg vet ikke hvad ... Bli ikke vettskremt over ordet mystisisme. Jeg mener ikke noget religiøst eller nogen slags tro. Jeg brenner og piner fremdeles kristne daglig. Det er bare *følelsen* ... Den består i å betrakte mennesker og ting som det de er, hverken som nyttige eller moralske eller heslige, men bare med følelsen; de er der. Det som hender er at jeg plutselig føler den usedvanlige verdi og betydning av alle jeg møter og næsten alt jeg ser ... Jeg går omkring – igår gjorde jeg det endog i Birmingham – og sitter på tog og ser den dype herlighet og skjønnhet i alle jeg treffer. Jeg kan i timevis betrakte en sjofel middelaldrende kjøbmann i en jernbanekupé, og elske hver sjofel, fett, muggen fold i hans veke hake og hver knapp i hans flekkete, urenlige vest. Jeg vet det står ille til med deres sinn. Men jeg er så optatt med det at de overhodet er der, at jeg ikke har tid til å tenke på det. Jeg skal si dig en ting: en giktisk, femteklasses forretningsmann fra Birmingham er praktfull og udødelig og ønskverdig ...»

Disse ordene er som en moderne parafrase over et av Keats' brever. Men Rupert Brooke hadde ikke, kunde ikke ha, offerviljen til å betale den pris som Keats visste mottageligheten koster: en poet er det mest upoetiske som eksisterer.

Selv sa han engang: Der er bare tre ting i verden, å lese poesi, å skrive poesi

og å leve poesi.

Men levet diktning er aktivitet; slik fikk han en stripe av Byrons problem i sig, bare vennligere, omgjengeligere, almindeligere. Der var gått hundre år, der var blitt trangt om plass i demokratiet, uten det samme alburum for en gestus. Men da handlingen kom, styrtet han sig uti «som svømmeren i havet».

Hans største interesse i Cambridge var teater. Det passet hans aktive natur å utforme diktning med mennesker, kulisser, lys, å slite med ånd i overalls.

Selv kom han bare til å skrive en liten enakter senere, «Lithauen», den handler om den hjemvendte sønn som blir rovmyrdet, der er kraft i stykket, det tar strupetak. Han betraktet selv teatret som sin fremtid, men der var også meget annet å gjøre; og han hadde god tid.

Han og hans kamerater fant i Cambridge en tradisjonell studenterkomedie; de skapte en forsøksscene for det poetiske drama. De viet den til Christopher Marlow, den unge banebryteren for Shakespeare, hvis dager var som et stormkast av krig, flakking, diktning, inntil det blåste ut selve hans liv i en duell.

Rupert Brooke var brennende optatt av elizabethanerne, deres ømhet, villskap, sønderrivende selvmotsigelser. De er så nære, det kan synes som energien i deres diktning øker bestandig. Likesom tusen sinn dirrende mot en kvinne i rampelyset, kan gjøre henne mere skjønn, eggende, attråverdig, slik er der akkumulert op i disse vers generasjoners åndeløshet, det gnistrer omkring dem.

Den ypperste forestilling Brooke var med på, var Marlows drama om Faust, kanskje mest berømt for linjen om en kvinnes øine, den skjønne Helenas: «blikket som skjøv de tusen skiber ut».

Det er så karakteristisk for Rupert Brooke: det elizabethanske drama hvor han optrådte, malte kulisser og hadde det storartet, gav ham siden emnet for den videnskapelige avhandling som gjorde ham til fellow ved King's College. Han hadde den lykkelige harmoni som menneskene visstnok skal ha hatt før syndefallet, og som Shelley bestandig drømte om, for ham var lek og arbeide ett.

Feriene tilbragte han ofte i utlandet, Frankrike, Tyskland, Italia, på ski i Sveits. Fra München skriver han i 1911: «Tysk kultur må aldri, aldri få overtaket!

Jeg er vilt stemt for nitten nye dreadnoughter ...»

Men helst var han i England. Han visste intet kjærere enn fotturene, bålet, nettene ute. I sitt dikt «Den store elsker» skildrer han de ting han har holdt av: den blå bitre røken av ved, det grove mannfolk-kjærtegn av ulltepper ... Der var latter, lykke over disse turene, vers i fremmedbøker, kanskje en meddelelse til en annen vandrer langs veien;

To menn gikk nettop fra
dette brød som enhver kan ta.
Han og de vil snart være døde.
Be for dem som etterlot brødet!

Da han hadde tatt sin eksamen – klassiske sprog og litteratur – bodde han et par år i landsbyen Grantchester, utenfor Cambridge. Her fikk han kjærligheten til Englands jord som skulde bli en slik øm tone i hans diktning.

Der er ingen fred som i en engelsk landsby, slettens rolige vennlighet synes å ha gitt den sitt sinn. Der er en mild gråhet over husene og menneskene, en tid av uro og bitterhet har glemt dem, de drømmer som et Atlantis under tusen favner av sølvblekt lys.

I denne blide uforanderlighet gikk Rupert Brooke op, hans hjerte hadde hørt til her lenge. Senere i Amerika, hvor menneskene var stolte over million byer, stampet frem i forrykende tempo, blev han spurt om hvilken vekst hans hjemstavn kunde fremvise. Han måtte svare at Grantchester hadde talt 300 innbyggere på Julius Cæsars tid, var derpå vokset hektisk til 400 under Vilhelm Erobreren, for så å synke raskt til 350 i våre dager ...

Han bodde i «Den gamle prestegård», like ved elven som strømmer stille avsted under mørke, susende almetrær. Han var en lidenskapelig svømmer; om morgene badet han i den kulpen like ved huset, som Byron pleide å galoppere ut til i sine Cambridge-dager.

Herute i Grantchester gjorde han ferdig sin første diktsamling og sitt arbeide om det elizabethanske drama. De belyser hverandre på en interessant måte. Det er et portrett av sin egen utvikling han gir i sin skildring av elizabethanerne; «Renessansens glede over skjønnheten, tidens romantiske ungdommelighet var forbi. Guttedagene var forbi. Fantasien våknet plutselig til liv. Forstanden blev

tvunget inn i følelsenes tjeneste, og følelsene blev pisket til fantastiske former av forstanden, menneskenaturen blev plutselig komplisert og bitter ved sin egen kompliserthet. Begjæret efter berømmelse og udødelighet blev radbrekket av en hunger efter bare utslettelse. Det synes som all tanke og all kunst blev sprengt av den dirrende umenneskelige energi inne i dem» ...

Det er ut fra dette syn at Brooke tyder «Den utilfredse» av Marston, Websters dramaer, Donnes dikte, og mest typisk Shakespeares Hamlet. Det er selve overskuddet ved prinsen av Danmark som gjør at han ikke handler, han blir selve vitalitetens tragedie, mannen som har råd til å gå under.

Dette er nøklen til Rupert Brookes egne første dikte. Han var en erobrere, sterk, ung, pågående. For ham var der ingen utvidelse i å eie sin egen ungdom, den hadde han, hans ekspansjon blev avmakten, forfallet, alderdommen.

Han var usedvanlig vakker, men en nogenlunde velutrustet narcissus blir ikke stående lenge for å betrakte sitt eget speilbillede, han begynner å kaste med sten, han spytter forbitret i kulpen.

Der er en grum, fremstormende erobrer glede i disse dikte, sannelig hans følelser blir pisket av hans forstand. Der er en besk henrykkelse i hans skildringer av dvaske, slappe legemer; med snerrende energi dveler han ved den dag da favntaket blir velkjent og: «forundring ikke mer i hånd og skulder». I dikt etter dikt følger han den bitre prosess, når «kjærlighet blir vennlighet,» og til slutt senilitetens rasende impotens.

Han har noen typiske sonetter om den skjønnne Helena, han skildrer henne tilbake igjen i Sparta, gammel, forgremmet av dyd, ustanselig må hun høre på den avfældige Menelaus som plyndrer hundre Trojaer i løpet av ettermiddagen. Ofte gråter hun, og hennes tørre knær rykker til når hun mumler Paris' navn.

Så skjønner Menelaus, og Helena snøfter. Og Paris sover videre ved bredden av Skamander ...

Diktene blev en seier; og med avhandlingen erobret han sig en plass som fellow ved sitt gamle college. Men bare én gang skulde han skride i lang, sort, flyvende kappe gjennom hallen, mellom studentenes lange rekker ved spisebordene, op mot forhøiningen hvor de lærde sitter blandt gammelt sølv og ærverdig utseende mat.

Han var blitt kjent som dikter; i London var der mange mennesker som gjerne vilde treffe denne unge mann med det ivrige, lyse ansikt under en flamme av gyllenrødt hår. Alle dører stod åpne for ham, hans omgang blev berømte statsmenn, diktere, skuespillerinner.

Det er interessant å se fotografiene av ham fra denne tiden. Hans uttrykk er blitt forandret, der er kommet et søkende lengselsfullt skjær over trekkene, et smertelig ømt drag om munnen. Det er de andres, de *eldres* inntrengende forventninger som stråler ut fra ham; med sine blikk er de begynt å modellere dette ansikt slik som de vil ha det. Han er blitt ung.

Wilfred Owen skrev noen ord under krigen, at berømmelse var den siste form for invaliditet han ønsket sig.

Rupert Brooke undkom i siste øieblikk.

Han hadde hatt en skuffelse i kjærlighet; han var lite lykkelig. Han skrev senere at han hadde laget et *rote* av alt; det tyvende århundres form for kjærlighetssorg.

Det var best å komme sig bort; han drog som journalist til Amerika og Stillehavet.

I mai 1913 reiste han fra England. Hundre år før hadde Byron stått på dekket med sitt mørke, trossige farveldikt. Men menneskenes uttrykksform siden da var blitt slentringen, den venlige anonymitet; Rupert Brooke som skulde få Byronske minnelser i sitt liv, skildrer i et brev sin avreise, han følte sig ensom, hele kaien var full av folk som vinket til kjente ombord. Han gikk i land, fant en liten gutt som het Williams og tilbød ham sixpence for å vinke til sig. Disse to vinket da flittig til hverandre mens skibet gled ut.

Hans brever fra reisen er ypperlig journalistikk, men de gir også løfter for hans fremtid som dikter.

Han har oppfattet inntrykkene ikke bare med sin forstand, men også med sitt legeme. Han bruker sin egen ungdom, han bekjemper den ikke lenger, han er ikke så ung mer. Hans mottagelighet er av en ny tid, eller av antikken, den er atletisk.

Når han for eksempel skal skildre Kanadas særpreg, dets hemmelige,

ugripelige atmosfære, da er det hans legemes møte med strømmen i de stride kanadiske elver som skaper hans visjon, fornemmelsen av vannet, hvis make han ingen steds før har opplevet: «Denne fornemmelse, og ikke noget man ser eller hører, er det som preger sig som tegnet på Kanada, landet. Enhver svømmer kjenner til den. Den berører legemet uophørlig med friskhet, og synes å være full av skarp, ubrukt energi. Den er farveløs, svakt stikkende, hård og grå som klippene omkring, vital, fersk. Den har skjæret og følelsen av en blek demring før solen er oppe. Slik er Kanadas ødemarker ...»

Og fra sitt liv på Sydhavsøene skriver han: «Legemet blir mere aktivt, sansene og opfattelsen edlere, skarpere ... Time efter time kan en flyte i de varme lagunene, bevisst i hele sitt legeme for hver strøm, hver liten trevl i det mangfoldige vann; eller en kan dukke under i et forgjeves forsøk på å gripe blendende sommerfuglfarvete fisk. En kan gå op med en syngende, blomsterkranset flokk til en skyggefull kulp, kjølig av fjellene ... En hvit mann som lever med dem, føler hurtig at hans sinn er like sørgelig grått som hans hud er blek og usund mellem disse praktfulle, gyllenbrune legemer. Men selv han lærer hurtig å *være* sitt legeme (og således sitt sanne sinn) istedenfor å bruke det som en bekvemmelighet for sin personlighet, et øieblikks opslatte paraply mot verden ...»

Denne kongruens mellem sinn og legeme, den funklende atletiske oplevelse av dagen, er sikkert en verden som skal gjenerobres for diktningen. Den har intet med hektisk livshunger å gjøre, den er gresk, likevektig. I Rupert Brooke var den.

Men selv han visste hvor vanskelig det var å forene de to maktene, ånd og vitalitet, i et liv som dikter. «Hjemme er allting så enkelt,» skriver han bekymret fra Fiji til den gamle Edmund Gosse, «og valget tar ingen tid for en forstandig mann. Der er bare valget mellem å skrive en sonnett og tjene en million pund. Hvem kunde nøle? Men her er valget mellem å skrive en sonnett og klatre op en rak hundre fot høi kokuspalm eller å stupe firti fot fra en klippe ned i gjennemsiktig blågrønt vann. Hvad er her den bedre del? Ens europeiske litterære sjel begynner å bli hjemsoekt av underlige tvil og rystes av dype fantastiske bekymringer. Jeg får visst komme hjem ...»

Det er skrevet med et smil, men ment i dypt alvor. Han var ung, gnistrende av

liv, han tilhørte begynnelsen av en tid da hastigheten, hvirvlen skulde gå menneskene i blodet. Han følte herute mellom solen og brenningen hvor smertelig udikterisk en dikters verktøi er blitt, hvor lite det dekker bevegelsen i hans sinn å sette sig til papiret. For en god hård lykke billedhuggeren må føle som kan slite fysisk med sitt stoff, – hvis hender tar form av lerer og hvis legeme kanskje til slutt brytes ned av den rå fuktigheten som selve hans arbeide krever!

I et brev til en venn skriver han: «Spillet er tapt. Jeg vilde være dikter. Es ist vorüber. Es ist unwiederruflich zu Ende. Jeg er det som jeg kom her ut for å bli. Hård, helt, helt hård. Jeg er bare blitt en biperson i en fortelling av Kipling ...»

Hans største opplevelse på reisen var ikke det fremmede, eventyret for ham, det ukjente blev England. Som så ofte blev selve fraværet en skaperprosess; i hans lengsel steg landet frem, og han så det sannere, ikke lenger «blindet av sine øine».

Det var et landskap, formet av århundrer, befolket av døde og besjelet av diktning som hans sinn vandret i. Nogen år før hadde han i Tyskland skrevet sitt smilende emme dikt til Grantchester, allerede her følte han de usynlige gi sin virkelighet til sommernatten. Dan Chauser lytter evig ved en spøkelsesmølle til elven, og ved kulpen ser han Byrons gjenferd

som styrter uti med et byks
og prøver tak som han har lært
i Hellespønten, eller Styks ...

Nu under vandreåret blev hans visjon dypere. I en skildring av Kanada ånder der *gjennem* et sølvgrått sjelfullt billede av hans eget land. Han skriver om Rocky Mountains: «En europeer kan ikke finne noget som kan tilfredsstille hungeren i hans hjerte. Han trenger skoger hvor det spøker, det vennlige nærvær av gjenferd. Englands åndeaktige jord er tung og fruktbar av smuldrende, svunne årstider og slektledd. En kanadier vilde føle våre skoger og marker knugende av fortiden og det usynlige, og lide kvelningsdøden under det forferdelige press av de udødelige. For hans egne villmarker er forbleste og øde. Du kan ligge våken hele natten uten å føle onde vesener gli forbi, eller høre sporløse føtter; heller ikke synker du inn i søvnen med den gode bevisstheten om vennlige våkere som usynlig sitter hos en ensom sovende under en engelsk himmel ...

Lønnen og bjerken skjuler ingen dryader, og Pan har aldri vært hørt mellom sivene her. Se hvor lenge du vil på en foss i den nye verden, og du vil ikke se en hvit arm i skummet. Et gudløst sted. Og de døde vender ikke tilbake. Det er grunnen til at der er intet dulgt i hjertet av skyggene, og intet menneskelig mysterium i farvene, og ikke samme glede eller samme slags fred i gry og solnedgang som i eldre land. Sannelig, det er en ny verden.

Hvor langt borte synes ikke de gressklædte månelyste steder i England hvor der har vært romerske leire eller veier, hvor der alltid er høi ro, og ånden av en vilje som hviler, og hvor solskinnet glimter i mer enn flint!

Her kommer en bestandig for første gang ... Det er hemmeligheten ved en europeers utilfredshet. For uten guder er det til nød mulig å klare sig, men en savner de døde.»

Dog også etter de levende lengtet han hjem, han så sine venner uutholdelig nære, hans brever til dem er hungerhallusinasjoner. I et utbryter han:

«Der er ingenting i verden som vennskap. Og ingen mann har slike venner som jeg» ... Og han fortsetter i en lovsang: «Vennskap er alltid spennende, og dog bestandig trygt. Der er intet begjær i det, og derfor ingen gift. Det er renere enn kjærlighet, og eldre. For barn og meget gamle folk har venner; men de elsker ikke. Det gir mer og tar mindre, det er herlig å leve med, og uten smerte når det er borte, og det efterlater bare gode minner ... I kjærlighet ender all latter med en smerte; men latter er selve kransen om vennskapets hode. Jeg vil ikke elske og jeg vil ikke bli elsket. Men jeg vil ha venner rundt mig bestandig, alle mitt livs dager, og i hvilket land jeg er. Så skal vi le og spise og synge, og gå på store reiser til fots og til båts og skrive skuespill og opføre dem og vedta utallige lover som tar pengene fra de rike ...»

Men selv om han ikke vilde elske, gikk hans tanker mot henne han var reist fra. I sonetten «En dag», skrevet på Stillehavet, har det som var skjebne løst sig glitrende op i det blå, strålende rum:

Idag har jeg vært lykkelig! Idag
var du i hjertet mitt fra gry til kveld!
Din latter fløi i skummets lyse jag!
Små skyer drev ... og sa goddag, farvel!
som du sa før! Og det var du, du, du,

som skinnet mot mig fra hver bølges brem!
Og op av sjelens støv, av minners gru
skjøt glade blomster. Og jeg lo til dem!

Så lett gikk leken med de minners hær
som barnets med en sten i sommervær,
en selsom sten som gløder flammendt ...
Kan barnet skjønne i sin leks idyll
at kjærlighet blev sviktet, byer brent
og store konger myrdet for dens skyld?

Og på Malalia skrev han i januar «Tilbakeblikk», det er overgivelsen,
«elskerens triumferende hjelpeløshet»:

I dine armer var der fred,
som stillheten når sol går ned;
og drømmen om dig suste stum
som løvet i et dunkelt rum,
som nattens skyer, husker jeg.
Din kjærlighet drog *gjennem* dig,
som fuglen gjennom luftens hav,
et sus du ikke visste av;
og uten spor fløi fuglen vekk
fra himlen selv, fra dine trekk ...

Et spill dør hen, en fred står inn,
slik var din enfold for mitt sinn.
Men mest av alt var du det lys
som skjelver svakt i gryets lys:
Begjær – var solens skjulte ild,
og fryd – den dag som nu blev til,
med lydløst sus fra tre til tre,
et nynn at noget skulde skje ...

Og visdom drømte i ditt hår,
langmodighet med spilte år.
Og i din kjoles svai du bar
en ømhet du blev aldri var.
Og når du *tenkte*, o min Gud
da fikk det grenseløse bud:
Ti mot den ø du visste om
ditt hav av ubevissthet kom ...

Du havn som stanser storm og sjø,
du stumhet hvor hver sang må dø,
du skriftens ord som gir oss fred,
du hjem hvor trygt en synker ned, –

o, moderstillhet, moderbryst,
hvor elskov segner og blir tyst,
o, dyp som kaller på min vei,
jeg kommer hjem til dig, til dig,
og som et stille, urørt vann,
jeg finner dig bak blåners rand
og kneler ved ditt fang, og blidt
tar hendene om hodet mitt,
og du skal våke natten over,
imens jeg sover, sover, sover ...

Slik var det alt i ham som strømmet fra det fremmede mot England. Han var full av vill, berusende forventning på reisen hjem, ingen måtte vite at han kom, plutselig vilde han stå inne i stuene.

5. juni la Amerikabåten i skumringen inn til kaien i Plymouth. To måneder etter var krigen brutt ut.

Rupert Brooke forstod ikke tragedien; han kom aldri til å forstå den.

Han satt bare en lys sommerkveld og så utover landet som han hadde lengtet mot, kornakrene, stillheten; og han følte et ord han ikke pleide bruke, komme op i sitt hjerte: hellighet.

Det var frykt for tysk invasjon på kysten, Belgias skjebne truet markene her. Det skulde ikke skje; det var godt å skulle kjempe for dette, det var vel verd.

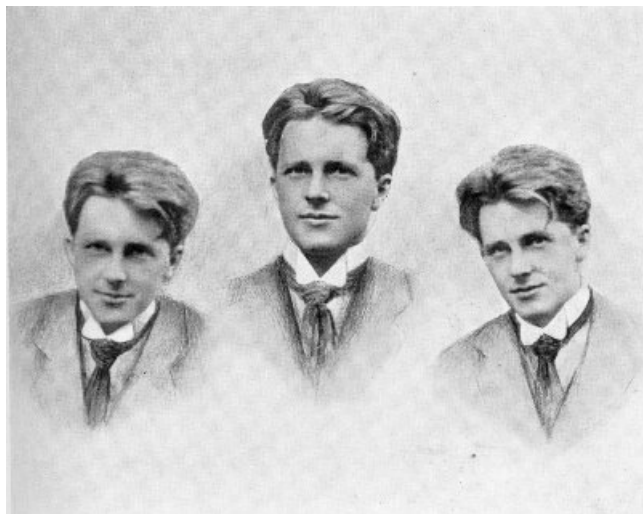
Det var med denne følelse at Englands ungdom gikk i krigen, der var skjedd en urett som deres fantasi kunde fatte; de følte trygghet for sin sak. Collegene i Oxford og Cambridge lå forlatte som grå ruiner da oktobersemestret kom.

Der er en tone av blid sommerstillhet i det diktet «Skatten» som Rupert Brooke skrev like etter krigsutbruddet. Han visste at han kanskje måtte dø; men mild som en skumring, dyp som en fred er døden han drømmer om her:

Når farvene senkes i øiet engang
og lyset som er, seiler bort
med dansende piker og fuglesang
bak hjernens port,
og det som har født dem, tar inn i sitt skjød
rosen og regnbuens glød: –

Kan tiden *dog* eie et gyllent rum,
hvor skatten som sank, vil møte mitt blikk
med ansikter, blomster, lys og musikk!

Og her kan jeg telle den rike sum ...
Slik som en mor der har dagen lang
fulgt sine barn gjennom lekens gang,
men sitter og ser på de sovende små,
med rolige hender, mens natt faller på.

BROOKE

Men hans følelser stanset ikke ved denne milde fortrøstning. Han var lykkelig over krigen.

Han hadde ikke egentlig funnet en hensikt med sitt liv. Han hadde kjent konflikten mellom å leve og skape; eventyret hadde hamret sine knoker tilblods mot den celle diktningen alltid er. Å kjempe var befrielsen, det var levet poesi.

Og dypest under lå dødslengselen, han var over den aller første ungdom, hans fantasi fortalte at det gikk ikke opover.

Denne følelsen er sikkert en av de evigste, uovervinneligste farer for freden, der vil bestandig være menn, lysende, verdifulle menn som bare lengter etter å brenne sin ungdom av, dødelig praktfull, den heroiske tilintetgjørelse.

Men det er ikke uten interesse å se, hvorledes krigsdeltagelsens dikteriske verdi var blitt forringet siden dengang en annen engelsk dikter følte lykken ved dåden. Da Byron seilte avsted ensom, usikker, for å bygge opp sitt greske felttog, var det et fullkomment uttrykk for hans personlighet, hans skaperuro. Rupert Brooke måtte opheve sin individualitet. I en avisartikkel, «En ualmindelig ung mann», har han skildret denne følelse, den har en tynn novellistisk forklædning, han skriver om en venn av sig, en ung musiker, det er meget tydelig det er en ung dikter. Hans venn hadde bestandig trodd at han var en ualmindelig ung mann:

«Til sin store avsky merket han at de mest ordinære følelser fant uttrykk i ham. Samtidig var han usedvanlig lykkelig.»

Han kom til å tenke på lysene på Trafalgar Square: «Det forekom ham at det måtte være det attråverdige i verden å blande sig med og tale med mange, mange engelskmenn. Og hele tiden vedblev han å si til sig selv, – for han følte sig dunkelt skinnsyk på de unge menn i Tyskland og Frankrike: Godt, hvis der først skal *være* Armageddon, skal man vel være der ...»

Her er dikteren i demokratiets tidsalder, han må gjennomgå en prosess av almindelighet, han går i krigen lykkelig ordinær.

Rupert Brooke meldte sig straks som frivillig; hans bror gikk også med; han falt ved Vermelles i juni 1915.

På Rugby hadde Rupert gjennomgått det militære treningskursus som holdes på alle de store engelske kostskoler; han ble utnevnt til løytnant i Marinedivisjonen.

Næsten alle de unge engelskmenn som kom fra kostskolen og universitetet, gikk i krigen som officerer. De fikk muligheter til å eie verdier selv i skyttergraven, samtale, bøker, ensomhet. Men de betalte prisen fullt ut. De var de første over «kanten» og de første på dødslisten. Der finnes en tilføielse til næsten alle navnene i Rupert Brookes liv: «falt i kamp».

I oktober blev Marinedivisjonen sendt til Antwerpen; en åndeløs natt gikk ryktet at de skulde holde stillingen til siste mann. «Jeg tenkte ikke (som jeg hadde ventet) for en fordømmede idiot jeg hadde vært som ikke hadde skrevet mer og gjort forskjellige ting bedre og vært mindre selvisk. Jeg bare tenkte hvor helvedes det var at jeg ikke skal ha nogen barn – nogen sønner – jeg var aldeles rasende over det i flere timer ...» Og senere: «Min eneste uro er at jeg ønsker å gifte mig fort, og få et barn før jeg forsvinner ... Det er spørsmålet – uløselig, og ukene går. Det ender vel med at jeg lager et rote av det, som jeg har laget et rote av alt annet». Og slik blev det.

Divisjonen blev trukket tilbake, der var en siste marsj langs flyktingenes endeløse rekker, hvite, håpløse ansikter i mørket, og bak dem flammehavet, eksplosjonene.

På permisjon hjemme i England skrev han sine «1914-sonetter». Titlen på

den første gir i en sum hans holdning til krigen, han hadde fått retten til hederlig, handlende, aktivt å utslette sitt eget sinn, det var fred.

I. FRED

Ha takk, o Gud, som gav oss denne dag
og bød vår ungdom, sløvt i søvn begravet,
med nyfødt vilje i hvert ansiktsdrag
å styrte sig som svømmeren i havet,
bort fra en verden, gold i sin forstening
hvor æren ikke ildnet hjertet mer,
og menn var ikke menn, og livets mening:
den lille tomhet kjærligheten er!

O, vi som har kjent skam, vi fant et sted her,
hvor hver en kval er slukket når vi sover
og alt vårt håp – et åndedrag forøden,
og intet ryster hjertets glade fred her,
uten en krampe som går hurtig over ...
Vår verste venn og fiende er kun døden!

II. TRYGGHET

Blandt alle dem som føler lykke nu,
er ingen dog velsignet slik som de,
som fattet i en tid av angst og gru
vårt dunkle budskap: Hvem er trygg som vi?
Vi leser trygghet i en evig skrift
av blesten, morgenen og menskerøsten,
i nattens stillhet og i skyers drift,
i søvn og fuglesang og land om høsten.
Vårt er et hus som tiden ikke ryster.
Vår er en fred hvor smerten ikke når oss.
Hvad makter krig? Trygg går vi hvor vi lyster,
beskyttet hemmelig når døden slår oss!
Trygg, hvor trygghet tapt, trygg, hvor alle falt,
og dør vårt stakkars legeme – da tryggere enn alt.

III. DE DØDE

Blås, I trompeter, for de rike døde!
Ti ingen var så arm og kummerfull –
de gav oss, døende, langt mer enn gull!

De opgav verden, skjenket ut sin røde
og rike ungdomsvin, de gikk fra hjem
og smil og arbeid i de år som kommer,
de ofret sønner av sin tapte sommer,
og nektet sig sin evighet ved dem!

Trompetter, blås! Vår fattigdom var stor,
men de har gitt oss kjærlighet og smerte.
En konge lik, går æren over jord,
og gir oss gavmildt mere enn vårt tarv.
Og edelhet får leve i vårt hjerte.
Og vi er kommet til vår fedrearv.

IV. DE DØDE

De hjerter her var skapt av sorg og glede
hvor efter gråten smilet skalv på ny;
og mildhet kom med år og dages kjede.
De eide farver, sofall og gry.
De hørte toner, så på alt som levet,
de sov og våket, elsket, lo som vi,
og satt, av ensomheten gjennombevet.
De strøk en kinn, en blomst. Det er forbi.

De var som sjøen bragt i lek av blåsten
og tendt av himlene. Men så kom frosten
og stanset på sitt bud den bølgedans.
Men se! den strenge Gud har efterlatt den
som hvite verdener av ubrutt glans,
en fred som skinner evig under natten.

V. SOLDATEN

Tenk bare dette om mig, hvis jeg dør:
der er en stripe av en fremmed jord,
som er for alltid England. Mer enn før
er støvet rikt ved dette støv som gror,
et støv som England skapte og gav sans,
og gav å elske sine blomsters duft,
en del av England, åndende dets luft,
døpt av dets elver og dets solskinnsglans.

Og tenk, o hjerte – når du ånder med
i evighetens sjel, da kan igjen
du gi til England dine tankers vrimmel,

dem England gav dig, engang det var fred,
med latter, drøm og smil fra venn til venn,
i milde hjerter under Englands himmel!

Med ett slag var Rupert Brooke berømt som ingen annen ung engelskmann. Han hadde skildret skjønnheten ved det å kjempe og dø, han hadde slått regnbuen over krigen. Han gav sin trøst til dem som hadde mistet, og gav sin tro til dem som skulde gå ut.

Det er ingen tilfeldighet at det var Winston Churchill, en av krigens store organisatorer, som skrev nekrologen i The Times ved hans død: «Han var alt en kunde ønske sig av Englands edleste sønner i disse dager da intet offer uten det dyrebareste kan mottas, og det dyrebareste er det som friest blir gitt ...»

Der var ennu glans over krigen; samme vår som Rupert Brooke offentliggjorde sine 1914 sonetter, skrev hans samtidige, Oxfordmannen Julian Grenfell «Før kampen». Grenfell vant boksemesterskapet for arméen en dag, skrev diktet en annen, og blev dødelig såret en tredje, i spissen for sine indiske husarer.

Han skildrer en vårdag, den brusende samfølelsen med alt naturens kjempende liv, gress og løv som strir sig frem mot solen:

Og alt er farve, lys og glød
og evig kamp at så må skje;
og den som ikke slåss, er død;
men den som falt, fikk vekst ved det.

Hele rummet blir for soldaten et høit, lykkelig våbenbroderskap.

Og stjernene i himmelteltet
de hilser ham som kamerat.
Orion har sitt sverd i beltet –
er du parat?

Og diktet slutter med stormangrepet, da kampjubelen «tar ham om strupen, gjør ham blind».

Rupert Brooke fikk beholde glansen like til det siste. I slutten av februar 1915 innskibet Marinedivisjonen sig for Dardanellene; få av hans kamerater skulde komme tilbake fra tragedien ved Gallipoli.

«Jeg trodde ikke skjebnen kunde være så god,» skriver han i et farvelbrev til

en venninne, en datter av Asquith. «Tror ikke du det *kanskje* blir nødvendig å kverke fortet på hjørnet av Asia, og vil ikke de gjøre utfall og møte oss på de trojanske sletter? Det forekommer mig strategisk så mulig. Skal vi ikke ha en hospitals-basis (og kunde ikke du stå i spissen?) på Lesbos?

Jeg tror aldri jeg har vært så lykkelig i mitt liv. Jeg forstår plutselig at mitt livs ærgjerrighet – fra jeg var to år – har vært å delta i en militærekspedisjon mot Konstantinopel. Og når jeg *trodde* jeg var sulten eller søvning eller verket etter å skrive et dikt – *det* var hvad jeg virkelig blindt ønsket. Dette er sludder. Godnatt. Jeg er trett etter å ha utstyrt min peleton —»

Snart seilte Rupert Brooke mellom de greske øer i Byrons kjølspor; og her fant han også Byrons skjebne.

Utenfor Skyros, i april, fikk han plutselig akutt blodforgiftning; lægene forstod der var intet å gjøre. Hans menn bragte ham døende over på et fransk hospitalskip.

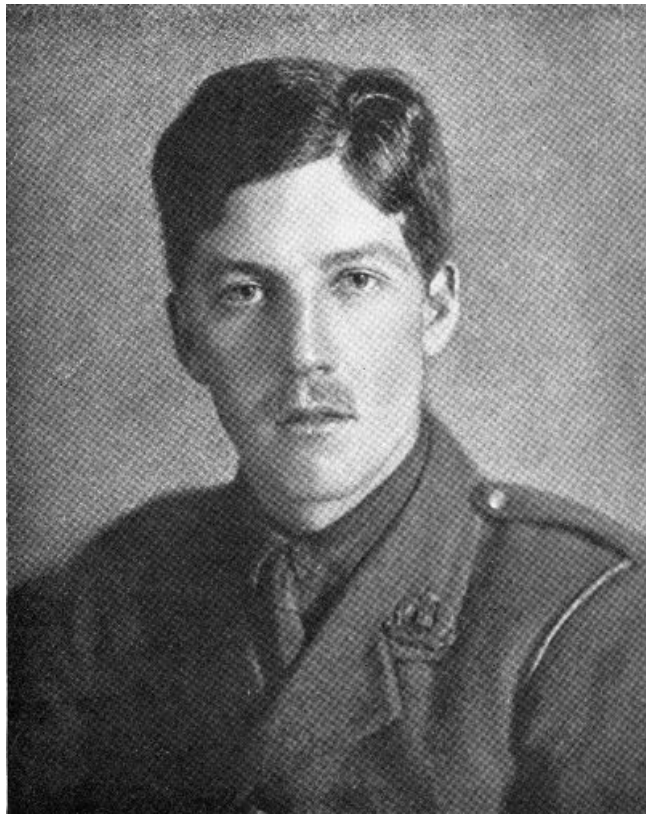
Han nikket mot sine kamerater: «Hallo» ... Det var hans siste ord; ungdommens og vennskapets glade tilrop blev hans farvel til livet. Han døde om eftermiddagen 23. april med Egeerhavet blånende omkring. Han blev syv og tyve år gammel.

Samme kveld blev han begravet høit oppe på øen. Det var en vidunderlig natt med måneskinn mellom drivende skyer da marinesoldatene kom med kisten. Bønnen blev lest, geværsalven smalt over graven, trompetene hvirvlet ut sin ville bittert-lykkelige sang. På korset stod en gresk innskrift: «Her hviler Guds tjener, løytnant i den engelske flåte, som døde for Konstantinopels befrielse fra tyrkerne.»

Her fant han sin hvile denne unge krigsdikter, som blev skånt for å kjenne krigen, i det greske landskaps høie, lysende fred.

Hans kamerater famlet sig ned stien gjennom mørket.

Eskadren skummet videre mot Dardanellene.

SORLEY

II

«Jeg så Rupert Brookes død i «The Morning Post». «The Morning Post» som hittil aldri har anerkjent ham, roser ham nu høilytt fordi han passer for deres tåpelige litterære aksiom at den eneste poesi er voldsom fysisk opplevelse ved å dø i aktiv tjeneste.

Hans siste sonetter finner jeg overvurdert. Han er altfor optatt av sitt eget offer, han betrakter dét at han (og andre) går i krig som en overmåte intens, merkelig og opofrende gjerning; i virkeligheten er det bare den opførsel som forlanges av ham (og andre); opfylte de ikke dette forlangende blev livet uutholdelig ... Han har klædt sin holdning i fine ord; men han har tatt den sentimentale attityden.»

Det er løytnant Charles Hamilton Sorley som våren 1915 skriver hjem til sin mor.

Han selv ønsket ingen trøst; han gikk i krigen – for å bruke hans egne ord om A. E. Housman – uten tro, men visselig uten frykt.

Han kom aldri til å offentliggjøre noget; men etter at han var falt utgav hans far og mor en diktsamling og senere hans brever; og en av de edleste skikkelser i

engelsk litteratur lever blandt oss.

Han er født 19. mai 1895 i Aberdeen; hans foreldre er begge skotske. Da han var fem år gammel blev faren, William Sorley, utnevnt til professor i filosofi ved Cambridge universitet, og her vokste Charles op.

Det var et lykkelig hjem; av brevvekslingen får vi et inntrykk av hvor levende foreldrene tok del i guttens interesser, på et plan av høi jevnbyrdighet; og ennu mer, hvor klokt de holdt sig tilbake når gutten trengte plass omkring sig, prøven for en far og mor. Her fikk han fra første stund av respekten for *tanken*, en ubrytelig troskap mot verdier, et grunnfjell som intet jordskred kunde ta.

Denne viljen til selv å sette målestokken møter vi i hans skoledager på Marlborough College, hvor han vant et stipendium da han var tretten år.

Hans rektor som holdt meget av ham, skriver at han i meget var en oprører, det var næsten ugjørlig å få ham til å arbeide med noget han ikke likte, hans samtale var lynende begavet, men ofte vill. Hans kritikk av prekenen efter gudstjenesten trengte ofte til å bremses ...

Charles Sorley på sin side hadde en opriktig glede av å sjokkere sin lærer; hans motsigelseslyst («en av mine få laster») feirer alltid triumfer i brevene til ham; selv ute fra skyttergravene finner han et synspunkt å forferde rektoren med for siste gang.

Han hadde en stor sorg på Marlborough. Da han var femten år gammel døde hans beste venn.

Der kan være en merkelig, dyp hengivelse i disse kostskole-vennskaper. To gutter kommer sammen dag efter dag, uten hjemmenes forskjellige miljøer til å skille dem, de har én verden, samme liv, samme ensomhet; der blir innsats i møtet mellem deres sinn.

Fire år senere da han utdannet sig for fronten skriver han på vennens dødsdag til hans mor: «Han var et av de få mennesker som var uselvvisk i store ting (eller det som vi da betraktet som store ting) i den tilstand av kampen for tilværelsen som preger en kostskole. Og at han blev tatt bort og vi andre blev latt tilbake, synes som en slags fullbyrdelse av hans muntre, tilbakeholdende selvfornektelse.

Jeg ser nu meget klarere at han deltok i livet bestandig som en mann og en kristen. Han hadde skuffelser som fotballspiller (det synes lite nu, men det var en stor ting da), allikevel syntes han alltid å være glad når det gikk godt med dem som hadde tatt hans plass på laget ...

Så jeg vilde gjerne De skulde vite at jeg er begynt å huske ham som et slags eksempel (det har jeg ikke forstått før, fordi alt var så naturlig ved ham, og ingen vilde blitt mer forundret enn han, hvis han visste at han blev brukt som et eksempel); og slik er der én, foruten Dem, som han aldri kan være død for.»

Sikkert var det minnet om hans Marlborough-venn som fikk ham til å elske den bitre skjønnhet i Achilles' ord; «Også Patrokles døde, en langt bedre mann enn du.» Det var ord som burde bli lest over hver død; selv ønsket han sig ingen annen gravskrift.

Fra denne sorg skriver sig kanskje hans kjærlighet til *nederlaget*, det som vennen hadde gjort så edelt. Det brøt ut, smertelig, under krigen; men allerede i skoleavisen på Marlborough skrev han et dikt «Taperne», de som nekter å vinne racet, fordi det aldri går til de svake og ydmyke; bare de stolte kommer inn.

I skolesamfundet tok Sorley ivrig del; i et foredrag om John Masefield som han elsket, gav han sitt syn på dikterens opgave.

«Det mest tragiske i historien er at poesien helt til vår tid har vært hovedsakelig av og for de høiere klasser ...

Vi vet alle hvad menneskeånden oplevde i det sekstende århundre, det blev kalt renessansen. Det som slår mig mest ved denne renessansen er at det var en riktig liten og undermåls renessanse. Ridderen blev ridder av pennen som av sverdet; men de som slet med jorden var uforandret.

... Den kjærligheten til det edle uttrykk for edle tanker – opdagelsen av veien, bygget av store menns ord, frem mot Gud, – som blev født for så lenge siden under glede og klokkingning, blir nu født i de mange, i massene, med tårer og svett og bitter uro – alvoret ved et fullere, rikere liv.»

Og videre; «Vi står ved et vannskille i engelsk poesi; velden og vidunderet ved

vår tid krever at menn skal vite hvad de skriver om. Bak oss har vi fantasiens diktere; foran oss kjensgjerningenes.»

Han hadde brennende sociale interesser. Straks han var ferdig på Marlborough var det hans plan å bli lærer på en aftenskole for arbeidere på Londons østkant. Motstrebende blev han overtalt til å forberede sig grundigere; og høsten 1913 vant han et stipendium ved det Oxfordcollege, hvor Shelley blev utstøtt.

Men dit kom han aldri.

Hans dypeste opplevelse på Marlborough var intet menneske; det var landet omkring.

Der har kanskje aldri levd en gutt med en sterkere naturfølelse enn Charles Sorley; eller rettere: med en lidenskapeligere hunger etter et bestemt slags landskap. Han var skotte, i sitt blod hadde han minnet om hårde, øde vidder, hvor dagene stryker som grå stormkast fra Nordsjøen til Atlanterhavet.

Kanskje var der noget i ham som bestandig lengtet hjem, stoff i ham som måtte næres med hårdhet. Her fant han den; golde og nakne strekker heiene sig rundt Marlborough.

Så ofte han kunde komme vekk fra skolen drog han innover, i shorts og genser, helst i blåsende, regnfullt vær.

I et dikt har han skildret en romersk leirplass inne på heien, han ser legionærer befeste vollen, isnet av stormkast, pisket til manndom av regn. Og efterat de falt, vet han at Gud har sendt dem tilbake hit, han kunde ikke huse disse ville, desperate mennene, vidden skal være deres himmel og helvede. De skufles op jorden, brytes og slåss, men når regnen kommer og tåken velter op fra sletten, da springer de på vindvognene, jager gjennom verden efter brødre de aldri finner, sønner av blesten og vannene, et skrik i blesten:

Vi som var menn!

I et annet dikt er denne visjon blitt hårdere, bundet til jorden, ru som stenene han ser foran sig:

Her ligger marken hvit av sten
som kveler alt som tørstig gror.
Og under, vet jeg, hvitner ben,

og rundt er gold og livløs jord.

Og du hvis hjerte er tilfreds
med vårens friske, lyse skjær,
gå bort. Søk lykken annet steds.
Der finnes ingen sommer her.

Dog er det som min lengsel vet:
fra denne stengrunns golde favn
går der igjen en rastløshet,
i dunkelt og avmektig savn.

De menn som stred sitt siste slag
på vollen her, fant ikke fred,
usynlig, tåket, natt og dag,
befester de sitt hvilested.

Å, deres liv var hvitt av sten!
God grøde lot de aldri gro.
I disse bleke, døde ben
var ikke ømhet, ånd og tro.

Men lik den barske viddens vind
som stryker ødet med sitt sverd,
blev deres vilje, grum og blind,
en vill, brutal og bitter ferd.

Med sjel og hjerne gagnløst grå,
lik stedet som de hviler i,
sterile, stumme, steile, rå –
men *djerve!* djervere enn vi!

I dette strenge romerske vær blev Charles Sorley innviet til livet. Heiene blev den hårde, krevende målestokken for hans vilje, det uopnåelige billede på hans sinn, hans religion. «I regnen fant jeg min Gud.» Der blev en bittert stridende vevning i hans indre, han hadde samtidig den kristnes kjærlighet til nederlaget og romerens forrykende aktivitet. Hele hans holdning i 1914 blev preget av denne sammensatte følelsen. Han gikk til krigen som offeret i et pasjonsdrama, men også som en legionær. Slik blev han en fremstormende martyr, en korsfestet, parat med en nagle i hver knyttet hånd.

Hans lidenskap for regn og blest har gitt et nytt ord til det engelske sprog, «Sorleys vær», det er hans våbenfelle Robert Graves som har brukt det i et dikt fra 1917. Og et stoltere epitaf kunde ikke han selv ha ønsket sig enn å bli husket i drivende regnbyger over øde land.

Med geologisk tydelighet bygget lag sig på lag i Sorleys indre. Dypest var heilandskapet, strengheten, hans religiøsitet; så stripen hvor hans sinn blev brutt i lyset fra verden, fra andre mennesker: diskusjonstrangen, meddelsomheten, iveren; og øverst det strålende glitret av hans humor.

Der var som en skinnende sommermorgen over hans vesen da han atten år gammel drog ut i verden for første gang. Han var ferdig på Marlborough, det var et halvt år før Oxfordstipendiet trådte i kraft, han blev sendt til Tyskland for å lære sproget.

Henrykt vandrer han omkring i gatene i Schwerin, Mecklenburg, et vær av latter, lykke, ungdom, det er vår, 1914. Han er fylt av den første utlendighets glade, halvt åndssvake forvirring; han skildrer et besøk i en bokhandel, til hans fortvilelse utbryter mannen bak disken i høie, inntrengende, hjertelige tilrop. «Til slutt forstod jeg at han spurte mig: Var jeg svenske? Jeg trodde den beste måten å stille stormen på var å si: «Ja, ja, jeg er svenske,» og det sa jeg. Da begynte tumulten igjen, bare meget høiere og uforståeligere – en forferdelig angst kom over mig, kanskje var hans kone svensk, og jeg vilde offentlig brennemerkes som løgner. Men heldigvis var dette ikke tilfellet – jeg fant til slutt ut at han bare sa at jeg formodentlig hadde mange prektige svenske venner. Hurtig forlot jeg butikken, mens jeg på gebrokkent tysk mumlet de varmeste lovord om mine mange svenske venner. Jeg er meget optatt av mine svenske venner, og tenker på å skrive en bok om dem.»

Begeistret kaster han sig over sin vert, herr doktor Bieder, – den tyske embedsmann, gemytlig, intens, bigott.

«Han optrer overfor sin kone nøiaktig som Thorvald Helmer og kaller henne «søte mus» og «komiske barn». Han kommer sent ned til frokost og roper «Liebling» i fistel straks han får øie på henne, svetter av anstrengelse, setter sig tungt ned, og idet han griper om kniven med knyttet hånd, meddeler han oss at han føler sig «frisk som dugg» ...»

Uutholdelig intenst blir familielivet da herr Bieder, «Du lieber Karl» som han heter i Sorleys brever, får en orden. Grunnen var hans trofasthet. «I hele ettermiddag har vi måttet drikke vin, og ikke å drikke fort var en krenkelse mot

Karls trofasthet.» «Du må komme og se,» skriver han til en venn, «mannen som får en orden for trofasthet og ikke skammer sig over det.

I din fredelige, nøkterne engelske påske skal du tenke litt på mig som må juble over Karls orden og skåle for Marthin Luther og høre Karl lese høyt av «Lykkelige Timer» eller «Kristus og latteren» og bli spurt skarpt ved hver pause. «Har Mr. Sorley forstått? Lo Mr. Sorley? Å, Mr. Sorley skjønner ikke vittigheter!» Å, jo han gjør det. Han er selv meget vittig undertiden. «Mr. Sorley (hører han etter?) vi liker vittigheter i Tyskland ...»

Men hustruen i dette hjem blev ett av de mennesker i livet som han kom til å bli mest hengiven. Han har tegnet et ømt bilde av henne i brevene hjem, et fint, ensomt, lengtende menneske, hun minnet ham om grantreet hos H. C. Andersen, det er glemt i kjelleren, men det er dog et riktig grantre.

Hun gav ham timer i litteratur; han lærte å elske Faust, den evige utilfredse; men hans største opplevelse var Ibsen, det isgråeste av alle hans dramaer, John Gabriel Borkman. I alle hans brever optar det ham brennende, og da han senere ser «Kjøbmanden i Venedig», tragedien om Shylock og den golde, lettvinde, hjerteløse Portia, husker han Ibsens ord: «Det var snarere kulden som drepte ham ... Kulden, sier du, kulden. Den drepte ham for lenge siden ... Ja, hjertekulden.» Og han legger til: dette er vel nøkelen til næsten alle tragedien

I denne tiden skrev han også «To sanger fra Ibsens dramatiske dikt», åndfulle studier over Brand og Peer Gynt.

Han kom til å holde av Tyskland. Han fikk venner; varmen, hjerteligheten, begeistringen i dem rev ham med.

Til sin rektor på Marlborough som så med skepsis på tyskerne og som under ingen omstendigheter burde skånes, gir han en skildring av en vårkveld, da soldatene kom hjem fra utmarsj. Hundre unge struper sang

Vaterland, mein Vaterland
es gibt auf Wiedersehen!

«Og da jeg kom hjem, følte jeg at jeg var tysker og stolt over å være tysker; da stormen av sangen var på det høieste, følte jeg at jeg kanskje kunde dø for Deutschland – og jeg har aldri hatt skyggen av en slik følelse for England og kommer aldri til å få det. Og hvis følelsen døde da sangen hørte op, godt jeg

hadde den, og det er første gang jeg har hatt den vakeste følelse av hvad patriotisme betyr – og det i et fremmed land. Det er fine greier, hvad?»

I april forlot han Mecklenburg. Fru Bieder skriver på skole-engelsk til hans hjem i Cambridge:

«Jeg kommer til å savne Deres sønn så meget, han var med mig som en virkelig venn. De kan være stolt av ham, hans forstand, hans hjerte og hans opptreden ... Jeg vil bare tenke på hvor lykkelige disse tre månedene har vært og tro at vi kanskje vil møte Charlie neste år i England ...»

Han var nu meget stolt over å være stud. philol. C. H. Sorley ved Jena universitet. Det blev ny lykke, – bøker, teater, vennskaper, han så med beundring frodigheten rundt sig, uengelsk, ureservert, han kaller tyskerne nutidens elizabethanere, de eier Shakespeare med rettens grunn.

Lojalt optrådte Sorley som tysk student, ikke minst overfor sin tidligere rektor. Han skriver i juli om hvor ille han liker studenterkorpene, men, tilføier han: «tro ikke de er typisk for oss, de fleste av oss er ferdige med ånden fra Sedan ...»

I disse lykkelige dagene var det som selve hans hjemlands strenge heier steg i hans sinn med et mildere, ømmere skjær.

Han skrev sitt store dikt «Marlborough» som senere gav hans diktsamling dens navn, han husket hvorledes alt hadde fått mening derute i ødemarken, han hadde vært Jakob og kjempet med Gud i natten, ansikt til ansikt, og han var blitt Israel. Og i skinnende, gylden solopgang lå landet, hele livet for hans øine:

Gud hadde kjempet med ham og var gått.
Han stirret rundt, og alt var bare Gud.

Med en Marlboroughvenn var han på fottur i Moseldalen, da krigen brøt ut. De blev arrestert i Trier, en franskmann som hadde prøvd å sprengne en bro i luften, blev nettop skutt, menneskemassen omringet engelskmennene: «Totschiessen!» De blev frigitt (han selv gir en frekk forklaring: «jeg utsprede et rykte om at England hadde erklært Russland krig») og slapp hjem over Antwerpen med siste båt. Det hele var hvirvel, spenning, eventyr; opriktig gledet Sorley sig over en døddrukken østerriker som de hadde i kupéen gjennom

Tyskland, han stirret lenge kjærlig på dem, før han utbrøt: «Ihr sind gewiss Hamburger Jungen ...»

Den sjette august om kvelden kom Sorley tilbake til Cambridge, med et par sandaler og en tysk ølmugge som sin eneste bagasje; neste morgen meldte han sig som frivillig, efter hvad han selv heretter, med ordene: «Mit Gott für Kaiser und Vaterland, jeg mener für König und Mutterland ...»

Der var i Sorley uhyre meget av neisigerens ville stridighet, han hadde den lidenskap som kan gjøre nektelsen til en skapergjerning. Men der var ingen tid til å akkumulere op en motstand i sinnet, han visste bare at der blev handlet et steds, menn kjempet, led, døde, hans plass var der.

Men bitter til dypet av sitt hjerte var han over krigen; i et brev til en venn bryter han ut: «For en orm man er under kjerrehjulene, de store, klossete, skranglende kjerrehjulene av den offentlige mening. Jeg kunde ha gitt mitt sinn for å kjempe mot dorskhet og tåpelighet; istedenfor gir jeg mitt legeme (ved et forfinet kujoneri) for å kjempe mot det mest foretagsomme folk i verden.»

Han forstod hele tragediens smerte og håpløshet. Det var en ny krig som hadde tatt makten over Europa, det var ikke lenger nok med krigerne, menn med dåd og eventyr i blodet. Det var demokratiets blodige triumf: alle måtte dø. Drømmerne, de saktmodige, de hvis liv var ånd, alle måtte grave sig ned i jorden til rottene, og utslette civilisasjonen i sitt sinn. Det var nødvendig; de skulde kjempe for den.

I et dikt september 1914 skildrer han gruen ved å være blinde, ukjente, meningsløse krefter i vold, han er en av millioner midd som drives frem over en evig slette, der lyder hymner og forbannelser, ingen vet mot hvem. Og som angstropet fra et hvitt, hjelpeløst ansikt begynner og slutter diktet;

Hvem bød oss å gå? Hvem får oss hjem igjen?

Men hans sinn kunde aldri overgi sig til avmakten. Krigen var der, han fikk bruke den som han hadde brukt heiene ved Marlborough. Den fikk vise hvad stoff han var gjort av.

I denne tid av patriotisme og begeistring tok han sig bare én bitter rett: å beholde sin egen målestokk.

«For det spøkefulle ved å se en oplagt rettferdig sak tape,» skriver han i september, «håper jeg at Tyskland vil vinne. Det vil gjøre verden godt, og vise at virkelig tro er ikke den som sier: «vi må vinne for vår sak er rettferdig,» men den som sier: «vår sak er rettferdig, derfor behøver vi ikke å ense nederlag.»

Og videre: «Det er en stor tid å leve i. Men jeg vet ikke om den egentlig er heldig for nasjonen. Den får folk til å tenke for meget på de synlige gode egenskaper, tapperhet, utholdenhet, og de oplagte former for selvopofrelse, som blir lagt merke til og får sin belønning. Det er en tid da det næstbeste blir forherliget.»

Det er hans kjærlighet til nederlaget som går under disse ordene; i et dikt har han fulgt linjen helt ut. Han er blandt dem som i en verden av høilydte, glansfulle, seierrike bedrifter, holder fast på de stumme ting, Gud. «Vi har bare én bønn: å bli forkastet. Vi er hungrende bare etter en umettelig hunger; uhørte, unevnte, usette venter vi, korsfestede til vår usigelige tro.»

Han var blitt sekondløytnant i Suffolk regiment; i mange, uendelig lange måneder lå han på moen hjemme før han blev sendt til fronten. Tyskland optok ham brennende, i brev etter brev drøfter han dets psykologi med sine kamerater. Det er den edleste siden av engelsk lynne som lyser i disse unge mennenes rolige vilje til å forstå, det er som en vid, hvilende slette under høit, klart lys.

Til sin venn fra fotturen skriver han: «La oss snakke sammen som to pro-tyskere, eller næsten pro-tyskere – som har vandret på Tysklands veier, badet i dets moseler og tilbragt en halv dag i dets celler.

Jeg betrakter krigen som en krig mellom søstre, mellom Martha og Maria, den dyktige og intolerante mot den tilfeldige og sympatiske. Hver part har sin gode egenskap som den kjemper for, og hver den egenskapens tilsvarende feil.

Og jeg håper at hvad som enn blir det synlige resultat av konflikten, vil den rense de dårlige egenskaper bort fra de gode, og at dyktighet og toleranse ikke lenger vil bli uforenlige.

Men jeg tror at toleranse er den største egenskap av disse to, og dyktighet må være hennes tjener. Så jeg er ganske glad ved å bekjempe denne oprørske tjener. Jeg ser slik på det: Sett at min peletong var verden. Da vilde min sersjant representere dyktighet og jeg toleranse. Og jeg passer alltid godt på å bremse

min sersjant! Jeg beundrer krigsministeriet når det i sin visdom setter uduelige officerer til å herske over sersjanter. Adsit omen. Ja, nu vet du hvad Sorley mener om det.» Og han slutter med at det var godt å få tale ut; for: Wir sind gewiss Hamburger Jungen ...

I et brev til sin rektor ser han Tyskland som den evig søkende, evig utilfredstillede Faust; og han skriver: «En meget nær parallell kan trekkes mellom Faust og historien idag (med Belgien som Gretchen). Og Faust fant sin sjels frelse til slutt.»

Ved juletider får han besørget et brev gjennom Harald Høffding til Bieders i Schwerin. «Jeg ler ofte for mig selv,» skriver han til sin far og mor, «når jeg ser Karls store hundesmil ...»

Endeløst slepte tiden sig i treningsleiren: «Den forferdelige enstonighet hvormed dag følger dag er verre enn nogen såkalte grusomheter; for folk liker kval, det eneste uutholdelige er kjedsommelighet.

Jeg er begynt å lese igjen, jeg har opdaget en mann som heter D. H. Lawrence, han kan skrive, og jeg er trofast mot Hardy.

Vi ser ikke ut til å vinne, hvad? Det ser ut som det skal ta år. I så fall gi Gud mig et vakkert lite kulesår (rent og pent) i skulderen. Det er stedet.

Jeg har ikke mer å skrive om, det hadde heller ikke Lots hustru da hun halvveis var blitt til salt ...»

En annen gang skriver han at de belgiske flyktninger har fortalt ham at ved forræderi var deres egne granater fylt med sand, og han utbryter: «Måtte den granat som først treffer mig være fylt således!»

Hans egen overførsel til fronten nærmet sig nu, men bestandig nektet han sig nogen illusjoner, nogen hjelp. I et av de siste brevene han skrev til sin mor før han drog til Frankrike, sier han: «Jeg ønsker at folk ikke vilde bedra sig med å snakke om en rettferdig krig. Der finnes intet som heter en rettferdig krig ...»

I mai sendte han henne noen nye dikte, blandt dem var hans soldatersang, en dødsviser for mennene som skulde gå ut. Der er skramling av oppakning, av svingende ujevn takt i disse versene, men også en følelse av evighet, en bitter jubel over det som bestandig blir:

Jorden, den som kjenner død
men ikke tårer, tvil og nød,
den som blomstret og var glad,
ved det kors hvor Kristus bad ...

Det er et rop til det evige, fra dem som skal mistes: bevar oss!

Syng, syng på marsjen, menn,
til all jord gir svar igjen.
Syng med all din gledes glød,
husk mann, du går til din død.
Jorden vil ta vare på
all den glede du kan så –
Så, til jorden høster din glede,
da blir du glad, om ikke til stede.
Strø din glede i jordens skjød.
Slik vær glad, slik vær død.

I slutten av mai blev hans divisjon endelig sendt til Frankrike.

Hans sinn denne siste tiden skifter mellom to verdener, den intense lykkelige fornemmelsen av nuet, og den mørke strengheten i ham, det brå, veldige spill av sol og skyer over hans egne heier.

Første juni skriver han til en venn, den tidligere engelske lektor ved Jena universitet, fra en fransk landsby; «Drikk dens sider og padl på dens elver, og se om det interesserer dig om du dør imorgen.

Der bringes frem en ny side av en selv, slentreren, som hverken forakter eller begjærer gleder, som driver apatisk gjennom minuttene fra måltid til måltid, lik elven gjennom sivene, eller stille og vennlig, som sideren her, uutgrunnelig gylden, i skjønn, høi ro, uten indre frykt. Og om åtti timer skal vi ta oss sammen og slåss.

Disse timene vil ha glidd over mig, og jeg skal marsjere hissig mot ildlinjen, avvekslende kritiker, skuespiller, helt, kujon og lykkeridder, kanskje endog for et øieblikk kristen, ydmyk: Skje din vilje. Så sammenstøtet, feberen og krisen: liv eller død; og så tilbake til det gamle sludderet.

Månen kommer sent op i kveld, men der er en slik rolig tretthet i all den svangre jorden, at jeg må gå ut og se. Jeg har ikke vært «auf dem Lande» på mange år: man muss den Augenblick genießen.

Leb wohl. Jeg tenker ofte på dig og Jena, hvor jeg var for første gang på egen

hånd, og fant frihet. Leb wohl.»

Fjorten dager etter skriver han fra skyttergravene: «Hvor er du om tolv måneder? Jeg er undertiden i Mexiko og selger klæde, eller i Russland og gjør Gud vet hvad, i Serbia eller på Balkan, i England aldri. England er drømmen, bakgrunnen, samtidig minnet og idealet.

Sorley betyr vandreren på gælisk. Jeg har hatt en konvensjonell oppdragelse, Oxford vilde ha korket den. Men dette har frigjort ånden, pris og takk! Gi mig Odysseen, og jeg returnerer Det nye testamente. Fysisk og åndelig: gi mig veien.» Og i et dikt skriver han om

Vår hjernes falske Dalilah
som bittert lenket oss til kvernen.

Nu så han plutselig livets mening i selve *lykkens* aktivitet, det var hans romerske rastløshet, gjennomfunklet av et brennende intenst lys. Han visste med William Blake at den som kan gripe gleden når den flyr, lever i evighetens solopgang. I leende, praktfull, hensynsløs handling drømte han om at hans generasjon skulde vende tilbake til verden: «Vi, lykkelige sønner av en dag!»

Det mest tragiske ved krigen var kanskje at den ville, lysende inspirasjonen, den uimotståelige viljen til rikt liv som brente i tusen hjerner foran døden, er gått tapt for bestandig. Der var gjenfødt en ny styrke, en ukjent renessanse, som stupte og boret et dødt ansikt ned i mudderet.

Herute ved fronten oplevet Sorley dager, høispente av nuet. I et brev utbryter han: «Hvor kjedsommelige vil ikke alle menn være i august om tyve år!»

Ennu var det sommerstillhet ved fronten. «Hvad jeg har sett av krigen til nu,» skriver han til sin søster 17. juni, «er følgende. En kornåker: du tror det er en almindelig kornåker til du ser en lang, smal skyttergrav i hver ende av den; foran hver grav er der piggråd mellom kornet. Du kunde betrakte denne åkeren hele dagen, og hvis du var døv vilde du aldri falle på at begge disse skyttergravene var fylt med fiender. Du vilde undres over hvorledes disse underlige haugfolkene tilbragte tiden og hvorfor de ikke torde vise hodet over jorden. Bare om natten blir troppene ustanselig flyttet, frem og tilbake, nord og syd. Staben vet at med en sans for humor vilde man ikke lenge klare denne sittingen rett mot hverandre uten at begge parter kom ut og forbrødret sig, det hendte ofte for få måneder

siden.»

En uke senere skriver han til sin rektor, han har funnet en virkelig god setning å glede ham med: «De franske her er for størstedelen umåtelig snilde. Jeg kunde næsten si tyske i sin gjestfrihet.»

Det var på ekspedisjoner ut i ingenmannsland at Sorley utfoldet sin dristigste aktivitet som soldat. Han var fremrakende tapper; i august blev han utnevnt til kaptein.

Han hadde foraktet dette slags mot, det var oplagt, annenrangs, han hadde en desperatere målestokk for sitt livs innsats. Nu passet det ham, nettene derute var «en frihet og en spore».

«Bevebnet med bomber og utstyrt med natt,» skriver han 7. august til sin mor som han alltid gav et opkvikkende bilde av krigen, «kan én foreta razziaer med overordentlig sikkerhet, meget til bochens ergrelse, eller til hans morskap når et bombeparti kryper op til hans piggråd med uendelig omhu, og med dødelig virkning begynner å bombardere sig selv. Sånt har hendt mer enn én gang.»

En av hans kamerater har utdypet skildringen av en slik episodes overordentlige sikkerhet. Tyskerne arbeidet på en skanse rett overfor, artilleriet hadde ikke ammunisjon å undvære, Sorley tilbød å forsøke sig. Sammen med tre andre krøp han en mørk natt gjennom gresset og kløveren, endelig var de fremme ved fiendens piggråd, sikringene var tatt ut av håndgranatene, da mistet en av mennene sin helvedes maskin i gresset, den eksploderte under ham. Sorley fikk kastet sine håndgranater og drog den sårede med sig ned i et eksplosjonskrater, mens tyskerne feiet jorden med maskingeværer. Siden blev de hjulpet inn.

«Næste morgen, en strålende julidag,» skriver vennen, «møtte jeg Charles på skyttergravspatroljering. Han var i sommeruniform, gummistøvler, ridebukser, skjorteermer, sambrown-belte og pistol. Han hadde en bandasje rundt hodet, men bare en liten skramme fra en bombesplint. Han vandret bortover, mens han leste i sin tyske lommeutgave av «Faust».

Han tok alt på sin lykkelige, sorgløse måte ...»

Men til sin venn fra Jena, som han åpnet sitt hjerte for denne tiden, skriver Sorley om skrikene, stønnene ute fra ingenmannsland. «Så døden, og den grufulle takknemlighet når man ser at mannen ved ens side er død. Vi behøver ikke å *bære* ham inn under ild, Gud være lovet; å dra klarer sig. Og så slepingen av det store motstandsløse legeme i mørket, dunkingen av det smadrede hodet; lettelsen, lettelsen at tingen har ophørt å stønne, at kulen eller granaten som gjorde mannen til et dyr, nu har gjort dyret til et lik. En er herdet nu; rensset for all falsk medlidenhet; kanskje mere selvisk enn før. Det åndelige og det animalske blir så meget skarpere adskilt i fektningens timer, de tar legemet i besiddelse i hurtige omskiftelser.»

Men det var i diktene han søkte ned til grunnfjellet i sitt sinns strenge landskap, «mitt evige og indre jeg».

I et dikt «Døden og heiene» gir den natur som han hadde elsket, også det siste bilde på hans liv. Han ligner døden med veiviseren ved Marlborough, høi, værslitt, med sine fire ville armer slengt ut, nord, syd, øst, vest, som bød ham gå derut hvor tåkene driver og vinden skriker –

et hjemløst land og øde, men et land
jeg ikke kjente og jeg måtte se.

I en annen sonett om døden skildrer han den barmhjertighet som utsletter ufullkommenhet og nederlag, og gir en ny vekst:

Ditt lyse løfte, visnet i sin glød,
berøres, åpnes, reises, vokser rikt,
og blomstrer og er dig, når du er død.

Alle disse diktene sendte han hjem til sine foreldre. De tok så levende del i hans diktning, de opmuntret ham til å utgi en samling fra fronten. Han vilde ikke det: dette er ikke tiden for olivenlunder og vingårder ...

Men ett dikt sendte han ikke hjem. Det viser hvor bunnløst bittert krigen, tross alt, hadde rammet ham; der er en dump smerte i dette diktet som velder hinsides døden.

Her nektet han sig den siste trøst: å bli sørget over. Der var blitt en avgrunn mellom soldaten og de derhjemme, for hvis skyld han led. De eide ikke lenger sine døde.

Når du ser døde millioner gå
som bleke bataljoner i din drøm,
si ikke da som andre, sorgfull, øm,
at du vil huske. Du kan ingen nå.
Hedr ikke dem. De kunde tro kanskje,
med smadret hode, det var hat som lød.
Gråt ikke. De kan ingen tårer se.
Dessuten: det er lett å være død.
Si bare: «De er døde.» Dernæst si:
«Men før dem døde mangen bedre mann.»
Og hvis du i kolonnens mørke rand
ser en du elsket, og du hvisker: bli –
er det et gjenferd. Det går stumt forbi.
Det hører til i dødens fedreland.

Der er en tung-øiet, stivnet ro over dette diktet som gjør det bitrere enn lidenskapeligere anklager. Det er selve viddens hårde, frysende smerte, ensom under høstnatten.

Hans foreldre fant det i hans bagasje da den blev sendt hjem, etter at sønnen var falt.

Snart kom slutten. Femte oktober skriver han sine siste brever. Til sin far forteller han om den siste som summerer op stillingen: «Krigen kan ende hvilket som helst år nu.»

For sin Jena-venn beskriver han inngående de to beste måltider mat, han har hatt i sitt liv, det ene var i Yorkshire, det andre i Mecklenburg, begge var uforglemmelige.

Så er han tilbake igjen i virkeligheten, det som venter: «Å være i stand til å vise sig selv at en ikke er kujon, det er stort, hvis det går; men sett at en ikke klarer prøven? Jeg frykter for mitt eget kritiske jeg i kampen som kommer; og jeg har en stor fysisk angst for smerte. Dog, en god egg er gitt til sverdet her.»

Natten til den trettende oktober 1915 overtok hans bataljon de forreste skyttergraver ved Loos; neste ettermiddag deltok den i offensiven.

Hans kompanichef blev såret, selv ledet han sine menn i angrepet.

Her falt kaptein Sorley, skutt gjennom hodet. Han var litt over tyve år.

III

Bestendig videre gikk det endeløse tog av menn gjennom mørket ut mot de forreste skyttergraver.

Det syntes som det var i et fjernt århundre at Rupert Brooke var død en blå eftermiddag i Egeerhavet. Nu hørte hans vers til hos dem der hjemme, ikke hos mennene ved fronten. Og mellom disse to verdener øket fra måned til måned den mørke avgrunnen som Sorley hadde følt, og som Edmund Blunden har skildret i sine linjer:

Det var mitt land, det er det kanskje ennu;
men noget fløi imellem det og solen.

Bitterheten vokste til et rop av anklage; i skyttergravene stod der frem diktere som vendte sig mot en ny front, de der hjemme.

Den merkeligste blandt disse menn var kanskje Wilfred Owen. Han er født i Plas Wilmot i Wales 18. mars 1893.

Hans slekt var valisisk på begge sider. Hans far hadde vært jernbanemann ute i India, men var nu vendt tilbake til sine fjell. Valiserne er det eldste, dypeste stratum i det engelske folk, og de har beholdt en stripe av fortid i sig, en dunkel primitivitet. De er et grubefolk, og de kjenner grubemørkets mysterium, de er hjemme i jordens elde.

De er drømmere, født med musikk i sjelen, deres verden er eventyret. Det har ofte vært antatt at Midtsommernattsdrømmens dikter hadde valisisk blod i sig.

Wilfred Owen hadde hele sitt folks sinn, drømmen, den dunkle tonen, samtidig blid og vill. Han gikk alene med sin verden. Han kom ikke til å følge linjen kostskolen – colleget, hvor karakteren må ta stilling til kampen for tilværelsen, seier eller nederlag. Hans miljø var anonymere, han gikk på skole i Liverpool og studerte senere filologi i London. Da han var ferdig var han først nogen år lærer på landet; i 1913 fikk han ansettelse ved en korrespondanseskole i Bordeaux.

Han var en sped, svakelig skikkelse, men der var krefter i ham. «Jeg blev holdt varm av livets fyrighet inne i mig,» skrev han senere en isnende vinterdag ved fronten. «Jeg glemte hungeren for hungeren efter livet ...»

Alle ungdomsårene skrev han dikte, de var hans virkelige liv; som Keats følte

han skjønnheten, undrende, ydmyk, henført.

Keats var den dikter som han elsket fremfor noen, og utvilsomt var der et dypt fellesskap mellom dem. Selve deres ansikter synes å ha samme preg, brede, jordiske, men gjennomlyst av ånd, løftet som Endymions mot månen. De hadde samme glødende, sensuelle kjærlighet til jordens ting, og samme rytmen i sin skaperprosess, fra sløv indolens til høispenthet.

Hans første store forsøk var en parafrase på 78 vers over «Den lille havfrue» av H. C. Andersen, det var valiseren i ham som gikk med på leken, ynden, fantasteriet. I hans tidligste dikt var det vellyden som optok ham mest, de var eksperimentert i musikk.

Han var i Bordeaux da krigen brøt ut. Han så katastrofen fra sitt eget, estetens, synspunkt: «Nu begynner hungersnøden for følelse og ånd.»

Han hadde ingen hast med å melde sig. Han var utenfor kostskoleånden som rev sine folk med, lik en strid strøm. Han var så alt annet enn soldat, han ble ruslende ved sitt institutt. Hans dikterdrømmer vokste i denne tiden, han formet teorier for sin arbeidsmåte, først studium, så samvær med beslektede ånder, så ensomhet.

Endelig i slutten av 1915 gikk han med. Det blev noget abnormt ved å være ung våbenfør civil i Bordeauxs gater, og Wilfred Owen hadde ingen trang til et ytterliggående standpunkt. Det eneste han ønsket var fred til sitt arbeide, det fikk han ikke; så var det best å få krigen undagjort.

Efter et utdanningsår hjemme drog han i januar 1917 til fronten som sekondløytnant ved Manchester regiment. «Der er en fin heroisk følelse ved å være i Frankrike igjen, og jeg er ved ypperlig mot ...»

Det er artisten, esteten i ham som er fremherskende i hans første brever fra skyttergravene. De fleste er til hans mor, som han var dypt knyttet til.

«Da jeg redde opp min fuktige seng hørte jeg kanonene for første gang. Det var en lyd ikke uten sublimitet.»

Senere: «Vi holdt vår linje fire dager (og fire netter) uten avløsning under åpen himmel, i sneen. Ikke en time gikk uten en granat sprang mellom oss. Jeg holdt meg i live på konjakk, frykten for døden og det vidunderlige synet av

katedralbyen like under oss, glitrende i morgenen. Med kikkerten kunde jeg lett følge kirkens arkitektur i store trekk ...»

I februar: «Jeg formoder jeg kan greie kulde og slit og ansikt til ansikt med døden like godt som nogen annen; men ekstra for mig er den *hesligheten* som gjennomtrenger alt. Grimme landskaper, grufulle lyder, fælt sprog, alt bare fælt, selv fra ens egen munn (for alle er redne av djevelen), alt er unaturlig, brutt, smadret; det forvridde ved de døde, hvis lik ikke kan begravnes, de sitter utenfor dug-outer hele dagen, hele natten, de avskyeligste syn på jorden. I poesien kaller vi dem de herligste. Men å sitte med dem hele dagen, hele natten – og komme tilbake en uke etter og finne at de fremdeles sitter der i ubevegelige grupper, *det* er det som sapperer soldaterånden.»

Da løytnant Owen, hvis hemmelige drømmer ingen kjente, en dag satt bak kanonene for å venne sig til dem, blev han slått av en episode: «Majoren som kommanderte batteriet, var virkelig en behagelig mann. Han tok mig til sitt hovedkvarter og gav mig å lese en diktsamling – som om det var det naturligste av verden!»

Senere så Wilfred Owen at poesi var med mennene overalt i skyttergravene. Foran kampen hadde de ikke tid til langsomt å lese sig frem til en mening i annet bind, den måtte *være* der, besvoret inn i en strofe.

Vers og våben har ofte hørt sammen i det engelske folk. Elizabethanerne førte bestandig ordet med sig på sine felttog. Deres unge hærfører, sir Philip Sidney, blev engang tilegnet et angrep på diktningen; den var blitt overflødig i eventyrets og Atlanterhavsseilasenes tidsalder. Han svarte med sitt «Forsvar for poesien», hvor han gir dikteren rang næst Gud.

To århundrer etter stod den unge general Wolfe i båten som tok ham over St. Lawrence-floden, natten før han erobret Kanada for England i det slaget hvor han selv falt; og ut i det mørke brusset av elven sa han frem for sig Grays skjønne elegi på en landsens kirkegård, og han utbrøt: «Jeg vilde heller ha skrevet det enn å ta Quebec.»

Også verdenskrigen fikk sin hærfører som hadde diktningen til sin siste reserve. Da Lawrence førte beduinerne til deres kamp i ørkenen var det under desperate strabaser, ofte næsten uten mat, men tre bøker hadde han bestandig

bundet fast til sadelknappen, Aischylos' tragedier, Morte d'Arthur, og en antologi av engelske vers.

Edmund Blunden har fortalt i sin merkelige, skjønne bok «Krigens undertoner» hvad ord, ord, ord kan bety for en mann. Det er i skildringen av Ypres 1917, han ligger i en «pill-box» i forreste linje, granatene eksploderer rundt ham, ilden øker bestandig, hans bataljon holder på å utslettes. «På dette tidspunkt blev min gjeld til en dikter fra det attende århundre enorm. I et hvert ledig øieblikk leste jeg i Young's Nattetanker om livet, døden og udødeligheten, og jeg følte det velgjørende ved denne alvorlige, intellektuelle stemme som talte til mig ut av en dyp attende århundre stillhet, ofte i en metafor som var slående selv i en «pill-box». Bare gleden ved å opdage linjer som kunde anvendes på vår krise, hindret mig fra å fortvile.»

Wilfred Owen hadde strofer av Keats å ta frem i sitt sinn; ord som hadde sønderslitt en ung mann ute på Hampstead for hundre år siden, hjalp et annet hjerte på de isnende, blodige sneørkener ved Beaumont Hamel.

Snart skulde denne unge dikter bli hjulpet av en annen slags sang: «Følelsen ved å gå over kanten,» skriver han hjem, «er omtrent like opkvikkende som de drømmer hvor du faller utfor et stup, og du ser klippene fra bunnen fråde op mot dig. Jeg våknet uten å være knust; andre ikke. Der var en merkelig ekstase ved å gå langsomt fremover, helt udekket. Der var ingen trompeter eller trommer, og det var jeg lei for. Jeg drev hele tiden på med en slags sang:

Hold linjen rett!
Ikke så fort på venstre!
Ganske stødig på venstre!
Ikke så fort!

Så blev vi tatt av en tornado av granater.»

I et annet brev hjem har han skildret en utpost han holdt ute i Ingenmannsland. «Jeg har vært i det syvende helvede. Jeg har ikke vært ved fronten. Jeg har vært foran fronten.»

Han skildret mudderet de måtte krype gjennom. «ikke bløtt mudder, men en polyp av sugende ler». I femti timer holdt han og hans menn en dug-out, hvor tyskerne hadde besluttet at de ikke skulde være. «Hver ti minutter søndag

eftermiddag syntes som en time. Jeg var nær ved å bryte sammen og la mig drukne i vannet som nu langsomt steg over mine knær. Henimot klokken seks, da du formodentlig gikk til kirke, blev granatilden mindre intens og mindre nøiaktig, så jeg blev barmhjertig hjulpet til å gjøre min plikt: å kravle, vade, klatre og velte mig frem over Ingenmannsland til min andre post. Det tok mig en halv time å komme 150 yards. Jeg blev vesentlig plaget av våre egne maskingeværer bakenfra. Kulenes si-ing, si-ing, si-ing, minnet mig om Marys kanarifugl. Stort sett klarer jeg Marys kanarifugl bedre.

... Jeg holdt mine skiltvakter halvveis nede i trappen under det mer forferdelige bombardement. Tross dette blev en av guttene sopt ned, og jeg frykter for blindet ...

Jeg hører at den officer som avløste mig, efterlot sine 3 maskingeværer da han vendte tilbake, (Han hadde bare 24 timer derute.) Han blir stillet for krigsrett.»

Der er en tydelig prosess å følge i hans diktning denne tiden, den unge esteten fra Bordeaux er kommet nordover, i et bitrere klima. «Først januar 1917 skrev jeg de eneste av mine linjer som bærer preg av modenhet.» Det er diktet om Lykken – guttedagenes lykke, da han kunde smile av intet, uten å behøve kjærtegn. Men den gamle lykke vender aldri tilbake. Guttens sorg er ikke sorgmodig som ungdommens lengsel. Gutten har ingen tristhet, tristere enn vårt håb. Vi som har lekt med menneskers lidenskaper, vi har forstått:

I sine gleder lider mannen mest ...

Der er en øm dempet tone i dette diktet, en klang som ikke sjelden finnes i skyttergravens vers. De blev skrevet av menn som måtte, i Rupert Brookes ord, holde sine hjerter travle med stillhet.

Men fra denne januar 1917 vender Owen blikket aldri tilbake, han er tatt av én virkelighet, krigen. I mars skriver han sin sonnett «Til min venn – med et identitetsmerke»; her er han blitt soldaten, lojal mot hans skjebne.

Engang hadde han håpet å hvile under de samme hellige cypresser som Keats; og i en uforglemmelig linje summerer han op det han tenkte å skjule der, alt hvad verden kan gi en dikter:

Suksessens skam og nederlagets sorg ...

Nu ønsker han sig bare ett minnesmerke; soldatens kjenningstegn.

Han skriver sitt første store krigs-dikt, «Utsatthet»; i lange, ru strofer maler han slettens strenge øde, den isnende blesten som kniver mennene. De ligger og venter på angrepet, dag efter dag; men intet hender. Bittert sier han at de må være der, «siden vi tror at på ingen annen måte kan vennlige ildsteder brenne, eller sol skinne med mening på barn og marker og frukt.» Slik skildrer Owen morgenens frembrudd:

Demringens bitre elendighet tar til å gry.
Vi vet bare krig varer, regn pisker bortover nakne moer.
Håpløse rykker fra østen daggryets bleke arméer,
og går til angrep med rekkene, skjelvende, grå,
men intet hender.

Her får man en svak antydning av Owens tekniske eiendommelighet. Han anvender ofte ikke almindelige rim, han bruker assonansen, han lar vokalene kalle på hverandre, gry rimer således på grå, søvn for eksempel på savn.

Utvilsomt har Owen her lært meget av fransk poesi; men i engelsk diktning var det en ny musikk som blev skapt nogen frysende hvilestunder bak fronten.

Det er en virkning av stor suggestiv styrke som kan opnåes ved denne form for rim. I et dikt som «Utsatthet», hvis grunnstemning er en håpløs, angstfull ventetid, vil almindelige rim uvilkaarlig gi et visst holdepunkt, *de* er i hvert fall sikre. Med assonanser kan usikkerheten utdypes, rim finner ikke engang rim, ingenting bekreftes, der svares bare i en dump gjenklang.

I natt vil Guds kulde krave sølen og oss,
mange hender skal skrumpe, panner skal stivne, sprøde.
Graverpatruljen skal hakke i jordskorpens frosne sprede,
stanse ved trekk de kjente. Alles øine er is,
men intet hender.

To ganger denne våren var Wilfred Owen på hospitalet, første gang for en hjernerystelse, senere brutt ned av skyttergravsfeber.

Efter siste sykdom blev han sendt tilbake til England; han hadde da vært et halvt år ute.

Krigen hadde gått forfærdelig inn på ham. Hans store gave i livet var hans følsomhet; den var ikke lett å eie ved fronten. Han var et menneske hvis respekt

for åndelige værdier var usedvanlig; nu kjæmpet han for dem, hans uttryksform var avrevne lemmer, knuste hoder, blindete øine.

Han visste ikke hvor han stod, hvad han skulde gjøre, da han i juni 1917 blev sendt hjem.

Han skriver et dikt disse dagene, en brennende anropelse som Keats kunde ha skrevet, til skjønnheten, om å frelse ham. Han skildrer de fire angiverne til skjebnen, som heter held, tilfeldighet, nødvendighet, død, de iakttar ham; hvis han beveger sig, gjør de det også.

Der er bare én vei å undkomme, én port: dine øine, skjønnhet. «Og når ringen av spionene snevrer om kring mig, la dine øines nære iris vides ut ...»

Men han følte samtidig at han ikke kunde undkomme den vei, han var innesperret av krigen, var der en annen mulighet:

«Jeg har forstått et lys som aldri vil sive inn i nogen statskirkes dogme,» skriver han en dag i juni, «nemlig at en av Kristi første bud var: passivitet for enhver pris. Finn dig i vanære og nedverdiggelse, men grip aldri til våben. Bli hånet, bli skjendet, bli drept, men drep ikke. Det er muligens et kimærisk og foraktelig prinsipp; vel, der er det. Det kan bare bli oversett, og jeg synes at de profesjonelle på prekestolen har oversett det med overordentlig dyktighet og hell. Er ikke jeg selv en militærnekter av samsvittighetsgrunner med en meget øm samvittighet?»

Det var med dette sinn at Wilfred Owen gikk omkring på Craiglockhardt krigshospital utenfor Edinburg.

Her møtte han den mann som kom til å bety mest for hans liv, kaptein Siegfried Sassoon.

Sassoon hadde denne våren utgitt sine krigsdikte, bittert realistiske bilder av skyttergravene. Han hadde utfylt den ikke fullstendige sannhet, som kalles å dø for sitt land; det er også å drepe. Men han blev drevet videre, døde og drepte ikke mennene der ute for en løgn, var det når alt kom til alt, for det lille krenkete Belgien, eller var det for besiddelser, handelsvelde, *oljen?*

Når man mange, mange år etter krigen går på en engelsk krigskirkegård i Frankrike, kan en føle det store, det smertelig skjønn ved disse menns innsats.

Her er blomster, hvite kors, stillhet, det er som å gå i et dikt av Rupert Brooke. Her hviler «de rike døde». En minnetavle er viet dem, der er hugget inn at det franske folk har gitt denne jord til de engelske døde, og der står tilføiet et gavmildt ord: «gratuitement» ... De falne får hvile her gratis.

Og det er som denne ukjente stilist med sin magi har manet op de lutende rekker av menn som gikk utover mot sin død i mudderet med tvilen i hjertet; nu har de fått som en bekræftelse, man har stedt dem til hvile under kommersialismens edelmodigste ord.

Det er en siste spøk som de vilde ha gammet sig over i skyttergravene, hvor besk humor stod i høi kurs. Der er en linje å huske av Wilfred Owen: «Disse menn er verd eders tårer. I er ikke verd deres munterhet.»

Siegfried Sassoon som tvilen fylte til han ikke kunde tie lenger, var ikke bare en av krigens første diktere, han var også berømt som soldat.

Han hadde fått militærkorset for tapperhet. I 1917 blev han sendt hjem, såret, han var da blitt innstillet til Victoria-korset, en orden av en slik sjeldenhet, en belønning for et slikt mot, at bare navnet går som en frysning gjennom enhver engelskmann.

OWEN

Denne sommeren 1917 innleverte kaptein Sassoon en skrivelse til sine foresatte, hvor han efter nøie overveielse erklærte at han nektet militærtjeneste av samvittighetsgrunner:

«Jeg avgir denne erklæring som en handling av overlagt tross mot militær myndighet, fordi jeg tror at krigen med vidende og vilje blir forlenget av dem som har makt til å ende den. Jeg er soldat, og overbevist om at jeg handler på vegne av soldater. Jeg tror at denne krig som jeg gikk med i, som en forsvars- og befrielses-krig, nu er blitt en angreps- og erobrings-krig ... Jeg har sett og gjennomlevet troppenens lidelser, og jeg kan ikke lenger være delaktig i å forlenge disse lidelser, for mål som jeg anser for uriktige og urettferdige.

På vegne av dem som lider nu, gjør jeg denne protest mot det bedrag som øves overfor dem; videre tror jeg at jeg kan hjelpe til å ødelegge den ufølsomme, tilfredse ro, med hvilken de fleste hjemme betrakter fortsettelsen av en jammer som de ikke deler, og som de ikke har tilstrekkelig fantasi til å forstå.»

Myndighetene ønsket for enhver pris å undgå å stille Sassoon for krigsrett. Andre som nektet å gå ut igjen, blev skutt som desertører. Ved overhodet å røre Sassoon kunde der slippes løs krefter som kunde bli skjebnesvangre, han brente av energier, større enn ham selv, her var høispenning, livsfare.

Der blev funnet en løsning. En annen krigsdikter, Sassoons venn, kaptein Robert Graves, blev anmodet av de militære om å optre som mellemmann. Og ut av sitt opriktige vennskap, for å frelse desertøren fra døden, fortalte Graves ham at han *aldri*, under nogen omstendigheter, vilde bli stillet for krigsrett, han vilde i all stillhet bli erklært sinnssyk.

Slik mistet Sassoon troen, det var dom, død, skrik over England han vilde.

Han tok intet tilbake, men han adlød ordren om å la sig undersøke av militærlægene. Diagnosen var lynsnar; offer for et nervesammenbrudd. I august blev han sendt til hospital i Skottland; her traff han Wilfred Owen.

Hvis der om hundre år skal skrives et drama om verdenskrigen slik som Hardy har gjort det om Napoelonskampene, hvor krigens dypest gående episoder

skal skildres, blir der kanskje en scene i Craiglockhardt krigshospital, et møte mellom disse to menn.

Sassoon gav Wilfred Owen en mening med hans liv. Han fortalte ham at han aldeles ikke skulde være et offer for nogen krig, et løfte som gikk tapt. Han skulde være krigen selv; han skulde smi sine vers til våben.

Det var ikke tyskerne som var fienden; det var de sinnene som ikke vilde forstå hvad krig var.

«Du har festnet mitt liv, hvor kort det enn blir,» skriver Owen senere til sin venn. «Du tendte meg ikke: jeg var alltid en gal komet; men du festnet meg. Jeg spant rundt dig som en drabant i en måned; men snart skal jeg svinge ut som en mørk stjerne i den bane hvor du vil flamme.»

Og i samme brev gir han anslagsvis uttrykk for sin personlige beundring for Sassoon, han betrakter ham «som Keats + Kristus + Elias + min oberst + min skriftefar + Amenophis IV i profil. Hvis du betenker hvad de ovennevnte navn hver for sig har gjort for mig, vil du vite hvad du gjør nu ...»

Sammen førte disse to soldatdiktere sin kamp mot krigen.

Owen var den største dikter av dem, han hersket over dunkle harmonier, han kunde fremfor nogen stille sammen ord. Og han døde. Hans mørke stjerne skjøt ut i rummet med alle sine ville makter i behold. Sassoon fikk leve, en edel, men trett skikkelse, der er et vemodig smil over hans erindringer. De dekker ikke hans ungdoms ville anklage; men kanskje det er godt slik. Det er en del av livet, at det må være så. Dog er en glad over at Shelley ikke kom til å skrive sine memoarer.

Wilfred Owens dikte blev delvis offentliggjort dette året han var hjemme; men det var først etter hans død at hans produksjon blev samlet, og hans folk visste at en stor dikter hadde levet blandt dem.

Mot dette folk vendte han sig i dikt efter dikt. Sitt syn på krigen samlet han i en sum: «Lignelsen om de gamle menn og de unge.»

Og Abraham stod op og kløvet veden
og han tok ilden med sig og en kniv.
Og mens de begge gikk tilsammen, talte
den førstefødte Isak og han sa –
«Min far, se alt er rede, ild og jern,
men hvor er lammet for ditt brennoffer?»

Da stanset Abraham og bandt den unge,
og bygget vern og skyttergraver der,
og løftet kniven for å slakte sønnen.
Men se! en engel ropte ut av himlen
og sa til ham: «Legg ikke hånd på gutten,
og gjør ham intet. Her i denne busk
er viklet inn en vær ved sine horn.
Ofr du din stolthets vær og ikke ham!»
Men faren nektet det, og slaktet sønnen.

Dog er det i sine skildringer fra skyttergravene, at han fører sin bitreste anklage. I et forord som blev funnet efter hans død, skriver han: «Fremfor alt har jeg intet å gjøre med poesi. Mitt emne er krig, og sorgen ved krigen. Poesien er i sorgen.»

I «Inspeksjon» har han risset et bilde av den menige, den anonyme kjemper for fedrelandet, mot en håpløs, grå horisont.

De! Hvad mener De med dette, mann.
De våger komme på parade slik!

Soldaten får sin straff, etterpå forklarer han at flekken på uniformen var blod, hans eget. «Well, blod er dritt.»

«Ja, blod er dritt!» Han lo og stirret bort,
langt bort, dit ut, hvor blodet hadde blødd ...

I «Dulce et decorum est» skildrer han gassen, et kompani er på vei tilbake fra skyttergravene, dødstrette, lutende, mange har mistet støvlene, men halter videre, blod-skodde, med ett begynner gassbombene å falle bløtt bak dem. Så den ekstatiske ville famlingen efter maskene; de får dem på, men én skriker ennu, snubler, raver, og gjennom glasset, som under en grønn sjø, ser de ham drukne. Han slenges op på en vogn, øinene vrir sig i det hengende ansikt, og for hvert støt av vognen kommer blodet gurglende fra hans skumsprenge lunger. Diktet ender med det romerske ordsprog at det er søtt og stolt å dø for fedrelandet.

I S. T. S. – selvtilføiete sår – hugger han minnerunene over en annen død. (Bruken av initialer istedenfor ord er karakteristisk for engelsk lynne, de skaper fortrolighet, innvielse, kode; i skyttergravene lukket de av en verden.) Han skildrer en kjekk kar, en almindelig mann uten særlige reserver, bestandig under

fare, slit, påkjenning; «og motet lekket som sand fra den beste sandbekk etter år av regn». Og aldri nogen hjelp, aldri sår, feber, sjokk, permisjon; ikke et øieblikk undkom han. Og så et daggry fant de ham ute ved piggråden, skutt gjennom munnen. Sammen med ham begrov de det bøsseløp som hans tenner hadde kysset, og skrev sannferdig hjem til moren: «Tim døde smilende.»

Mange av diktene handler om invalider; i «A Terre» skildrer han en mann hvis legeme næsten er skutt helt bort, bare et skrik etter liv er igjen. Alt som skal leve, blir attråverdig å bytte med, rottene i skyttergraven, mikrobene som har sine gleder og deler sig og ikke dør. Her er endelig menn, sier Owen, som mer enn Shelley hungrer etter å bli ett med Altet ... Det blir en hjelp for dem å presse sig inn på det sterke mennesket som står ved sengen, deres sjel vil knuge ham om brystet, stige som en hulken gjennom halsen, og jage fri, båret på en renere blest enn de kan nå ut til ...

Også til den siste, grufulle jammer gir Owen røst, de som krigen har gjort sinnssyke. Han ser dem med ville hender rive sig i håret, –

Minnet gramser gjennom hår av mord ...

De kan aldri skyve fra sig det som de har sett:

Derfor synker ennu deres øine, pinte
inn i hjernens groper, deres sanser føler
solen som en blod-grøt; natten kommer blodsort,
gryet brytes åpent lik et sår som blør ...

Bare én gang forsøkte han sig på et arbeide som ikke handlet om krigen. I februar 1918 forteller han sin mor at han har holdt på med et dikt om den store grubeulykken, «men på slutten kom krigen inn allikevel».

I dette dikt møter vi valiseren som føler slekskapet med sitt lands mørke sjakter gjennom jord og tid; selve ordenes fremmede virkninger søker å gå uhindret mot fjernheten.

GRUBEFOLK

Det hvisket i min kull-ilds glød,
en drøm, et kall,
som fjernt mot jordens urtid gled,
før liv blev kull.

Jeg lyttet mot en sang av løv,
og solhett vær,
og bregneskogens sky, brå liv,
før rådyr var.

Er det som ildens fantomer summer,
dunkle å fatte,
før fugler bygget i trær mot sommer,
og kvinner fødte?

Men kullene mumlet om grubens grav,
om stønn og savn,
om menn som kvaltes der, mens de grov
i kald, vridd søvn.

Og jeg så bleknende, glemte ben
her i min aske,
for hjerter tapt i grubens bunn;
men få kan huske.

Jeg husket nogen i krigens gruber,
menn som i nød
håpet på sjakter av fred, og grov der,
før de sank ned.

Smilende år skal strekke sig glade
ved ild vi gav,
og føle den rolige varmen gløde
fra vårt livs rav.

Vår kval skal brenne for fjerne år,
vennlig og mild;
trygt skal de lytte til dempede ord,
sanger i moll;
men ingen vil huske oss gutter, som er
tapt under muld.

Under dette årets rekonvalesens, skrev han hele tiden; samtidig begynte han å lære sig tysk, for å kunne komme i møte mennene på den andre siden.

Sommeren 1918 var han igjen ute av hospitalet. Der var forskjellige forslag fra innflytelsesrike venner om å skaffe ham en stilling hjemme, i krigsministeriet eller som kadett-instruktør.

Der er vidnesbyrd om den umenneskelige påkjenning det var for soldatene å bli sendt tilbake til krigen fra hospitalet, hvor de hadde levet i en hvit stillhet, men allikevel med alle ofrene rundt sig.

Kanskje det uforglemmeligste i Sassoons erindringer er en halvside, hvor han skildrer en ung læge, som har en sadistisk nydelse av å få beordret mennene tilbake til fronten så snart som mulig. Han frydet sig når tilsynelatende sterke soldater gikk hulkende fra hans kontor.

Joseph Conrad visste: fantasien er fryktens far. Men fantasien kan undertiden bli så stor, at den sprenger frykten. Wilfred Owen hadde i måned etter måned beskjeftiget sig med redslene, han hadde følt krigen så forferdelig at han måtte kjøpe sig den siste blodige rett til sin anklage. Han så bare en mulighet: å gå tilbake til fronten.

Før ham var Siegfried Sassoon dradd ut igjen. Han hadde sveket sin overbevisning fordi han følte der var én ting, som var fortvilende større: lojaliteten mot dem som kjempet og led. Synene fulgte ham dag og natt, han orket dem ikke; han har skildret i et dikt hvorledes han ligger en natt «i bitter trygghet», og hører de andre kalle på sig. Han meldte sig igjen til tjeneste, drog til Frankrike, og blev hårdt såret ennu engang.

Sassoon var gått ut som sine kameraters kamerat, Wilfred Owen gikk som dikter, for å kunne skrive sannere, smerteligere, bitrere.

I et brev til sin mor hadde han nyttårskvelden til 1918 skrevet noen linjer som kanskje vil huskes:

«Ifjor på denne tid (det er akkurat midnatt, og nu er det selve vendepunktets uutholdelige øieblikk), ifjor lå jeg våken i et forblåst telt midt i en umåtelig, grufull leirby. Det var likesom hverken Frankrike eller England, det var som en slags innhegning hvor dyrene blir holdt et par dager før slaktningen ... Mest tenkte jeg på det underlige uttrykk på alle ansikter i den leiren, et ufattelig uttrykk som intet menneske vil se i England, skjønt kriger burde være i England, heller ikke kan det sees i kamp. Men bare i Étaples. Det var ikke fortvilelse, og ikke redsel, det var mer redselsfullt enn redsel, for det var et blindet uttrykk, uttrykksløst, som en død kanins. Det vil aldri bli malt, og ingen skuespiller kommer til å fange det. Og for å beskrive det, tror jeg at jeg må gå tilbake igjen og være med dem.»

I et dikt «Og jeg må gå» har han gitt uttrykk for det samme, han vet at han må tale for mennene derute som ikke har evnen selv, og nei! heller ikke viljen. Og jeg må gå.

I slutten av august var han tilbake igjen i Frankrike.

Da han var ved fronten i 1917, var han ikke særlig fremragende som officer. Han blev det nu. Han betraktet, likesom Sorley, krigens mot som annenrangs, men han vilde kunne møte sine motstandere på deres egen grunn, *dér* skulde de ikke få lov å stanse ham.

Praktisk talt alene tok han flere tyske maskingeværer. «Jeg skjøt bare én mann med min revolver (på tredve yards avstand), de andre tok jeg med et smil,» skriver han 10. oktober i et brev til Sassoon. «Jeg er glad jeg er blitt innstillet til militærkorset, for den tiltro det kan gi mig hjemme ...» Han fikk dekorasjonen like etter.

Under hele sin desperate innsats og sitt arbeidspress, – for han var blitt kompanichef nu, – skapte han uophørlig.

Miraklet blandt disse diktene er det som heter «Selsomt møte». Her han har brukt sin form til dens ytterste mulighet, for å skape mystikk, uvirkelighet, et mørke som alltid viker. Det blev det siste diktet Wilfred Owen skrev, det blev funnet ufullendt etter hans død, han hadde slitt inntil slutten med å tvinge smerte og musikk ut av ordene. Dette dikt ender med at mannen som kommer mot ham gjennom dug-outens skumrende tunneller, taler til ham:

Jeg er den fiende du drepte, venn ...
Nu skal vi sove.

Det allegoriens liv som Keats krevde av alle verdifulle menn, ser vi nu lyse gjennom Wilfred Owens blodete, sølete khaki.

Der finnes et relieff av Seiren i Nike Apteros-templet på Akropolis. Det er en kvinneskikkelse som i en linje av øm, edel styrke bøier sig ned; snart skal hun storme til kampen, hun skal finne sitt Samothrake, men her gir hun sig tid til stillhet, skjønnhet: Seiren binder sin sandal.

Det er denne ånd som møter oss i Wilfred Owen, bøiet over ordene.

Den fjerde november 1918 var hans kompani i offensivens første linje. Under

voldsom ild fra de tyske maskingeværer prøvde han å sette over Sambre-kanalen. Her falt han, en uke før våbenstillstanden.

Wilfred Owen hadde ført sitt angrep mot krigen, han hadde skildret redslene, han hadde *måttet* det. Men hele tiden visste han at han av skjebnen var tvunget inn på en snever front, denne kamp var ikke den egentlige. Det var livet, troen på livet, som måtte erobres for menneskene, slik at de aldri mer kunde krenke det. Selv trodde han. Han stod med sin mor den siste dagen han var hjemme, og så utover landet, og han sa med en linje av Tagore: «Når jeg går herfra, la dette være mitt siste ord, at hvad jeg har sett, kan aldri overgåes.»

Sitt testamente har han efterlatt oss i sitt dikt, «Den næste krig». Her slår han en strek over all grusom han selv har skildret, det var ikke tingen. «Døden var aldri vår fiende», sier han, «vi har sittet og spist med ham, og tilgitt ham når han slo spisekarene ut av vår hånd, vi har kjent hans grønne, tykke ånde, men vi skremtes ikke, vi har plystret når han barberte oss med sin ljå.

Vi lo fordi vi visste at der skulde komme større, bedre kriger, hvor menneskene kjempet – ikke for flagg, men for livets velde, mot døden, ikke mot menn» ...

Det er til denne kamp at skyttergravenes tapte menn som fra sin smerte skimtet en rikere, rettferdigere, skjønnere jord, kaller menneskene.

Nordahl Griegs *De unge døde* er lastet ned gratis fra bokselskap.no